

Työväkivallan uhka erityiskoulussa

Savolainen, Timo

2014 Leppävaara

Laurea-ammattikorkeakoulu
Leppävaara

Työväkivallan uhka erityiskoulussa

Timo Savolainen
Turvallisuusalan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2014

Timo Savolainen

Työväkivallan uhka erityiskoulussa

Vuosi	2014	Sivumäärä	72
-------	------	-----------	----

Opinnäytetyön päätarkoitus on selvittää, kokevatko erityiskoulun työntekijät työpaikkansa vaarallisena fyysisen työväkivallan suhteen, mitä he pitävät fyysisenä väkivaltana ja kehittää uusia keinoja vähentää fyysistä työväkivaltaa tai niiden seurauksia. Tämän selvittämiseen valittiin viisi työntekijää koulun kaikista ammattikunnista, ja he vastasivat puoliksi strukturoituun haastatteluun. Opinnäytetyön toinen tarkoitus on verrata haastattelun tuloksia sekundaariaineistoon, kuten muihin tilastoihin ja tutkimuksiin sekä saada selville, miten nämä mahdollisesti eroavat toisistaan.

Työntekijät kokevat työnsä pääsääntöisesti turvalliseksi. Eräs vastaajista kokee työnsä turvatomaksi, koska hän on kohdannut väkivaltaa päivittäin, muut vastaajista kokevat väkivaltaa viikoittain. Väkivallan uhka on ilmeinen, mutta se on yleensä hyvin ennakoitavissa. Vastauksista ilmenee, että tietyt oppilaat ovat aggressiivisempia, ja heidän käyttäytymisensä on arvaamattomampaa kuin toisten.

Opetuksenjärjestäjän tarjoama koulutus väkivallan torjumiseksi on rakenteeltaan hyvä, ja se antaa hyvät perustoimintaohjeet väkivaltatilanteiden hallintaan. Työn turvallisuutta voidaan kuitenkin parantaa edelleen räätälöimällä koulutusta jokaisen luokan tarpeen mukaan ja lisäämällä harjoittelua. Hälytysjärjestelmän hankkiminen jokaiselle työntekijälle parantaa sekä työntekijöiden että oppilaiden turvallisuutta. Muita hyviä keinoja turvallisuuden parantamiseen ovat muun muassa ympäristön muokkaaminen ja yhteisten ohjeistusten uusiminen. Haastattelujen perusteella väkivaltatilanteita on enemmän kuin koulun omat tilastot ilmoittavat. Sekundaariaineistojen mukaan tässä koulussa on väkivaltatilanteita enemmän kuin muissa vastaavissa kouluissa, mutta täällä niihin on varauduttu pääsääntöisesti melko hyvin sekä työsuojeluviranomaisten että tätä työtä varten haastateltujen työntekijöiden mielestä.

Timo Savolainen

Threats of Violence against Staff in a Special School

Year	2014	Pages	72
------	------	-------	----

The primary objective of this thesis is to study is the special school dangerous or violent job from the employee's point of view, what they consider as a physical work violence and develop ways to minimise physical work violence or its consequences. The answer was found by using a semi-structured interview method and the subjects were five employees from all the professions that are found in the school. The secondary objective is to compare the results of the interviews to the secondary data, such as other statistics and surveys as well as to study how these might differ from each other.

The employees experienced that their work is not so dangerous. One of the respondents feels unsafe because he/she faces violence daily, while others weekly. The threat of violence is obvious, but it is usually predictable. The responses indicate that some pupils are more aggressive and their behaviour is less predictable than the others.

Training and education on violence prevention provided by the organiser of education is well structured and it gives you basic knowledge how to act in violent situations. Job security will be improved by tailoring safety and security education and by training more. The education can be tailored to the specific needs of each class according to what kind of pupils there are in the classes. Acquiring an alarm system to every employee will improve the safety of the pupils as well as employees. An other good way to improve safety and security is by modifying the environment and by renewing the common guidelines. According to the employees' interviews there were more violent situations at school than the statistics indicate. Comparing the secondary data and statistics, this school has more violent situations than other similar schools. The organisation is prepared to these situations mainly quite well according to the occupational health and safety authorities and the employees that were interviewed for this thesis.

Keywords; Safety at work, violence at work, Autism, Intellectual and developmental disability, special school

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Opinnäytetyön tarkoitus ja rajaus	8
3	Opinnäytetyön keskeisimmät käsitteet	8
3.1	Erityisopetukseen liittyvää termistöä	8
3.2	Turvallisuustermistöä	9
4	Erityisopetuksen historiaa ja nykypäivää	9
5	Perusopetus ja perusopetuslainsäädäntö	12
6	Kehitysvamma ja autismin spektri	13
6.1	Kehitysvamma	13
6.2	Erilaiset oppimis- ja kehityshäiriöt	15
6.3	Autismi	15
7	Turvallisuus, väkivalta ja lainsäädäntö	17
7.1	Turvallisuus	18
7.2	Väkivalta	19
7.3	Työturvallisuus ja työväkivalta	20
7.3.1	Työväkivaltaa koskeva lainsäädäntö	23
7.3.2	KAURIS-malli	25
7.3.3	Opetustoimen turvallisuusopas	26
7.3.4	Sosiaali ja terveydenhuollon riskienkartoitusmalli	28
8	Varautuminen väkivaltaan erityiskoululla	31
8.1	Väkivalta eri aloilla	34
8.2	Väkivallan esiintyvyys erityiskoulussa	37
9	Kvalitatiivisen tutkimuksen lähestymistavat ja menetelmät	38
10	Tutkimuksen toteutus	40
10.1	Tutkimusmenetelmä ja aineistonkeruu	40
10.2	Analysointimenetelmät	41
11	Tutkimustulokset	42
11.1	Vastaajien taustatiedot	42
11.2	Haastattelujen yhteenveto	43
11.3	Vastaajien kokemukset verrattuna erityiskoulun tilastointiin	46
12	Johtopäätökset ja oman työn arviointi	46
12.1	Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys	47
12.2	Tulosten tarkastelu	48
12.3	Johtopäätökset ja kehitysehdotukset	50
	Lähteet	53
	Kuviot	56
	Taulukot	56

Liitteet.....	56
---------------	----

1 Johdanto

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää kvalitatiivisin menetelmin, kokevatko erityiskoulun työntekijät työpaikkansa vaarallisena fyysisen työväkivallan suhteen ja kehittää uusia keinoja vähentää väkivaltaa tai niiden seurauksia. Tarkoitus on keskittyä fyysiseen työväkivaltaan, jossa väkivallantekijänä ovat oppilaat, jotka ovat pääsääntöisesti iästä huolimattaan rikosoikeudellisesti katsottuna syyntakeettomia. Ennako-oletuksena on, että työ on vaarallisempaa, mitä tilastot kertovat. Näiden ennako-oletuksien taustana on tämän opinnäytetyön tekijän yli kahden vuoden työkokemus koulunkäyntiavustajana ja turvallisuusvastaavana kyseisessä koulussa.

Tätä aihetta lähdettiin tutkimaan rehtorin ehdotuksesta tammikuussa 2014, koska työturvallisuus on ajankohtainen aihe koulussa. Työsuojeluviranomainen kävi tekemässä työsuojelutarkastuksen keväällä 2014. Opinnäytetyön odotetaan tuovan myös uutta tietoa turvallisuudesta ja etenkin työväkivallasta koko organisaatiolle tytäryhtiöineen.

Opinnäytetyön alussa käsitellään erityisopetuksen historiaa, autismin spektriä ja kehitysvammaa, jotta saadaan parempi kuva siitä, millainen erityiskoulu ja sen oppilaat ovat. Opinnäytetyön kohteena olevasta erityiskoulusta, sen työntekijöistä ja historiasta ei ole kerrottu mitään, koska työ haluttiin organisaation johdon toimesta pitää anonyyminä. Työssä käydään tarkasti läpi, mitä autismin spektrillä ja kehitysvammalla tarkoitetaan, jotta ymmärretään syitä myös siihen, että työntekijät saattavat joutua kokemaan fyysistä työväkivaltaa normaalia enemmän verrattuna muihin aloihin ja kouluihin. Työn alkupuolella käydään läpi myös tutkimuskysymykset, aiheen rajausta ja keskeisimmät käsitteet.

Seuraavaksi tässä työssä käsitellään teoriaa ja lainsäädäntöä. Tähän osuuteen kuuluvat muun muassa työturvallisuus, väkivalta ja työväkivalta. Tässä kohtaa verrataan väkivallan määrää toisiin aloihin ja tutkitaan sen esiintyvyyttä tässä koulussa, jossa opinnäytetyön kirjoittaja on töissä. Kohdassa käsitellään myös, miten tässä erityiskoulussa on varauduttu fyysiseen työväkivaltaan.

Tämän jälkeen opinnäytetyössä tarkastellaan tarkemmin tutkimuksen tarkoitusta ja tavoitteita. Tutkimuksen toteutuksessa käydään läpi tarkemmin tutkimusmenetelmät ja se, miten aineisto on kerätty ja analysoitu.

Analysoinnin jälkeen vuorossa ovat tulokset, joista ilmenee, kokevatko työntekijät työpaikkansa vaarallisena työpaikkana väkivallan näkökulmasta katsottuna. Tästä selviää myös, onko varautuminen heidän mielestään riittävää ja mitä työnantajan olisi hyvä tehdä parantaakseen työturvallisuutta. Työntekijöiden vastauksia verrataan myös erityiskoulun omiin tilastoihin.

Lopuksi opinnäytetyössä käydään läpi kirjoittajan omaa pohdintaa, muun muassa siitä, miten työ eteni, heräsikö lisätutkimuksen kohteita ja etenkin sitä, miten fyysistä työväkivaltaa ja sen seurauksia voidaan tämän tapaisessa erityiskoulussa vähentää.

2 Opinnäytetyön tarkoitus ja rajaus

Tämän opinnäytetyön päätarkoitus on selvittää, kokevatko erityiskoulun työntekijät työpaikansa vaarallisena fyysisen työväkivallan suhteen, mitä he pitävät fyysisenä väkivaltana ja kehittää uusia keinoja vähentää fyysistä työväkivaltaa tai niiden seurauksia. Tarkoituksena on myös selvittää, koetaanko tässä erityiskoulussa enemmän väkivaltaa kuin muissa vastaavissa työympäristöissä. Vertailukohteena ovat sosiaali- ja terveysala sekä muut koulut, joissa on erityisoppilaita.

Vastauksia näihin edellä esitettyihin kysymyksiin etsitään kvalitatiivisin keinoin, puoliksi strukturoidun haastattelun avulla, sekä käymällä läpi erilaisia tilastoja ja teoriaa. Työ on rajattu koskemaan vain fyysistä työväkivaltaa, koska suurin osa tämän erityiskoulun oppilaista ei osaa puhua, ja kommunikointi muullakin tavoin on heikkoa.

3 Opinnäytetyön keskeisimmät käsitteet

Tässä luvussa käydään läpi opinnäytetyössä käytettyjä käsitteitä, jotka helpottavat jatkossa tämän työn lukemista. Aluksi käydään läpi erityisopetukseen ja kouluun liittyvää termistöä. Tämän jälkeen siirrytään tämän työn kannalta tärkeimpiin turvallisuuden käsitteisiin.

3.1 Erityisopetukseen liittyvää termistöä

Segrekaatiossa on kyse siitä, että erityisopetuksen oppilasryhmä kootaan pelkästään vammaisista tai erityisopetusta vaativista oppilaista. Ajatuksena tässä on se, että erityisopetusta tarvitsevat poikkeavat lapset eivät pysty opiskelemaan normaalin yleisopetuksen piirissä. Heitä on huomioitava tehokkaammin. Eriytetyn opetuksen nähdään palvelevan kaikkia osapuolia. Tällöin erityisopetusta tarvitsevat lapset oppivat enemmän, kun heihin keskitytään ja normaalissa yleisopetuksen koulussa tai luokassa lapset oppivat tehokkaammin, koska erityislapset eivät ole siellä häiriötekijöinä. Yli kolmenkymmenen vuoden tutkimusten tulosten perusteella ei ole kuitenkaan pystytty todistamaan, että segrekaatio olisi paras tapa tarjota erityisopetusta. (Hietaniemi 2012, 8.)

Integraatiossa on kyse erityistä tukea tarvitsevan oppilaan sijoittamisesta yleisopetuksen piiriin. Yksilö integraatiossa oppilas sijoitetaan normaaliin yleisopetuksen luokkaan. Luokkainte-

graatiossa on kyse yleensä siitä, että koulun yhteyteen sijoitetaan erityisopetusluokka tai ryhmä. (Hietaniemi 2012,9.)

Inklusiossa on kyse osallistuvasta kasvatuksesta. Inklusiivisessa koulussa opetus järjestetään niin, että kaikilla on mahdollista osallistua toimintaan. Tukipalvelut tulevat toisin sanoen oppilaan luo. Inklusion perusajatuksiin kuuluu erilaisuuden tunnustaminen, hyväksyminen ja luotto siihen, että kaikki voivat oppia. Tavoitteena on tasa-arvo ja oikeudenmukaisuuden lisääminen. Koulumaailmassa tämä tarkoittaa kaikkien oppilaiden siirtymistä normaalin yleisopetuksen luokkiin. (Hietaniemi 2012, 12-13.)

3.2 Turvallisuustermistöä

Turvallisuudella on monta eri näkökulmaa, joita käydään tarkemmin läpi tässä opinnäytetyössä hieman myöhemmin. Parhaiten turvallisuutta kuvaa Niemelän (2000, 21-24) näkökulma, jossa turvallisuus nähdään varmuutena ja hyvän olona, jota ihminen omilla teoillaan hallitsee.

Työturvallisuuteen kuuluu työntekijän vahingoittumattomuus ja työn tehokkuus läpi koko työuran (Leppänen 2006, 218). Väkivalta voi olla fyysistä tai psyykkistä vahingontekoa toiselle osapuolelle. (Isotalus ja Saarela 2007, 6). Euroopan komission määritteli työväkivallaksi kaiken, jossa työntekijää loukataan, uhataan tai vahingoitetaan työtehtävässään. Myös suora tai epäsuora uhka työntekijöiden turvallisuudelle, hyvinvoinnille tai terveydelle on työväkivaltaa. (Isotalus ja Saarela 2001, 124.) Työturvallisuutta ja väkivaltaa käsitellään enemmän ja tarkemmin hieman myöhemmin tässä opinnäytetyössä.

Riskin määrittäminen on tärkeää myös työväkivallan määrittelemisessä. Työväkivalta voidaan nähdä riskitekijänä työn jatkumiselle. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisun (2011, 22) mukaan riskin suuruus riippuu riskin todennäköisyydestä ja seurausten vakavuudesta. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2011, 22). Riskejä tullaan käsittelemään tässä opinnäytetyössä tarkemmin hieman myöhempänä luvussa seitsemän.

4 Erityisopetuksen historiaa ja nykypäivää

Opetustoiminta alkoi Suomessa toden teolla 1800-luvulla. Sitä ennen koulutus oli ollut vanhempien ja kirkon vastuulla. Maa oli murroksessa niin taloudellisestikin kuin aatteellisesti. Elettiin kansallisuusaatteen aikaa, joka osaltaan kiihdytti opiskelun merkitystä yhteiskunnassa. Erityisopetus kehittyi normaaliopetuksen rinnalla. (Lammi 2003, 10.)

1800-luvulla ensimmäisiä erityisopetukseen ryhmään kuuluvia vammaisia, joita alettiin opettaa, olivat niin sanotut aistivammaiset. Aistivammaisiin laskettiin tuolloin näkövammaiset,

kuulovammaiset ja ”tylsämieliset”. Ensimmäinen erityiskoulu perustettiin Porvooseen 1846, joka oli kuulovammaisten koulu. 1800-luvun lopulla kuulovammaisten koulun, joita silloin kutsuttiin kuurojenkouluiksi, perustettiin myös Turkuun, Mikkeliin, Jyväskylään, Ouluun ja Pietarsaareen. (Lammi 2003, 10.)

Vuonna 1866 säädettiin kansakouluasetus, jonka perusajatuksena oli opettaa suomalaiset lukemaan ja kirjoittamaan. Opetus eteni aluksi hitaasti, koska maaseudulla nähtiin, että koulunkäynti on poissa tärkeästä työnteosta. Pitkät koulumatkat hankaloittivat myös lasten koulunkäymistä. (Lammi 2003, 10.)

Ensimmäinen näkövammaisille tarkoitettu koulu perustettiin Helsinkiin vuonna 1865. Kehitysvammaisille tarkoitettuja kouluja alettiin myös perustaa samoihin aikoihin. Ensimmäinen kehitysvammaisille suunnattu koulu toimi Pietarsaareissa vuoden 1877 - 1892 välisenä aikana. Perttulaan perustettiin vuonna 1890 tylsämielislaitos, jonka peruja on nykyäänkin toimiva Perttulan erityisammattikoulu. (Lammi 2003, 10.)

Helsingissä oli toiminnassa 1895-1899 huonolahjaisten luokka yhtenä kansakoulun osana. Turussa aloitti toimintansa heikkokäykyisten luokka vuonna 1901. Vaasaan perustettiin apukoulu 1905 ja Tampereelle 1907. Oulussa apukoulu perustettiin vuotta aikaisemmin ennen kuin oppivelvollisuuslaki säädettiin vuonna 1921. Tuolloin oppivelvollisuus kesti 7-vuotiaasta 13-vuotiaaseen saakka. (Kehitysvammahuollon tietopankki 2014.) 1900-luvulla apukouluissa oli hyvin monentyyppisiä erityisoppilaita. (Lammi, 2003, 10.)

Tarkkailuluokkia aloitettiin perustaa Helsinkiin vuonna 1939. Tarkkailuluokan tarkoituksena oli seurata lasta tietyn ajan jakson, jonka jälkeen hänet voitaisiin lähettää soveltuvimpaan opetusmuotoon. Ongelmana tässä oli se, että oppilas jäi tarkkailuluokalle, koska sopivaa opetusmuotoa ei yleensä löytynyt. (Lammi 2003, 11.)

Vuonna 1952 tuli voimaan asetus, jossa määriteltiin tarkemmin apukoululaisten opetus. Vuonna 1958 voimaan tuli uusi kansakoululaki. Kansakoulun pituudeksi tuli 6 vuotta. Sitä pystyttiin jatkamaan kahden vuoden kansalaiskoululla. Osa oppilaista sai edelleen vapautuksen oppivelvollisuudesta vamman suuruudesta riippuen. (Kehitysvammahuollon tietopankki 2014.) Osa-aikainen erityisopetuksen määrä lisääntyi 1950-luvulla. Tuolloin keskityttiin puhevikoihin. (Lammi 2003, 11.)

Erityisopettajia alettiin kouluttaa Jyväskylässä 1959. Seuraavalla vuosikymmenellä erityisopetuksen paikka alkoi vakiintua, ja asiantuntijoita alkoi valmistumaan. Lääketieteen kehittyminen vaikutti myös osaltaan erityisopetukseen. Erityisluokkia aloitettiin rakentamaan ja eri-

tyisoppilaita jakamaan ryhmiin diagnoosien mukaan. Kehitysvammaiset eivät päässet mukaan vielä tällöinkään oppivelvollisuuden piiriin. (Lammi 2003, 12.)

1970-luvulla kansakoulu ja oppikoulu muuttuivat peruskouluksi. Vuonna 1977 koko maassa oli käytössä kaikille suunnattu peruskoulu. Tuolloin alettiin myös puhua erityisoppilaitten integraatiosta, vaikkakin käytännössä erityiskouluja perustettiin koko ajan lisää. (Lammi, 2003, 12.) Vuonna 1979 koululainsäädäntö varmisti myös vaikeimmin vammautuneille lapsille opetuksen. Heille alettiin perustaa harjaantumiskouluja. Vuonna 1983 säädettiin peruskoululakia, jossa todettiin, että kehitysvammaisen oppilaan oppivelvollisuus alkaa 6-vuotiaasta ja kestää yksitoista vuotta, jos hän ei pärjää yhdeksänvuotisessa peruskoulussa. Tämä teoriassa tarkoitti sitä, että oppivelvollisuus koski nyt kaikkia (Kehitysvammaliiton tietopankki 2014.) Kuitenkin vasta vuoden 1997 perusopetuslaissa säädettiin, että kaikista vaikeimmin kehitysvammaiset tulivat myös perusopetuksen piiriin. (Korte 2005, 144-146.)

Monet asiat ovat johtamassa siihen suuntaan, että erityisopetuksesta erillisissä kouluissa aletaan luopumaan pikkuhiljaa. Vuonna 2010 koululainsäädännössä hyväksyttiin käsitys yhdestä opetussuunnitelmasta jokaiselle oppilaille. Vanhassa mukautetussa erityisopetuksessa normaalikoulun opetussuunnitelmaa helpotettiin ja oppilaille tehtiin henkilökohtainen opetussuunnitelma. (Kehitysvammaliitto tietopankki 2014.)

UNESCO antoi vuonna 1994 Salamancan julistuksen. Tämän julistuksen mukaan syrjäytymisen poistamiseen ja suvaitsevaisuuden lisäämiseen päästään parhaiten luomalla inklusiivisesti suunnattuja kouluja. Suomi allekirjoitti tämän julistuksen, mikä tarkoittaa erityisluokkien lakkauttamista ja erityisopetuksen siirtämistä yleisopetukseen. Toisin sanoen aluksi oli segregaaation aika, jolloin erityisoppilaita erotettiin muista normaaleista oppilaista omiin erityiskouluihin. Tästä on siirrytty pikkuhiljaa integraation aikaan, jolloin erityisluokkia alettiin perustaa normaalin koulun yhteyteen. Seuraava askel on inklusiivinen koulu, jossa kaikki oppilaat ovat samassa luokassa muiden oppilaiden kanssa. (Hietaniemi 2012, 8-16.)

Kehitysvammaisten opetuksessa saatetaan olla palaamassa taaksepäin, koska oppilasta ei tarvitse perusopetuslainsäädännön mukaan opettaa koulussa terveydellisistä syistä. Toisin sanoen perusopetuslain 18 §:ssä 3 momentin mukaan opetus voidaan järjestää toisin (Perusopetuslaki 628/1998). Tämä tarkoittaa käytännössä oppilaan lähettämistä pois koulun erityisluokasta esimerkiksi kotiopetukseen eikä erityiskouluun, koska opiskelu normaalikoulussa ei onnistu. Kunnalle tämä on halvempi vaihtoehto. On toisin sanoen mahdollista, että pikkuhiljaa suuri osa kehitysvammaisista ja muuten vaan aggressiivisesti käyttäytyvistä oppilaista jäävät kokonaan pois opetustoimen alta, koska erityisluokkiakin ollaan hajottamassa.

5 Perusopetus ja perusopetuslainsäädäntö

Perusopetuksella tarkoitetaan oppilaan kasvatukseen ja opetuksen liittyviä tehtäviä, joilla tuetaan oppilaiden kasvua ihmisinä ja yhteiskunnan jäseninä, sekä opetetaan heille tarpeellisia tietoja ja taitoja. Perusopetuksen tulee olla maksutonta, mukaan lukien kirjat, ateriat ja tietyin edellytyksin koulukuljetus. Perusopetus takaa kaikille saman mahdollisuuden jatko-opintoihin. Vammaisella tai muuta erityistä tukea tarvitsevalla on oikeus maksutta myös apuvälineisiin ja muun muassa tulkitsemis- ja avustajapalveluihin. (Opetushallitus 2014b.)

Oppivelvollisille lapsille ja nuorille perusopetusta järjestetään yleensä peruskouluissa. Peruskoulu sisältää vuosiluokat 1-9. Toisin sanoen oppilaat ovat 7-16 vuoden ikäisiä. Kuuden ensimmäisen luokan opetusta antaa luokanopettaja, jonka jälkeen yleensä siirrytään ainekohtaiseen opetukseen. (Opetushallitus 2014b.) Tämän opinnäytetyön erityiskoulun oppilaat kuuluvat pääsääntöisesti pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin. Toisin sanoen heillä koulu loppuu 17 ikävuoden jälkeen.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvat yleensä vaikeasti vammaiset lapset, kuten näkö- ja kuulovammaiset sekä muutoin ruumiillisesti tai henkisesti vaikeasti vammaiset tai kehityksessään viivästyneet lapset. Vaikea sairaus voi myös johtaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen, koska oppilas ei pääse esimerkiksi pitkien sairaalajaksojen takia oppimaan asioita samassa tahdissa ikäistensä kanssa. Tarkempi määritelmä pidennetystä oppivelvollisuudesta löytyy hallituksen esityksestä Eduskunnalle koulututusta koskevaksi lain säädännöksi (HE 86/1997). (Opetushallitus 2014b.)

Oppilasta voidaan ohjata oikean tyyppiseen käyttäytymiseen perusopetuslain (628/1998) mukaan esimerkiksi enintään kaksi tuntia kestäville kasvatustalkkeilla. Muita vastaavia keinoja ovat erilaiset kurinpitomenettelyt, kuten erotus koulusta määrääjäksi, jälki-istunto, luokasta poistaminen ja esimerkiksi tavaroiden tarkistaminen repusta turvallisuussyistä. Lain lähtökohtana on jokaisen oppilaan oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Rehtorilla ja opettajalla on oikeus käyttää tarvittaessa voimakeinoja esimerkiksi oppilaan poistamiseksi luokasta, mutta voimankäyttövälineiden käyttö on kiellettyä.

Toisen asteen ammatillisesta koulutuksesta annettujen säädösten mukaan, käytösopetus lähtee samoista lähtökohdista kuin perusopetuslaki eli oikeudesta turvalliseen opiskeluympäristöön. Keinot, joilla opiskelu turvataan, ovat hyvin samantapaiset pois lukien muun muassa jälki-istunnot ja kasvatustalkut. Ammatillisessa koulutuksessa tulee nopeammin vastaan koulusta erottaminen. (628/1998 ja 630/1998.) Tärkeimmät kohdat perusopetuslaista (628/1998) ja ammatillisen koulutuksen laista (630/1998) liittyen kouluturvallisuuteen löytyvät tämän opinnäytetyön liitteistä.

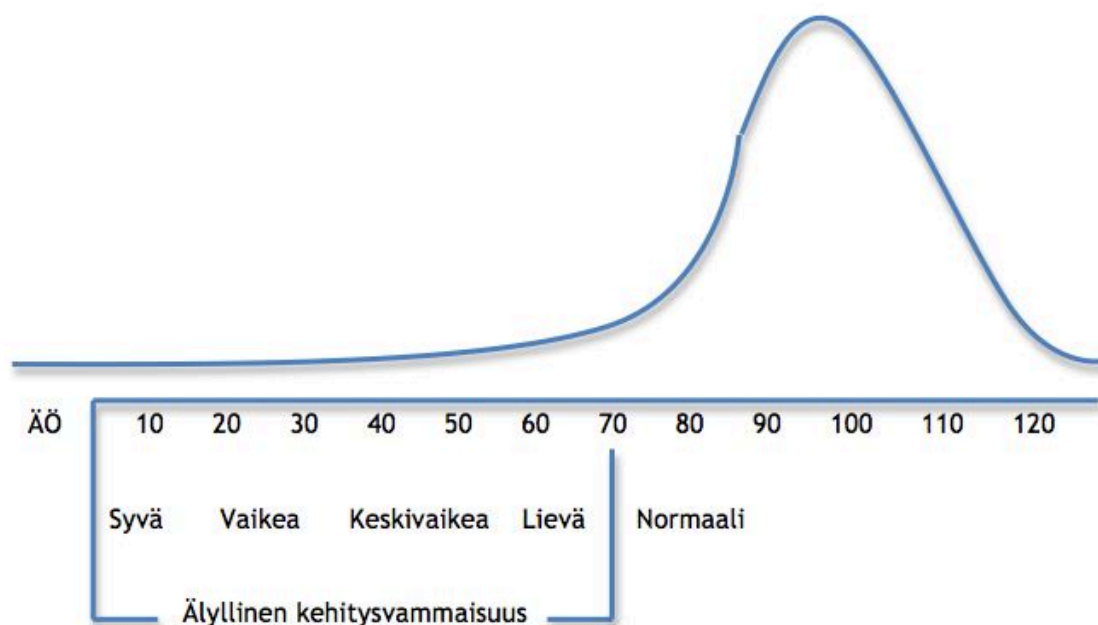
6 Kehitysvamma ja autismin spektri

Tässä kappaleessa tullaan käymään läpi termejä autismin spektri ja kehitysvamma. Käymällä läpi nämä termit saadaan parempi yleiskuva, millaisia oppilaita tämän opinnäytetyön erityiskoululla on. Esimerkkinä voidaan mainita, että älylliseltä kehitysiältään suurin osa koulun oppilaista on 2 - 11 vuotiaan tasoisia vaikka ”fyysistä” ikää saattaa olla 17 vuotta. Koulussa on myös muutama oppilas, jotka ovat vain lievästi kehitysvammaisia, ja saavat näin ollen ainekohtaista opetusta.

6.1 Kehitysvamma

Vammalla tarkoitetaan henkilön fyysistä tai psyykkistä ominaisuutta, joka rajoittaa suorituskyykyä. Kehitysvamma koskee muidenkin elimien kuin pelkästään hermoston vammoja ja vauriota. Merkittävimpiin ryhmään kuuluvat erilaiset hermoston sairaudet ja muut toiminnan puutokset tai poikkeavuudet. Näistä oleellisin ryhmä on aivojen kehityshäiriöt, johon usein liittyy älyllisten toimintojen heikkoutta. Tätä kutsutaan älylliseksi kehitysvammaksi. Kahdeksantoista ikävuoden jälkeen älyllisten toimintojen kehityksen laskemisesta käytetään kehitysvamman sijasta nimitystä dementia. (Kaski, Manninen ja Pihko 2009, 16-17.)

Kehitysvammaa mitataan erilaisilla psykologisilla testeillä, joiden luokituksena on älykkyysosamäärä ja älykkyysikä. Kuvio 1 ja Taulukko 1 selventävät tätä hieman. (Kaski ym. 2009, 17-18.)

Kuvio 1. Väestön älyllinen suorituskyyky (Mukailtu kuvio. Kaski ym. 2009, 18)

Taulukko 1 selittää hyvin, mitä pidetään älyllisenä kehitysvammaisuutena. Huomioitavaa kuitenkin on, että opettamalla ja oikealla ohjauksella henkilön älyllistä kykyä ja sosiaalista sopeutumista voidaan parantaa (Kaski ym. 2009, 17-18.)

Älyllinen kehitysvammaisuus, retardio mentalis, Maailman terveysjärjestön mukaan		
Älyllisen kehitysvammaisuuden aste	Älykkyyssosamäärä	Älykkyyssikä (v)
Lievä (retardio mentalis levis)	50-69	9-11 v
Keskivaikea (retardio mentalis moderata)	35-49	6-8 v
Vaikea (retardio mentalis gravis)	20-34	3-5 v
Syvä (retardio mentalis profunda)	alle 20	0-2 v
Muu määrittely (alia retardio mentalis specificata)	-	-
Määrittelemätön (retardio mentalis non specificata)	-	-

Taulukko 1. Älyllisen kehitysvammaisuuden luokittelu (Mukailtu taulukko. Kaski ym. 2009, 18)

Lievä kehitysvamma vaikeuttaa oppimista koulussa, mutta oikealla ohjauksella lapsi pystyy läpäisemään normaalin peruskoulun. Lievästi kehitysvammainen henkilö tarvitsee jonkin verran pientä, mutta jatkuvaa opastusta ja valvontaa esimerkiksi töissä. Henkilö on melkein itsenäinen useimmilla elämän osa-alueilla. (Kaski ym. 2009, 20-21.)

Keskivaikea älyllinen kehitysvamma aiheuttaa selvää viivästymistä lapsen kehityksessä. Koulussa he tarvitsevat erityisopetusta ja saavuttavat tyydyttävällä tasolla riippumattomuuden itsensä hoidossa sekä kommunikaatiokyvyn, jolla henkilö pärjää elämän perustilanteissa. Aikuisena he pystyvät ohjattuun työhön ja melko itsenäiseen asumiseen, mutta tarvitsevat kuitenkin tukea. (Kaski ym. 2009, 21.)

Vaikeasti älyllisesti kehitysvammainen tarvitsee jatkuvaa tukea ja ohjausta. Henkilö tarvitsee siis koulussa, työelämässä sekä asumisessa ohjaustoimia koko ajan. Henkilö on riippuvainen muista, ja kuntouttaminen vaatii paljon työtä. On kuitenkin mahdollista, että kuntoutuksen avulla hänestä saadaan melko itsenäisesti asioitaan hoitava kansalainen. (Kaski ym. 2009, 21.)

Syvästi älyllisesti kehitysvammainen henkilö on täysin riippuvainen toisista ja tarvitsee jatkuvaa hoivaa. Kommunikaatio on hyvin heikkoa, liikunta ja muut henkilökohtaiset toimet ovat todella vaikeita. Muun muassa suolen ja rakon hallinta voi olla liian vaikeaa. Opettamisen tavoite onkin tällöin tähdätä päivittäisten elämäntilanteisiin liittyvien asioiden oppimisessa. Henkilö voi oppia hallitsemaan jonkun päivittäisen elämän toiminnon, esimerkiksi itsenäisesti syömään, mutta asumiseen hän tulee aina tarvitsemaan ympärivuorokautista tukea ja valvontaa. (Kaski ym. 2009, 21-22.) Tämän opinnäytetyön erityiskoulussa oppilailla on kehitysvamman ohella yleensä muitakin oppimista vaikeuttavia tekijöitä. Kuvio 3 auttaa ymmärtämään näitä vaikeuksia.

6.2 Erilaiset oppimis- ja kehityshäiriöt

Autismin spektriin kuuluvat kehityshäiriöt vaikeuttavat oppimista. Näistä oppimis- ja kehityshäiriöistä yleisimpiä ovat ADD (attention deficit disorder) ja ADHD (attention deficit disorder with hyperactivity). Näissä tapauksissa henkilön älyllinen suorituskky voi olla hyvin erilaista ja epätasaista, minkä vuoksi hän saattaa käyttäytyä sopimattomasti valtaväestön mielestä. Valtaosa oppimishäiriöisistä henkilöistä on älyllisesti normaaleja ja jotkut jopa lahjakkaita. Osalla kehitysvammaisista esiintyy myös näitä oireita. (Kaski ym. 2009, 106.)

Koulussa ADD- ja ADHD -lapset saattavat tarvita erityisopetusta, ohjausta ja lääkehoitoa. Kehitysvammaisilla, joilla on myös ADD tai ADHD, erityisvaikeuksien huomioiminen parantaa huomattavasti heidän toimintakykyään. (Kaski ym. 2009, 106-107.)

6.3 Autismi

Kasken ym. (2009, 107) mukaan, ”Autismi on neurobiologinen keskushermoston kehityshäiriö.” Autististen häiriöiden kirjolla tarkoitetaan kaikkea varhaislapsuuden autismin, epätyyppisen autismin, aspergerin ja Rettin oireyhtymistä disintegratiiviseen kehityshäiriöön (Kaski ym. 2009, 107).

Varhaislapsuuden autismin piirteet ilmaantuvat ennen 30 kuukauden ikää. Epätyyppisessä autismissa on kyse silloin, kun autismin piirteet ilmaantuvat myöhemmin tai kaikki muuten autismin diagnostiset kriteerit eivät täyty. Disintegratiivisessa häiriössä on kyse siitä, että aluksi normaalisti kehittynyt lapsi alkaakin yhtäkkiä taantua ja saa autismin kaltaisia oireita. (Kaski ym. 2009, 107.) Kasken (2009, 107) mukaan, ”Autisteista 80 % on kehitysvammaisia.”

Aspergerin oireyhtymä eroaa autismissa siinä, että heillä ei ole yhtä merkittävää älyllistä jälkehenjääneisyyttä, ja kielellinen kehitys on alkuvaikeuksista huolimatta hyvä. Autismin tyypillisiä piirteitä henkilöllä kuitenkin on. Luotettavan diagnoosin Aspergerin oireyhtymästä saa kouluiässä. (Kaski ym. 2009, 107.)

Autismiin kuuluvia oireita ovat sosiaalisten vuorovaikutusten häiriöt, kommunikaatiohäiriöt, poikkeava tai rajoittunut käyttäytyminen ja aistien poikkeava toiminta. Muita tyypillisiä oireita ovat itseä vahingoittava käytös, unihäiriöt, yliaktiivisuus tai passiivisuus ja syömishäiriöt. (Kaski ym. 2009, 108.)

Sosiaalisella vuorovaikutusten poikkeamalla tarkoitetaan esimerkiksi katsekontaktin välttämistä, muiden lasten kanssa leikkeihin osallistumisen vaikeutta ja fyysisen kosketuksen karttamista. Autisteilta usein puuttuu halu jäljitellä kokonaan. He eivät ymmärrä, mitä toiset

ajattelevat, mikä saattaa johtaa epäsovinnaiseen käyttäytymiseen. (Kaski ym. 2009, 108.) Haluttomuus jäljitellä ja toisten huomioimisen välttäminen vaikeuttaa näin ollen kaiken uuden oppimista.

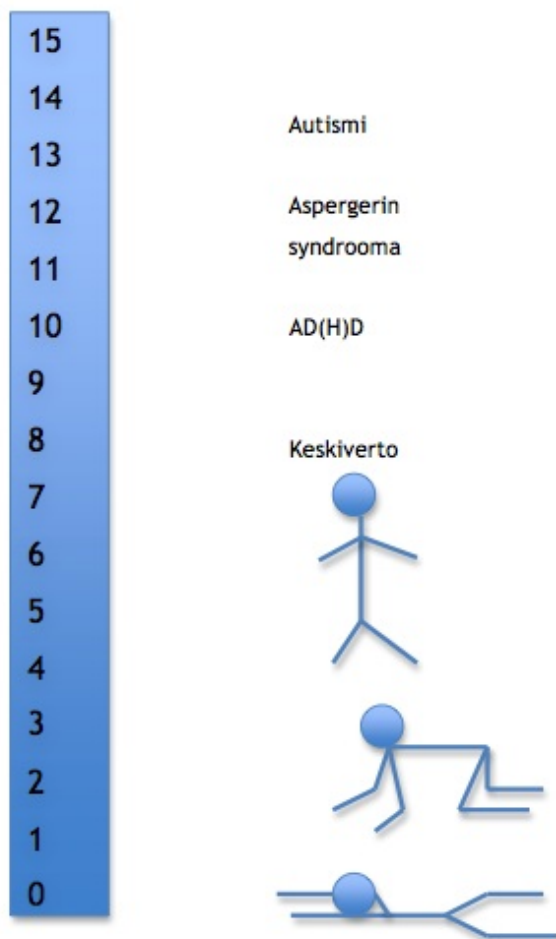
Kommunikaatiohäiriöillä tarkoitetaan kielellisen viestinnän ja ilmeiden tulkinnan hankaluutta. Kaikki autistit kärsivät jollain tasolla kommunikaatiovaikeuksista. Osa heistä oppii puhumaan, osa oppii viittomaan ja osa pystyy kommunikoimaan kuvien avulla. On tyypillistä, että autisti oppii ymmärtämään muutamia sanoja ja toimintamalleja tutussa, mutta ei vieraassa ympäristössä - esimerkiksi heille voi olla normaalia syödä haarukalla ja veitsellä koulun ruokalassa, mutta tuntemattomassa pizzeriassa se voi olla erittäin outoa, ja samalla ahdistava tilanne. (Kaski ym. 2009, 108-109.)

Autisteilla on omia erilaisia tapoja ja monimutkaisia rituaaleja, joita voidaan tulkita käyttäytymisen häiriöiksi. Tarkat rutiinit ovat heille tärkeitä. Elämä saattaa vaikeutua huomattavasti, jos päivän struktuuri hajoaa. Ympäristön muutokset aiheuttavat tästä syystä monelle ahdistusta. Esimerkkeinä näistä rituaaleista ja tavoista voisi mainita esineiden pyörittelyn kasvojen edessä ja itsensä keinuttelun. Joillekin autisteista saattaa olla kapea-alaisia kiinnostuksen kohteita tai erityistaitoja. Erityislahjakkaiden osuus kaikista autisteista on kuitenkin todella pieni. (Kaski ym. 2009, 109.)

Aistit voivat olla joko yli- tai aliherkkiä. Tätä herkkyyttä voi ilmentyä kaikille aisteille. Jokainen ihminen on kuitenkin yksilö, ja aistien poikkeavuudet ovat yleensä hyvinkin erilaisia ryhmän sisällä. Toisin sanoen yhdellä saattaa olla yliherkkä näkö, toisella kuulo ja kolmannella tunto, neljännellä haju ja viidennellä saattaa olla näissä kaikissa aisteissa joko yli- tai aliherkkyttä. Autistit reagoivat näihin herkkyystiloihin hyvinkin eri tavalla, jotkut aggressiivisesti ja toiset sulkeutuvat omaan maailmaansa. Hyvät visuaaliset taidot voivat ilmetä parhaassa tapauksessa tarkkana näönvaraisena muistina ja kykynä hahmottaa kuvia. (Kaski ym. 2009, 109.) Kuvio 2 selventää autismspektriä.

AISTIPOIKKEAMAT

LIIKUNTA

Kuvio 2. Autismin spektri (Mukailtu kuvio. Szegda ja Hokkanen 2009, 45)

7 Turvallisuus, väkivalta ja lainsäädäntö

Seuraavaksi tässä opinnäytetyössä tarkastellaan turvallisuutta käsitteenä ja pohditaan tämän ongelmallisuutta erityiskoulun tapauksessa. Oppilaiden erilaisuus ja syntyakeettomuus tekee turvallisuuden käsitteellistämisen vaikeaksi, koska turvallisuus on useasti sidoksissa rikoksiin ja rikoslakiin. Rikoslain 4 § :n mukaan henkilö on rikosvastuussa teoistaan, kun hän täyttää 15 vuotta. (39/1889). Tämän opinnäytetyön kohteena olevan koulun tapauksessa tämä ei välttämättä päde, koska melkein kaikki oppilaat ovat henkisen terveytensä takia syntyakeettomia iästään huolimatta.

7.1 Turvallisuus

Turvallisuutta voidaan tarkastella muun muassa henkilön, valtion, valtioiden ja organisaation tasolta. Perinteinen turvallisuuskäsitys pitää sisällään valtion toimet kansalaisten suojaamiseksi vihollisilta, ja sen ylimpänä turvallisuuden tavoitteena on maailman rauha. Sosiaali- ja hyvinvointivaltion näkökulmasta turvallisuuden arvoja ovat yleisesti ottaen vapaus, sosiaalinen turvallisuus ja tasa-arvo. Kulttuuris-humanistisella turvallisuusajattelulla tarkoitetaan inhimillisyyden korostamista, toisen huomioimista ja erilaisuuden sallivaa kulttuuria. Muita turvallisuuden näkökulmia ovat muun muassa ekologinen, yhteisöllinen ja terveydellinen turvallisuuskäsitys. (Niemelä 2000, 25-32.) Turvallisuudella on toisin sanoen monta eri näkökulmaa.

Leppäsen (2006, 203 - 333) Yritysturvallisuus käytännössä -kirjassa organisaatioturvallisuus jaetaan kymmeneen eri osa-alueeseen. Näitä ovat: henkilöturvallisuus, työturvallisuus, palo- ja pelastustoiminta, rikostorjunta, toimitilaturvallisuus, tuotannon ja toiminnan turvallisuus, valmiussuunnittelu, ympäristöturvallisuus, ulkomaantoimintojen turvallisuus ja tietoturvallisuus (Leppänen 2006, 203-333).

Turvallisuutta voidaan käsitellä myös englannin kielen termien mukaan safety ja security. Safetyllä tarkoitetaan yleensä tahattomia onnettomuuksia ja tapaturmia. Security -turvallisuudella tarkoitetaan yleensä tahallisesti aiheutettuihin tekoihin, kuten väkivaltaan liittyvää turvallisuutta. (Rausand 2011, 61.)

Psykologinen turvallisuus käsitteenä liittyy henkilön omaan tunteeseen ja tarpeeseen. Toisin sanoen turvallisuus on tila, joka hajotessaan johtaa turvattomuuden tunteeseen. Turvattomuus on tila tai tunne, joka näkyy pelkoina ja ahdistuksena. Turvallisuus voidaan näin ollen nähdä varmuutena ja hyvän olona, jota ihminen omilla teoillaan hallitsee. (Niemelä 2000, 21-24.) Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan turvallisuutta psykologisesta näkökulmasta selvittämällä työntekijöiden tunnetilaa siitä, miten he kokevat fyysisen työväkivallan työpaikalla.

Turvallisuus voi olla myös objektiivista tai subjektiivista. Subjektiiviselta turvallisuudella tarkoitetaan yksilön omaa tunnetta turvallisuudesta. Objektiivinen turvallisuus kuvaa todellista riskiä joutua esimerkiksi rikoksen uhriksi. (Suominen 2009, 3.) Riskillä tarkoitetaan yleensä tappion ja ei-toivotun tapahtuman todennäköisyyttä. Riski on tapahtuma, joka kuvaa epävarmuutta tilanteessa. (Flink, Reiman ja Hiltunen 2007, 21.) Riskiä voidaan helpoiten kuvata seuraavalla kaavalla: riski (vahinko) = tapahtuman todennäköisyys x seurauksella (Flink ym. 2007, 25). Todellisen turvallisuuden kartoittaminen on hankalaa. Esimerkiksi poliisin tilastoihin ei voida täysin luottaa, koska kaikkia rikoksia ei ilmoiteta poliisille. (Suominen 2009, 3). Tämän opinnäytetyön kirjoittajan kokemuksen mukaan myös opinnäytetyön kohteena olevalla koulul-

la kaikkia väkivaltatilanteita ei kirjata vaaratapahtumien raportointijärjestelmään. Tämä on todella yleistä kouluissa. Anna - Stina Nykänen (2012, D2) mainitsee lokakuun neljännen päivän Helsingin Sanomien artikkelissaan, että henkilökuntaan kohdistuvia väkivaltatilanteita erityisopettajat eivät byrokratian takia kirjaa ylös (Nykänen 2012, D2). Näin ollen voidaan olettaa, että mitkään tilastot eivät anna objektiivista kuvaa erityiskoulujen turvallisuudesta. Tämän takia tässä opinnäytetyössä on lähdetty hakemaan aineistoa pääsääntöisesti kvalitatiivisin menetelmin.

7.2 Väkivalta

Mitä on rikos? Rikos on mahdollinen vain, jos paikalla on motivoitunut tekijä, sopiva uhri eikä suojelijaa ole paikalla. (Cohen ja Felson 1979, 589.) Mitä on väkivalta? Onko haukkuminen väkivaltaa vai vaatiiko väkivalta fyysisen kontaktin. Entä voidaanko puhua rikoksesta tai väkivallasta, jos henkilö syyntakeettomana, vailla mitään ymmärrystä, ilman motiivia, puree toista henkilöä? Tässä luvussa keskitytään väkivallan määrittelymiseen.

Grönroos (2012, 623) määrittelee väkivallan kielitoimiston sanakirjassa seuraavasti: ”Väkivallalla tarkoitetaan, jollekin ruumiillista koskemattomuutta, oikeuksia tai etuja loukkaavaksi toiminnaksi, jotakuta tai jotakin vahingoittavaksi voimakeinojen käytöksi”. Louhela ja Saari-nen (2006, 9) nostavat esille sen, että väkivalta on eri ihmisille eri asia. Toisin sanoen väkivallan kohde määrittelee tilannekohtaisesti, mikä on väkivaltaa. Juuri tämä asia tekee väkivallan tutkimisen haasteelliseksi. Yleisesti väkivaltana pidetään esimerkiksi tavaroiden heittelemistä, solvaamista, huutamista, sanallista tai fyysistä uhkailua, tönimistä, potkimista, puremista, raapimista ja liikkumisen estämistä. (Isotalus ja Saarela 2007, 6).

Väkivalta on joko fyysistä tai psyykkistä kivun ja harmin aiheuttamista toiselle osapuolelle. Myöhemmäksi pohdiskelun aiheeksi jääkin, onko tiedostamaton psyykkinen tai fyysinen vahingonteko, joka täyttää kaikki muut väkivallan tunnusmerkit, väkivaltaa, vahinko vai onnettomuus. Tässä opinnäytetyössä ei jäädä tutkimaan syvemmin tuota kysymystä, vaan käsitellään vahingonteotkin aina väkivaltana, vaikkakin vahinkoa tekevä henkilö eli tässä tapauksessa oppilas olisi täysin täyttä tietoisuutta vailla omista teoistaan.

Suominen (2009, 37-38) mainitsee, että pelko rikollisuuden kasvusta on suomalaisilla suuri. Ihmisen tuntemus puolustuskyvyttömyydestä on keskeisin määrittävä tekijä väkivallan pelossa. Tuntemus puolustuskyvyttömyydestä voi johtua fyysisistä, sosiaalisista ja tilannekohtaisista tekijöistä. Toisin sanoen henkilön aikaisempi kokemus väkivallan kohteeksi joutumisesta vaikuttaa puolustuskyvyttömyyden tunteeseen iän ja sukupuolen lisäksi. (Heiskanen 2002, 180-187.)

7.3 Työturvallisuus ja työväkivalta

Työturvallisuuden tehtävänä on varmistaa työntekijän täysi vahingoittumattomuus ja työn tehokkuus. Tavoitteena on hyödyntää työntekijän tiedot ja taidot koko työssäoloajan sekä varmistaa, että henkilö siirtyy eläkkeelle hyvässä kunnossa niin henkisesti kuin fyysisestikin. Työturvallisuus on yksi osatekijä, joka vaikuttaa työssä viihtymiseen, työmotivaatioon ja tätä kautta henkilöstön vaihtuvuuteen. Työturvallisuus on toisin sanoen merkittävä tekijä rekrytointimarkkinoilla, koska kilpailu ammattitaitoisesta ja osaavasta työvoimasta on suurta. Työturvallisuudesta on säädetty työturvallisuuslaissa. Yksi keskeisimmistä työnantajan vastuista on vaarojen selvittäminen ja arviointi. Vaarojen poistaminen ei ole aina mahdollista. Tällöin on tärkeää, että niiden merkitys työntekijän turvallisuudelle ja terveydelle arvioidaan. (Leppänen 2006, 218-222.)

Vaarojen merkittävyyden arvioinnissa tulisi huomioida tapaturmien seuraukset ja todennäköisyydet sekä terveyden menettämisen vaarat, joka pitävät sisällään työpisteen ergonomian, työasennot, työliikkeet, työn kuormitustekijät, näyttöpäätetyöskentelyn, väkivallan uhan, yksintyöskentelyn, yötyön ja työn tauottamisen. Muita tärkeitä huomioitavia asioita ovat aiemmin tapahtuneet tapaturmat, ammattitaudit, työperäiset sairaudet ja vaaratilanteet. Työntekijän ikä, sukupuoli, ammattitaito ja muut henkilökohtaiset attribuutit tulisi myös ottaa huomioon vaarojen merkittävyyden arvioinnissa. Tärkeää on huomioida myös työn kuormitustekijät ja potentiaalinen lisääntymiskykyä vahingoittava vaara (Leppänen 2006, 222.) Työturvallisuuslain toisessa luvussa puhutaan myös edellä mainituista työnantajan yleisistä velvollisuuksista. Pykälissä 10 §, 11 §, 12 §, 13 §, 14 § ja 15 §:ssä säädetään työn vaarojen selvittämisestä ja arvioinnista. Työturvallisuuslain neljännessä luvussa käsitellään työntekijän yleisiä velvollisuuksia. (Työturvallisuuslaki 738/2002.) Työturvallisuuslainsäädäntöä käydään läpi hieman tarkemmin myöhemmin työväkivaltaosiossa, koska opinnäytetyön rajauksena on fyysiseen työväkivalta.

Väkivallaksi määritellään muutakin kuin pelkästään tilanteet, joissa henkilö kuolee tai loukkaantuu. Euroopan komission mukaan työväkivallaksi luetaan kaikki tilanteet, joissa työntekijää loukataan, uhataan tai vahingoitetaan työtehtävässään ja jotka suoraan tai epäsuorasti uhkaavat heidän turvallisuutta, hyvinvointia tai terveyttä. (Isotalus ja Saarela 2001, 124.) Isotalus ja Saarela (2007, 6) toteavat, että ”Suorassa väkivallassa kohteena on työntekijä itse, epäsuorassa hänen perheensä tai ystävänsä.” (Isotalus ja Saarela 2007, 6).

Väkivallan seurauksena saattaa ilmaantua henkisiä pelkotiloja ja vaurioita, jotka mahdollisesti johtavat pitkiinkin sairauspoissaoloihin tai jopa työkyvyttömyyteen, vaikka vakavia fyysisiä vammoja ei tulisi. Työpaikoilla tämä vähentää motivaatiota ja viihtyvyyttä, josta seuraa suurta työvoiman vaihtuvuutta. Väkivalta tai sen uhka vaikeuttaa uusien työntekijöiden saamista.

Huonontunut työilmapiiri vaikuttaa negatiivisesti myös asiakkaisiin ja heidän kokemaansa asiakastytytyvyyteen. (Isotalus ja Saarela 2001, 124-125.)

Tapaturmavakuutuslaitosten liiton (TVL:n) tietokantaan tulee vuosittain noin 500 väkivallan aiheuttamaa työtapaturmaa. Näistä 500:sta tapaturmasta noin kaksi johtaa kuolemaan. (Isotalus ja Saarela 2001, 125.) Saarela, Isotalus, Salminen, Vartia ja Leino (2009, 8) mainitsevat kirjassaan, että viisi prosenttia työssäkäyvistä ihmisistä joutuu työtapaturmaan johtavaan väkivallan uhriksi vuodessa. Tämä tarkoittaa noin 110 000 henkilöä. (Isotalus ym. 2009, 8.)

Työterveyslaitos on kehittänyt systemaattisen mallin, jolla voidaan vähentää väkivallan ilmenemistä työpaikoilla. Kaikki alkaa politiikan ja toimintaperiaatteiden luomisesta. Johdon tulee olla sitoutunut ja tarjota resursseja väkivallan estämiseksi työpaikoilla. On tärkeää, että työntekijöillä on mahdollisuus osallistua turvallisuuden kehittämiseen. Väkivalta tulee määritellä ja kaikki uhkaavat tilanteet tulee ottaa vakavasti ja toimia tarpeen mukaan. Tärkeää on kehittää kokonaisvaltainen suunnitelma turvallisuuden ylläpitämiseksi. Pelkkä suunnitelma pelkästään ei riitä, vaan johdon tulee tarjota resurssit ja oikeudet henkilökunnalle väkivallan estämiseksi. Raportointityökalujen käyttö on tässä avainasemassa. Työntekijöitä tulisi rohkaista ehdottamaan tapoja, joilla väkivallan riskiä työpaikoilla voidaan laskea. (Adamson ym. 2002, 13-14.)

Yksi toimivimmaksi todetuista organisaation keinoista väkivallan estämiseksi on antaa vastuu yhdelle henkilölle kaikesta turvallisuuteen liittyvistä asioista. Silti jokainen työntekijä on vastuussa omasta turvallisuudestaan sekä muista, joiden tekemisiin heidän työllään on vaikutusta. Muita organisatorisia toimintatapoja torjua väkivaltaa on muun muassa varmistaa, että kukaan ei joudu tekemään töitä yksin ja yleinen tehtävien jakaminen. Kaikki mahdolliset tilanteet, jotka voivat johtaa väkivaltaan tulisi tunnistaa riskien ja vaaran arvioinnissa. Poistamalla tai minimoimalla uhkaavia tilanteita tai tehtäviä voidaan torjua väkivaltaa. (Adamson ym. 2002, 14.)

Teknisiin toimenpiteisiin kuuluvat erilaiset turvallisuusvälineet ja ympäristön suunnittelu. Ympäristön suunnittelulla tarkoitetaan esimerkiksi valaistusta ja pakoreittien suunnittelua. Turvallisuusvälineillä tarkoitetaan esimerkiksi valvontakameroita ja hälytyslaitteistoa. (Adamson ym. 2002, 14.)

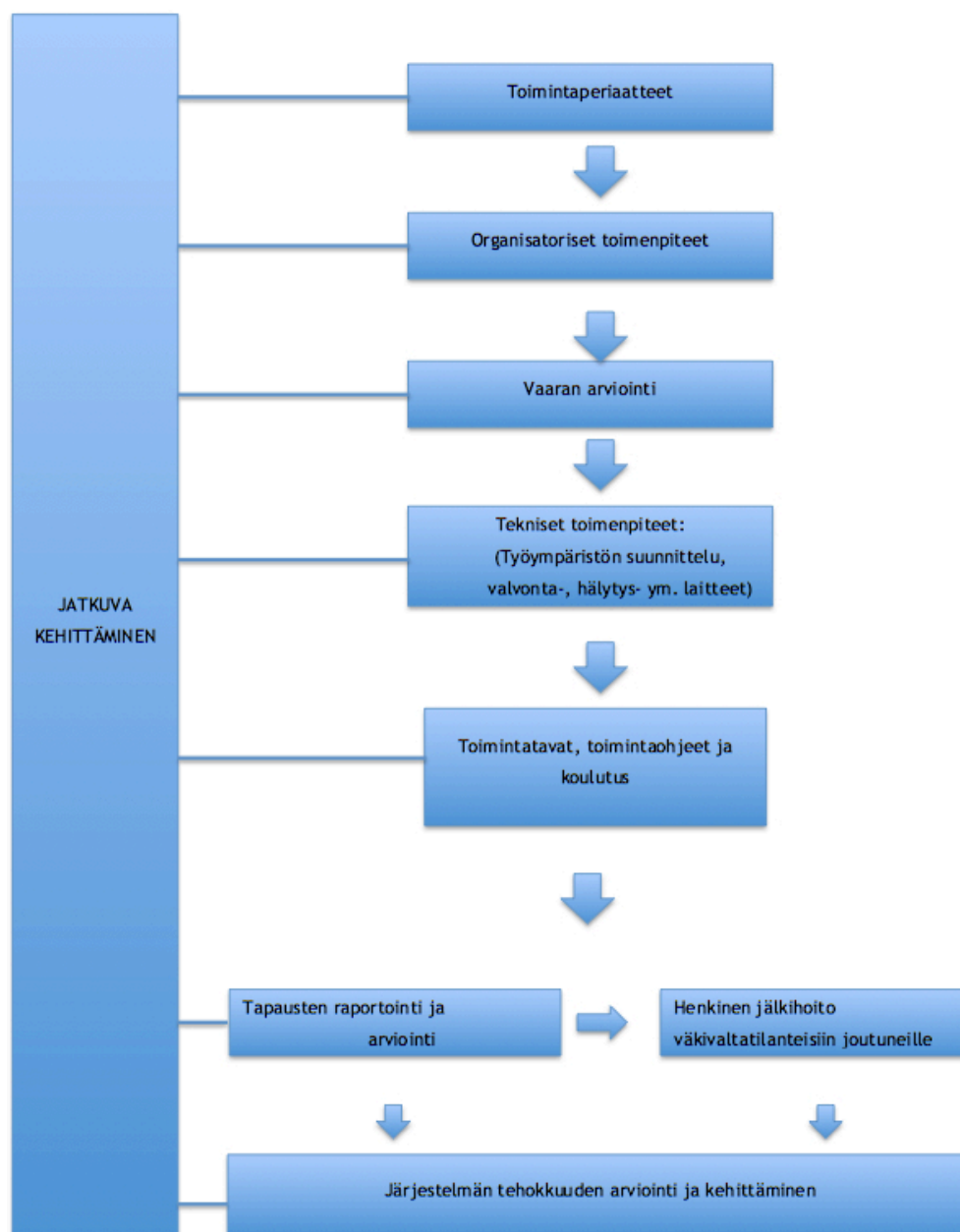
Ohjemanuaalit, harjoittelu sekä koulutus ovat hyviä tapoja ehkäistä väkivaltaa. Näiden avulla työntekijä saa joko selkeitä ohjeita miten toimia väkivaltatilanteessa, tai ne rohkaisevat sen tyyppiseen käytökseen, joka vähentää väkivallan riskiä. Ohjeistuksiin kuuluu työpaikalta poistuminen, avainkäytännöt ja teknisten laitteiden ohjeet. Muita tärkeitä ohjemanuaaleja ovat muun muassa toimenpideohjeet ryöstön tai muun väkivaltaisen tilanteen hoitamiseksi, rapor-

tointiohjeet ja ohjeistus siitä, miten toimia, kun on joutunut väkivaltatilanteen uhriksi. Ohjeet ovat toimivia vain, jos ne on sisäistetty koko henkilöstön keskuudessa. Harjoittelun avulla eri ohjeistukset tulevat henkilöstön tietoisuuteen. (Adamson ym. 2002, 14.)

Tapahtumien raportoinnin ja arvioinnin avulla riskeille voidaan arvottaa niiden todennäköisyyden ja seurausten mukaan. Tämä mahdollistaa harjoittelun ja koulutuksen suunnittelun. Toisin sanoen raportoinnin ja tilanteiden arvioinnin avulla voidaan keskittää voimavarat sen tyyppiseen harjoitteluun, josta organisaatiolla on suurin tarve. (Adamson ym. 2002, 14.)

Väkivaltatilanteet voivat aiheuttaa monenlaisia psyykkisiä ongelmia työpaikalla. Etukäteen mietitty tukiverkosto ja ohjelma pienentävät väkivallasta johtuvia seurauksia. Tällaiseen ohjelmaan kuuluu yleensä muun muassa ensiapukoulutusta, ohjeistus poliisiyhteistyöhön ja henkinen jälkihoito väkivaltatilanteisiin joutuneille. (Adamson ym. 2002, 14.)

Väkivaltariskien hallintajärjestelmää tulee arvioida koko ajan säännöllisin välein. Ohjelman tehokkuus paranee vain, jos mahdollisia väkivaltatilanteita raportoidaan, arvioidaan ja vasta toimia jatkuvasti parannetaan. (Adamson ym. 2002, 14.) Kuvio 3 selventää väkivaltariskien hallintaan ja arviointiin työpaikalla tehtyä mallia. Tämän mallin toimivuutta voidaan tarkastella KAURIS-menetelmän avulla, jota käsitellään tarkemmin myöhemmin tässä opinnäytetyössä (Isotalus ym. 2009, 12).

Kuvio 3. Väkivaltariskien hallintajärjestelmä (Mukailtu kuvio. Isotalus ym. 2009, 12)

7.3.1 Työväkivaltaa koskeva lainsäädäntö

Työnantajan tulee huolehtia työntekijän turvallisuudesta työssä. Tähän kuuluu vaarojen selvittely ja niiden poistaminen tai estäminen mahdollisuuksien mukaan. Työnantajan velvollisuuksiin kuuluu myös työsuojelun toimintaohjelma, joka pitää sisällään työympäristön haitat ja työolojen parantamisen. Perehdyttäminen on isossa osassa työturvallisuutta. (Isotalus ym. 2009, 9.)

Työturvallisuuslaissa määritellään tarkasti työnantajan yleiset huolehtimisvelvollisuudet. Työturvallisuuslain 8 § :n mukaan ”työnantaja on tarpeellisilla toimenpiteillä velvollinen huolehtimaan työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä työssä. Tässä tarkoituksessa työnantajan on otettava huomioon työhön, työolosuhteisiin ja muuhun työympäristöön samoin kuin työntekijän henkilökohtaisiin edellytyksiin liittyvät seikat.” Samassa kohdassa myös mainitaan, että ”työnantajan on huolehdittava siitä, että turvallisuutta ja terveellisyyttä koskevat toimenpiteet otetaan huomioon tarpeellisella tavalla työnantajan organisaation kaikkien osien toiminnassa.” (Työturvallisuuslaki 738/2002).

Työnantajan tulee supistaa uhkaa ja järjestää keinot avun kutsumiseen, jos työtehtävässä on ilmeinen väkivallan uhka. Tämän lisäksi yrityksessä tulee olla menettelytapaohjeet uhkatilanteiden hallintaan ja väkivallan ehkäisyyn. Yksintyöskentelytilanteessa yhteydenpidon mahdollistaminen työntekijän ja muun tahon välillä on välttämätöntä. Riskit tulee minimoida yksintyöskentelystä johtuen. (Isotalus ym. 2009, 9.)

Työturvallisuuslain 27 §:ssä säädetään tarkemmin väkivallan uhasta ja 29 §:ssä yksintyöskentelystä. Lain 27 §: mukaan ”Työssä, johon liittyy ilmeinen väkivallan uhka, työ ja työolosuhteet on järjestettävä siten, että väkivallan uhka ja väkivaltatilanteet ehkäistään mahdollisuuksien mukaan ennakolta. Tällöin työpaikalla on oltava väkivallan torjumiseen tai rajoittamiseen tarvittavat asianmukaiset turvallisuusjärjestelyt tai -laitteet sekä mahdollisuus avun hälyttämiseen.” Pykälässä 29 § mainitaan, että ”Työssä, jossa työntekijä työskentelee yksin ja johon siitä syystä liittyy ilmeinen haitta tai vaara hänen turvallisuudelleen tai terveydelleen, työnantajan on huolehdittava siitä, että haitta tai vaara yksin työskenneltäessä vältetään tai se on mahdollisimman vähäinen. Työnantajan on myös työn luonne huomioon ottaen järjestettävä mahdollisuus tarpeelliseen yhteydenpitoon työntekijän ja työnantajan, työnantajan osoittaman edustajan tai muiden työntekijöiden välillä. Työnantajan on myös varmistettava mahdollisuus avun hälyttämiseen.” (työturvallisuuslaki 738/2002).

Tapaturmavakuutuslaki suojaa työntekijää myös pahoinpitelytilanteessa, joka katsotaan työtapaturmaksi. Pahoinpitelyn sattuessa ilmoitus tehdään vakuutuslaitokselle. Vakavassa työtapaturmassa tai kuolemaan johtaneessa pahoinpitelyssä työtapaturma ilmoitetaan poliisille ja työsuojelupiiriin. Rikosvahinkokorvausta voidaan hakea Valtiokonttorista erillisellä korvaushakemuksella myös henkisestä kärsimyksestä, posttraumaattisesta stressioireista sekä aineellisesta menetyksestä. (Isotalus ym. 2009, 10.)

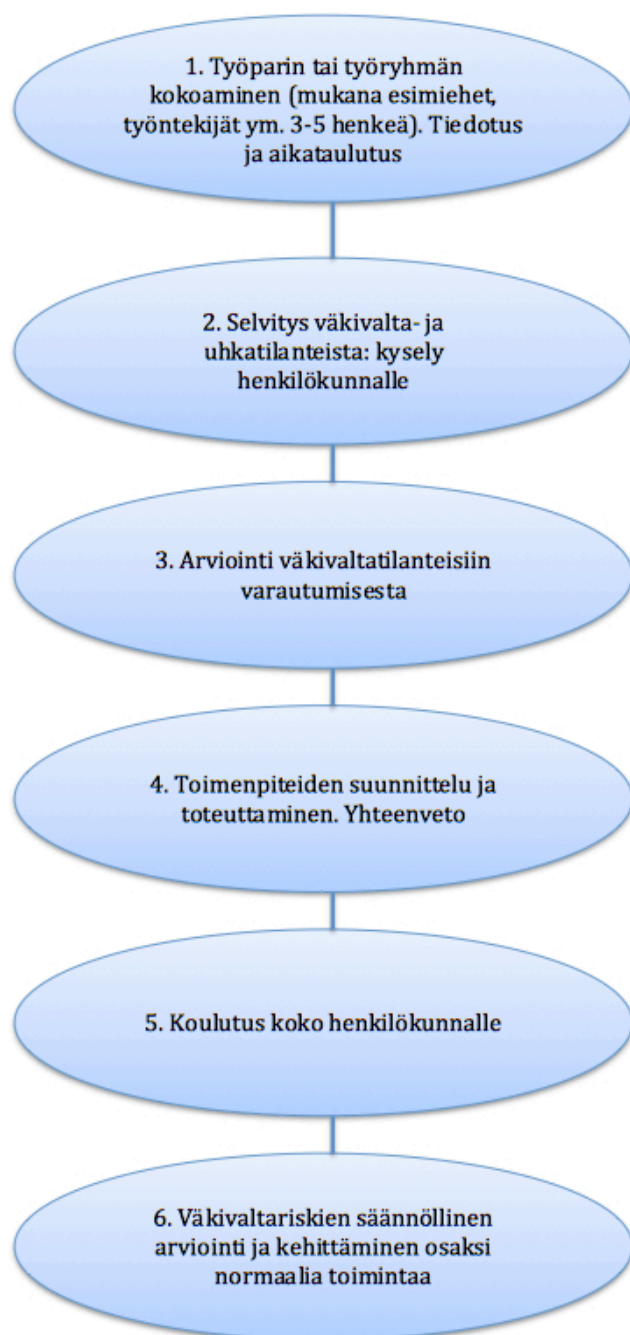
Työpaikalla tapahtuvaan väkivaltatilanteisiin sovelletaan myös rikoslakia kunnianloukkauksista lähtien. Rikoslain mukaan työntekijällä on myös oikeus puolustaa itseään väkivaltaa vastaan ilman liioiteltuja keinoja. (Isotalus ym. 2009, 10.) Lainsäädännössä tässä viitataan rikoslain 4 luvun hätävarjeluun 4 § :ään (515/2003) seuraavasti: ”Aloitettun tai välittömästi uhkaavan oi-

keudettoman hyökkäyksen torjumiseksi tarpeellinen puolustusteko on hätävarjeluna sallittu, jollei teko ilmeisesti ylitä sitä, mitä on pidettävä kokonaisuutena arvioiden puolustettavana, kun otetaan huomioon hyökkäyksen laatu ja voimakkuus, puolustautuja ja hyökkäävä henkilö sekä muut olosuhteet. Jos puolustuksessa on ylitetty hätävarjelun rajat (*hätävarjelun liioittelu*), tekijä on kuitenkin rangaistusvastuusta vapaa, jos olosuhteet olivat sellaiset, ettei tekijältä kohtuudella olisi voinut vaatia muunlaista suhtautumista, kun otetaan huomioon hyökkäyksen vaarallisuus ja yllätyksellisyys sekä tilanne muutenkin.” (Rikoslaki 515/2003.) Tämän opinnäytetyön liitteissä on lista keskeisimmistä työväkivaltaan liittyvistä lainkohdista.

7.3.2 KAURIS-malli

Työterveyslaitos on kehittänyt KAURIS-malli, jonka avulla voidaan hallita ja arvioida väkivallan riskejä työpaikoilla. KAURIS tulee sanoista kaupan riskit. Malli sisältää erilaisia työkaluja, joiden avulla väkivaltaan liittyviä riskejä voidaan havaita ja parantaa väkivallan torjuntamenetelmiä. Malli koostuu erillisistä prosesseista, joiden avulla koko henkilöstö osallistuu väkivallan ehkäisyyn. Koko prosessi alkaa tehtävien riskien arvioimisesta tarkastuslistan avulla. Riskien hallitsemista voidaan parantaa KAURIS mallin toimintaohjelomakkeiden avulla. Harjoittelu on tärkeässä osassa myös tässä. (Adamson ym. 2002, 14-15.) Kuvio 4 selventää KAURIS-menetelmän soveltamista työpaikalla.

Kuvio 4. KAURIS-Malli työpaikkatasolla (Mukailtu kuvio. Isotalus ym. 2009, 13-17)

7.3.3 Opetustoimen turvallisuusopas

Opetushallitus on tehnyt opetustoimen turvallisuusoppaan, jossa käydään läpi, mitä turvallisuus koulumaailmassa tarkoittaa. Opas antaa myös ohjeita, mihin tulisi varautua. Opetushallituksen mukaan turvallisuus on jokaisen asia ja perusoikeus. Opiskeluympäristössä tulisi olla mahdollista kasvaa, kehittyä ja opiskella turvallisesti. (Opetushallitus 2014a.)

Perusopetusta koskevissa säädöksissä määritellään oikeus fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaalisesti turvalliseen oppimisympäristöön. Oppilaitosten johdon tulee suunnitella ja organisoida toiminta tavalla, jolla opetus ja oppiminen voivat toteutua turvallisissa olosuhteissa ja ympäristössä. Oppilaat ovat myös omalta osaltaan vastuussa turvallisesta ympäristöstä. Toisin sanoen kouluturvallisuus koostuu fyysisen, psyykkisen, sosiaalisen ja pedagogisen turvallisuuden mahdollistamisesta. (Opetushallitus 2014a.)

Opetustoimen turvallisuusopas sisältää erilaisia turvallisuusasiakirjoja. Näihin kuuluvat opetussuunnitelma, suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä, pelastussuunnitelma, kriisisuunnitelma, työsuojelun toimintaohjelma ja turvallisuuskansio. (Opetushallitus 2014a.)

Tässä opinnäytetyössä keskitytään ohjeistukseen oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä, koska oppilaiden suojaaminen liittyy fyysinen työväkivaltaan erityiskoulussa. Tämän opinnäytetyön haastatteluissa ilmeni, että erityiskoulussa tapahtuneet haastavat fyysiset väkivaltatilanteet liittyvät useasti oppilaiden, itsensä tai toisten suojaamiseen. Työsuojelun toimintaohjelma on tehty opetuksen järjestäjän toimesta koskemaan kaikkia yksiköitä, myös erityiskoulua.

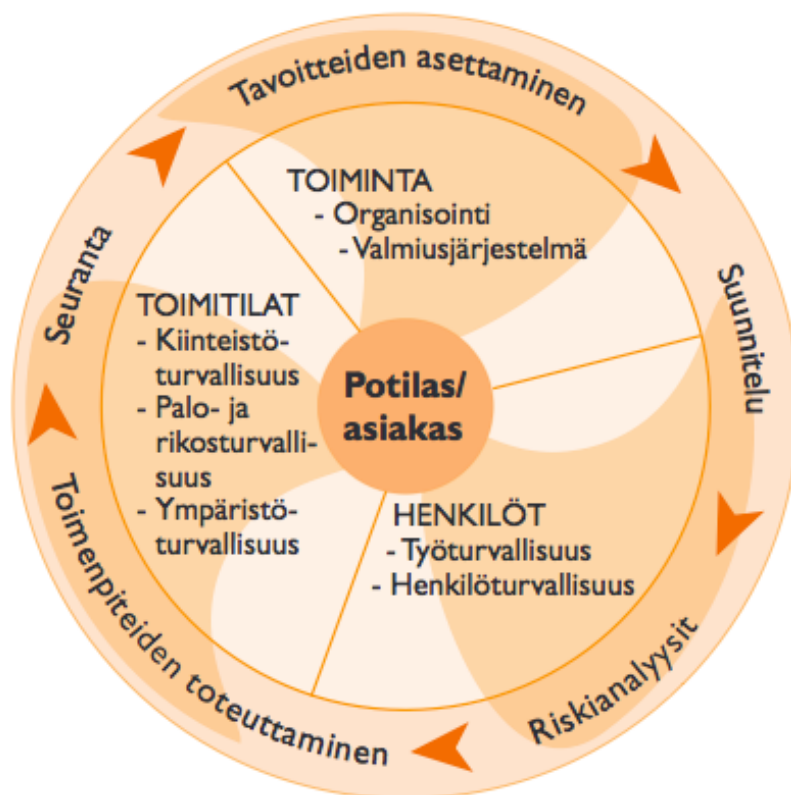
Opetushallituksen mukaan opetuksen järjestäjän tulee tehdä opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä ja valvoa, että se otetaan käytäntöön. Suunnitelmassa tulee huomioida sekä oppilaiden keskeiset että oppilaiden ja aikuisten väliset vuorovaikutussuhteet. Suunnitelma pitää sisällään kiusaamisen ehkäisemisen ja siihen puuttumisen. Muita kohtia ovat väkivallan, aggressiivisen käyttäytymisen ja häirinnän ehkäisemisen sekä siihen puuttuminen. Siinä ohjeistetaan edellä mainittujen asioiden käsittely yksilö-, ryhmä- ja koko yhteisön tasolla. Suunnitelmassa pitää olla myös selvitettyä, miten oppilaan yksilöllinen tuki järjestetään, miten tarvittava hoito ja jälkiseuranta sekä teon tekijän, että teon kohteena olevan osalta järjestetään. Näiden asioiden lisäksi suunnitelmassa tulee olla myös yhteydenottotavat kotiin sekä toimintaohjeet yhteistyöstä huoltajan ja viranomaisten kanssa. (Opetushallitus 2014a.)

Suunnitelmasta tiedottaminen ja kouluyhteisön henkilökunnan, oppilaiden ja vanhempien sekä yhteistyökumppanien perehdyttäminen ohjeisiin on tärkeää. Suunnitelma tulee päivittää säännöllisesti sekä seurata toteumaa. Tähän liittyvä kirjaaminen ja arviointi on tärkeä osa koko suunnitelmaa oppilaiden suojaamiseksi kiusaamiselta ja väkivallalta. (Opetushallitus 2014a.)

7.3.4 Sosiaali ja terveydenhuollon riskienkartoitusmalli

Sosiaali- ja terveysministeriön oppaassa Riskienhallinta ja Turvallisuussuunnittelu (2011, 35) mainitaan, että työpaikkaväkivalta on yksi merkittävimmistä riskeistä hoito- ja sosiaalialalla. Työntekijöitä joko uhataan tai pahoinpidellään heidän työhönsä liittyvissä olosuhteissa. Väki-
vallalla on yleensä yhteys asiakkaiden, potilaiden tai heidän omaistensa syrjäytymiseen, päih-
de- sekä mielenterveysongelmiin. Dementoituneet tai palveluun tyytymättömät potilaat voi-
vat myös aiheuttaa väkivaltatilanteita. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2011, 35.)

Oppaan lähestyminen kaikkiin riskeihin on tässä hyvin samantapainen kuin Flinkin, Reimanin ja Hiltusen vuonna 2007 tekemässä Heikoin lenkki? Riskienhallinnan inhimilliset tekijät - kirjassa. Aluksi asetetaan tavoitteet, jota seuraa suunnittelu. Tämän jälkeen tehdään riski-
analyysijä, toteutetaan sen pohjalta päätettyjä toimenpiteitä ja seurataan tilannetta. Toisin sanoen kyseessä on perinteinen jatkuva laadun parantamisen malli (PDCA- malli) taustalla. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2011, 10.) Kuvio 5 selventää tätä.

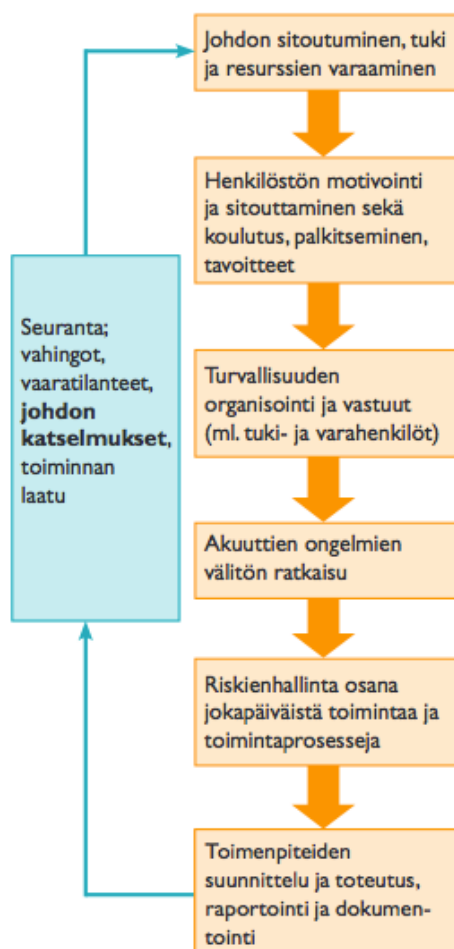

Kuvio 5. Sosiaali- ja terveydenhuollon riskienhallinnan malli. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2011, 10)

Operatiivisessa riskienhallinnassa on kyse ihmisen, omaisuuden, tiedon, maineen ja ympäris-
tön turvaamisesta ja toiminnan jatkuvuuden varmistamisesta jokapäiväisessä toiminnassa. Riskienhallinta operatiivisella tasolla pitää sisällä riskien tunnistamisen, arvioimisen ja turval-

lisuustoiminnan. Se tukee samalla johtamista ja strategisien tavoitteiden saavuttamista. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2011, 20.) Väkivallan uhka kuuluu ihmisten aiheuttamiin riskeihin ja sitä hallitaan samalla tavalla kuin muitakin riskejä. Toisin sanoen ensin väkivallan uhka pitää tunnistaa, sen seuraukset tulee arvottaa vakavuuden suhteen, jonka mukaan turvallisuustoimenpiteet mitoitetaan riskin suuruuden mukaan.

Johdon pitää tietää turvallisuuden tilasta ja olla tietoinen mahdollisista riskeistä. Yksikkötasolla taas tunnistetaan operatiiviset riskit sekä arvioidaan niiden merkitys turvallisuuden ja yksikön toiminnan jatkuvuuden näkökulmasta. Yksikön tehtävänä on laatia toimintaohjeet, miten toimia eri vaaratilanteissa sekä selvittää tavat, joilla varaudutaan vaaratilanteisiin, suojaudutaan niiltä ja pystytään varmistamaan toiminnan jatkuvuus häiriötilanteesta huolimatta. Kuviosta 6 näkee riskienhallinnan järjestämistä koskevat tärkeimmät osat. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2011, 20.)

Kuvio 6. Riskienhallinnan järjestäminen (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2011, 20)

Riskien merkittävyyteen vaikuttavat riskin syyt ja seuraukset. On tärkeää tietää, mistä riski tai ongelma johtuu ja selvittää, mitkä tekijät vaikuttavat sen syntyyn sekä suuruuteen. To-

dennäköisyyden selvittämisellä tarkoitetaan epätoivotun ilmiön toistuvuutta tietyllä aikamäärällä. Tapahtuman seurauksia voidaan arvioida suhteessa omaisuuteen, henkilöihin, maineeseen tai julkiskuvaan. Riskin suuruus määritellään jo tässä opinnäytetyössä aikaisemmin esitetyllä kaavalla seuraavasti: Riskin suuruus = riskin todennäköisyys x seurausten vakavuus. Riskimatriisin, kuvio 7, avulla voidaan riskit arvottaa. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2011, 22).

Vähäisillä seurauksilla tarkoitetaan esimerkiksi lieviä vammoja, mustelmia, satunnaisia poissaoloja, joissa sairauspoissaolot jäävät alle kolmen päivän. Omaisuudelle vähäisiä seurauksia ovat esimerkiksi alle 10 000 € vahingot. Vakavilla seurauksilla tarkoitetaan sairauspoissaoloja, jotka kestää yli 30 päivää, työperäisiä sairauksia sekä laitevikoja, jotka nousevat yli 100 000 €, mutta ovat alle 1 000 000 €. Vakavat seuraukset johtavat kielteiseen julkisuuskuvaan, joka väistämättä vaikuttaa negatiivisesti maineeseen. Erittäin vakavilla seurauksilla tarkoitetaan yleensä sellaisia tapahtumia, jotka uhkaavat ihmishenkiä, joissa on todella suuret taloudelliset kustannukset. Tällöin puhutaan yleensä yli miljoonien kustannuksista, joissa toiminnan jatkuvuus vaarantuu tai sen seurauksena organisaatioon kohdistuu erittäin suurella todennäköisyydellä kielteistä julkisuutta. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2011, 23-24).

Jokainen organisaatio kuitenkin itse määrittelee, mikä on heidän organisaatiolleen vakavaa. Esimerkiksi pienelle yksityisyritykselle 10 000 €:n vahinko voi olla erittäin vakavaa toiminnan jatkuvuuden kannalta, kun suuressa yrityksessä sitä ei välttämättä johtotasolla edes huomata. Kuvio 7 on yhdyntyyppinen esimerkki riskimatriisista.

Riskin esiintyminen (vaara, ongelma, epätoivottu tapahtuma)					
E. Tapahtuma todennäköinen tai usein toistuva, hallinnassa erittäin paljon parannettavaa	3	3	4	5	5
D. Tapahtuma todennäköinen (sattuu toisinaan, silloin tällöin), hallinnassa parannettavaa, ongelmia esiintyy	2	3	4	4	5
C. Tapahtuma mahdollinen, asian hallinnassa jonkin verran parannettavaa, ongelmia on esiintynyt	1	3	3	4	4
B. Tapahtuma epätodennäköinen, asia riittävästi hallinnassa, ongelmia on esiintynyt hyvin vähäisessä määrin tai ei ollenkaan	0	1	2	2	2
A. Tapahtuma erittäin epätodennäköinen, asia hallinnassa, ongelmia ei ole esiintynyt	0	0	1	2	2
Seuraukset ihmisille, omaisuudelle, tiedolle tai maineelle	I. Vähäiset seuraukset	II. Lievät seuraukset	III. Merkittävät seuraukset	IV. vakavat seuraukset	V. Erittäin vakavat seuraukset

Kuvio 7. Riskimatriisi riskin suuruuden määrittämiseksi (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2011, 23)

Tämän jälkeen, kun riskit ovat arvotettu, niitä voidaan hallita. Riskien todennäköisyyttä ja seurauksia pyritään vähentämään. Jäljelle jäävä riski voidaan rahoittaa esimerkiksi perustamalla jäännösriskirahasto, josta riskin toteutuessa hankitaan rahoitusta toiminnan korjaamiseksi. Riskienhallintakeinot ovat riskin pienentäminen, riskin välttäminen, riskin pitäminen ja riskin siirtäminen tai jakaminen. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2011, 25.)

Riskejä voidaan pienentää esimerkiksi lisäämällä henkilöstön turvallisuustietoutta kouluttamalla. Riskien pienentämisessä taloudellinen kannattavuus on otettava huomioon, varsinkin lievien tai merkityksettömien riskien kohdalla. Toisin sanoen riskien torjuntaan ei kannata sijoittaa kymmeniä tuhansia euroja, jos kohteen arvo on vain sata euroa. Vahingontorjunta on myös riskin pienentämistä. Sillä pyritään ehkäisemään vahingot ja minimoimaan vaikutukset vähäisiksi. Vahingon torjuntatoimenpiteillä saadaan usein alennuksia myös vakuutusmaksuista, ja ne saattavat olla jopa edellytyksinä vakuutuksen saamiseen. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2011, 25.)

Riskin välttämällä tarkoitetaan, että riskialttiiseen toimintaan ei ryhdytä. Riski voidaan poistaa kokonaisuudessaan, jos sen syy pystytään eliminoimaan. Tämä on kuitenkin harvoin mahdollista. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2011, 25.)

Riskin pitämisellä tarkoitetaan sitä, että riskille ei tehdä mitään. Pitäminen on joko tietoista tai tiedostamatonta. Tietoinen riskin pitäminen liittyy yleensä organisaation taloudelliseen tilaan. Usein toistuvat pienet riskit on yleensä edullisinta pitää. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2011, 25.)

Riskin siirtämisellä ja jakamisella tarkoitetaan yleensä palveluiden ulkoistamista sopimusteitse toiselle palveluntarjoajalle. Vakuuttaminen on myös yksi riskin siirtämisen muodoista. Tällä haetaan tapahtuman taloudellisten riskien jakamista vakuutusyhtiön kesken. Yleisimpiä vakuuttamisen muotoja ovat palo-, kuljetus-, toiminnanvastuu-, matkustamisen, rikos-, rikokoutumis- ja vuotovakuutukset. Laki velvoittaa organisaatioita ottamaan tiettyntyyppisiä vakuutuksia. Tarvekartoitus on lähtökohtana vakuutusten ottamisessa. Toisin sanoen merkityksettömiä riskejä ei ole usein tarpeen vakuuttaa, ellei laki siihen velvoita. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2011, 25.) Esimerkkinä tällaisesta vakuutuksesta, joka on pakko ottaa, on lakisääteinen tapaturmavakuutus (Lähtapiola 2014).

8 Varautuminen väkivaltaan erityiskoululla

Jokainen oppilas on tässä erityiskoulussa haastavan käytöksen takia. Käytös voi olla arvaamatonta ja usein myös aggressiivista. Syyt käyttäytymiseen löytyvät useamman oppilaan kohdalla yleensä diagnooseista ja niihin liittyvistä aistiyliherkkyyksistä. Opetuksenjärjestäjä tarjoaa

jokaiselle työntekijälle AVEKKI-koulutusta, joka valmistaa työntekijöitä kohtaamaan mahdollisia väkivaltatilanteita. AVEKKI tulee sanoista aggressio, väkivalta, ennaltaehkäisy/hallinta, kehittäminen, koulutus ja integraatio. (Hakkarainen, Hietanen, Heikkinen, Jokiniemi, Lommi ja Taattola 2007, 4.)

AVEKKI on terveydenhoidon kehittämä lähestymistapa väkivaltatilanteisiin. Väkivaltatilanteissa lähdetään hoidolliselta lähtökohdalta, toisin sanoen asiakasta ei satuteta, vaan pyritään rauhoittamaan tilanne ensin puhumalla ja sitten mahdollisesti pitämällä kiinni. AVEKKIN lähtökohdana on kivuttomuus, toisin sanoen siihen ei kuulu muun muassa kivuliaat käsilyököt tai muut niin sanotut vartija- tai poliisiotteet. (Hakkarainen ym. 2007).

Koululla uusitaan vuosittain kriisisuunnitelma, jossa käsitellään laajasta näkökulmasta, miten erilaisissa väkivaltatilanteissa tulisi toimia. Kriisisuunnitelmaan on sisällytetty suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Suunnitelmaa varten vaarat on tunnistettu käyttämällä potentiaalisten ongelmien analyysiä, joka lyhennetään POA:ksi. (Kriisisuunnitelma 2013.) Potentiaalisten ongelmien analyysillä tunnistetaan vaaroja. Ideana on löytää keskeisimmät ongelma-alueet ja vaaroihin liittyvät onnettomuustekijät. Analyysissä on monta vaihetta, ja tekniikkoina käytetään muun muassa aivoriittä ongelmien löytämiseksi. POA-analyysiä käytetään usein ensimmäisenä analyysityökaluna tarkempien analyysien pohjaksi. (Flink ym. 2009, 140.) Kriisisuunnitelmassa kartoitettiin, minkä tyyppisiä vaaratilanteita koulun oppilaat yleensä kohtaavat. POA:n ja riskimatriisianalyysin avulla huomattiin, että suurimmat riskit oppilailla liittyvät tapaturmiin ja väkivaltatilanteisiin. Oppilaat yleensä joko purevat tai lyövät väkivaltatilanteissa. (Kriisisuunnitelma 2013.) Kriisisuunnitelman riskimatriisi löytyy liitteistä.

Haiprota käytetään yli 200:ssä sosiaali- ja terveydenhuoltoyksikössä koko Suomen alueella, ja se on lähinnä potilasturvallisuuden vaaratapahtumien raportointijärjestelmä ja tietotekninen työkalu. Siihen voidaan lisätä myös työturvallisuusosio. (Haipro 2014). Tämän opinnäytetyön kohteena olevassa koko organisaatiossa on käytössä Haipro, johon kirjataan kaikkia työ- ja potilasturvallisuuteen liittyviä vaaratilanteita aina väkivallasta liukastumisiin.

Rehtorin (henkilökohtainen tiedonanto 5.5.2014) mukaan Haipro:hon kirjattuja vaaratilanteita käydään läpi siten, että rehtori tutkii tapahtumia sekä johdon että työntekijöiden kanssa. Asiaa keskustellaan oppilashuoltoryhmän kokouksissa ja mietitään samalla parannusehdotuksia turvallisuuden parantamiseksi. Esimerkkinä voisi mainita, että oppilas puree pihalla toista oppilasta ja samalla välitunnin valvojaa, koska hän yrittää estää tapahtumaa. Tästä tehdään ensin Haipro-ilmoitus. Rehtori käsittelee ja lähettää tapahtuman vakavuuden perusteella tiedon vakuutusyhtiölle, työterveyteen sekä omalle esimiehelle eteenpäin. Asiaa käsitellään seuraavaksi moniammatillisessa oppilashuollon ryhmässä, johon kuuluvat psykologi,

rehtori, opettaja, terveydenhoitaja ja lääkäri. Oppilashuollon ryhmissä mietitään, miten vastaavia tapahtumia voitaisiin vähentää tai estää esimerkiksi lääkemuutoksien ja lukujärjestyksen muutoksien avulla. Tämän jälkeen muutokset asetetaan voimaan ja niistä raportoidaan edelleen ylimmälle johdolle. Prosessi voi edetä myös siten, että johdosta käsin otetaan jokin Haipro - tapahtuma esiin ja aletaan tehdä parannuksia sen pohjalta.

Pienissä tapauksissa prosessi etenee siten, että ensin tehdään Haipro - ilmoitus, jonka jälkeen mietitään turvallisuusvastaavan, avustajan, rehtorin ja opettajan kanssa, miten vastaavia tilanteita voitaisiin välttää. Näistä tavoista esimerkkeinä ovat luokkaryhmien muuttaminen, oppituntien ajoitusten muuttaminen tai opetuksen siirtäminen asuntolaan. Mahdollisuuksien mukaan parannustoimenpiteet otetaan heti käytäntöön. Yleisin tapa parantaa turvallisuutta on toisin sanoen ympäristön muokkaaminen. Tämä tarkoittaa sitä, että ruokailuvälineet, saksit ja muut työkalut ovat yleensä lukkojen takana. Luokissa ei ole esillä pääsääntöisesti muuta kuin tuoli ja pöydät. Kaikki tarvittava materiaali eli kynät, vihkot ja kirjat ovat kaapissa lukkojen takana, ja reput jätetään naulakkoon (Rehtori, henkilökohtainen tiedonanto 5.5.2014.)

Uuden työntekijän perehdytyksissä käydään läpi kaikkea turvallisuuteen liittyvää asiaa, kuten oppilasturvallisuus ja työntekijän turvallisuus. Oppilaiden haastava käytös on yksi pääteemoista. Opetuksenjärjestäjä tarjoaa työntekijöilleen myös ensiapukoulutusta. Tuntityöntekijät tai toisin sanoen sijaiset pyritään pitämään samoina mahdollisuuksien mukaan, koska he tuntevat oppilaat jo entuudestaan ja ovat varautuneet väkivaltilanteisiin. (Perehdytyskansio 2014.) Heidän perehdytyksensä on kuitenkin eräänlainen haaste, koska oppilaiden väkivallan ilmenemistavoista ei ole koottua tietoa. Kaikki koulutuksessa annettava tieto on hyvin yleisellä tasolla ja sitä on yhden ison kansion verran. Varsinkin tuntityöntekijällä on todella vähän aikaa perehtyä tuohon kansioon.

Perusopetuslain puitteissa on mahdollista erottaa väkivaltainen oppilas määrääjäksi ja turvata näin ollen muiden oppilaiden opiskeluympäristö. Oppilas voidaan myös poistaa luokasta tarvittaessa käyttäen voimakeinoja sekä antaa jälki-istuntoa ja pitää kasvatustalkkeja. Opettajalla on myös mahdollista ottaa haltuun vaarallisia esineitä ja antaa kirjallisia varoituksia. (628/1998.)

Tämä erityiskoulu käyttää pääsääntöisesti näitä keinoja todella harvoin, koska oppilas usein siirtyy opiskelemaan heille juuri siksi, että vanhassa koulussa lasten turvallisuutta ei ole voituttanut. Toisin sanoen, jos jokainen oppilas, joka lyö, puree tai käyttäytyy muuten väkivaltaisesti erotettaisiin erityiskoulusta määrääjäksi, niin opettavien määrä olisi todella pieni. Suurin osa oppilaista ei myöskään osaa lukea kunnolla, joten kirjallisista varoituksista ei ole hyötyä. Ainoat perusopetuslain työkalut, joilla parhaiten voidaan rakentaa tämän koulun turval-

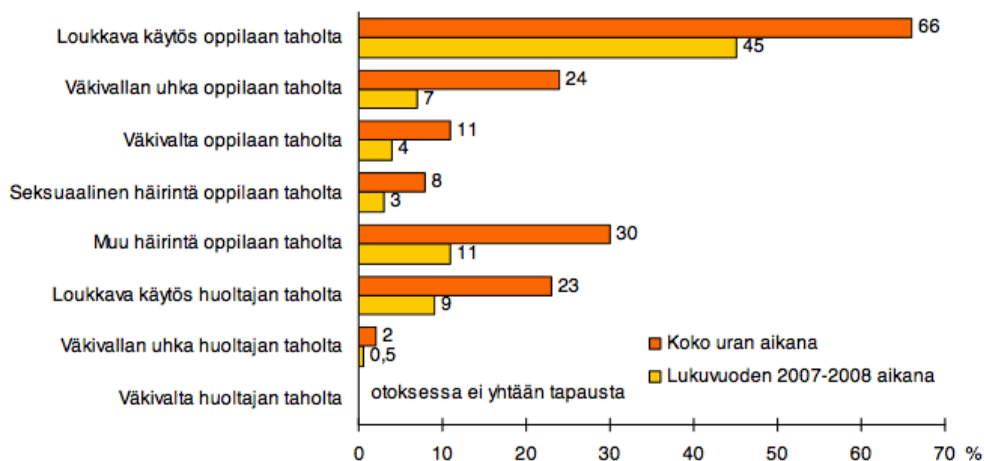
lista oppimisympäristöä, ovat väkivaltaisen oppilaan poistaminen luokasta rauhoittumistilaan ja jokapäiväinen käytösopetus. Joskus oppilasta ei saada rauhoittumaan, joten hänen koulu-päivänsä täytyy päättyä siihen. Erittäin pienelle osalle oppilaista, jotka ovat lievästi kehitysvammaisia, jälki-istunto turvahuoneessa voisi ehkä olla yksi tapa opettaa näitä lapsia oikean-tyyppiseen käyttäytymiseen, mutta tämantapaista käytäntöä ei ole vielä otettu käyttöön. (Erityisopettaja, henkilökohtainen tiedonanto 1.10.2014.)

8.1 Väkiältä eri aloilla

Toisissa ammateissa koetaan enemmän väkivaltaa tai riski kokea väkivaltaa on suurempi kuin toisissa. Väkivallan riski on suurempi muun muassa asiakaspalvelu-, hoito-, kontrollointi- ja valvontatyössä kuin tehdastyössä. Todennäköisyys joutua väkivallan uhriksi on suurempi, jos työntekijä kohtaa työtehtävissään huumeiden käyttäjiä, humalaisia tai muista syistä poikkeuksellisesti käyttäytyviä henkilöitä. Riski kokea väkivaltaa on suurempi myös, jos työhön kuuluu arvokkaiden esineiden ja rahan käsittelyä (Isotalus ja Saarela 2007, 61). Väkivaltarikoksentorjuntasivustolla mainitaan riskiammateiksi edellä mainittujen alojen lisäksi taksinkuljettajat, vartiointi, ravintola-ala, poliisit ja vanginvartijat. (Rikoksen torjuntaneuvosto 2014).

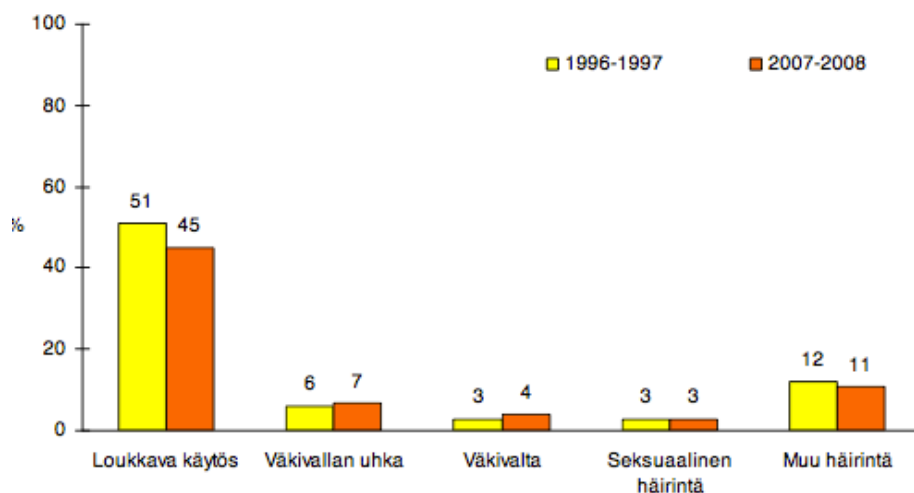
Naiset kokevat miehiä enemmän väkivaltaa, koska he työskentelevät yleensä aloilla, joilla väkivaltaa esiintyy enemmän. Näistä aloista esimerkkeinä voidaan mainita sairaanhoito, sosiaaliala sekä vähittäiskauppa. Nuoret kokevat väkivaltaa yleisesti enemmän kuin vanhemmat työntekijät. Osa- ja määräaikaisten työntekijöillä on suurempi riski joutua väkivallan kohteeksi kuin vakituisilla henkilöillä. (Rikoksentorjuntaneuvosto 2014.) Tämän opinnäytetyön kirjoittajan näkemyksen mukaan syy siihen, miksi muun muassa osa-aikaiset tai määräaikaisten työntekijät joutuvat useammin väkivallan kohteeksi, on se, että he eivät tunne tapoja torjua tai välttää väkivaltaa heikomman perehdytyksen takia. Akavalaisen työmarkkinatutkimuksen mukaan työväkivaltaa koetaan yleisimmin terveystoimissa ja opetusalaalla (Rikoksentorjuntaneuvosto 2014).

Erityisopettajat joutuvat muita opettajia useammin väkivaltatilanteisiin. Erityyppinen häirintä ja väkiältä on melkein yhtä yleistä sekä mies että nais erityisopettajilla. Naiset kokevat enemmän seksuaalista häirintää ja miehet väkivaltaa. Erityisopettajien riski kohdata oppilaan aiheuttamaa väkivaltaa töissään on noin kolminkertainen verrattuna muihin opettajiin. Opettajien nuori ikä lisää riskiä kohdata väkivaltaa työssään. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2009.) Kuviot 8 ja 9 havainnollistavat, kuinka paljon opettajat kohtaavat väkivaltaa. Toisin sanoen kertomalla kuvioissa esitetyt luvut kolmella saadaan parempi ymmärrys erityisopettajien väkivaltatilanteesta. Tämä tarkoittaa sitä, että erityisopettaja kokee väkivaltaa noin 12 kertaa vuodessa.

Kuvio 8. Oppilaiden tai huoltajien häirintää tai väkivaltaa kokeneiden opettajien osuus, % yläasteiden opettajista (N=1 496) (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2009)

Kuviosta 9 voidaan huomata, että väkivallan ja sen uhkan määrä on hieman noussut 1990 - luvun puolivälistä vuoteen 2008. Loukkaava käytös ja muu häirintä on taas puolestaan laske-
nut. Seksuaalinen häirintä on pysynyt samana.

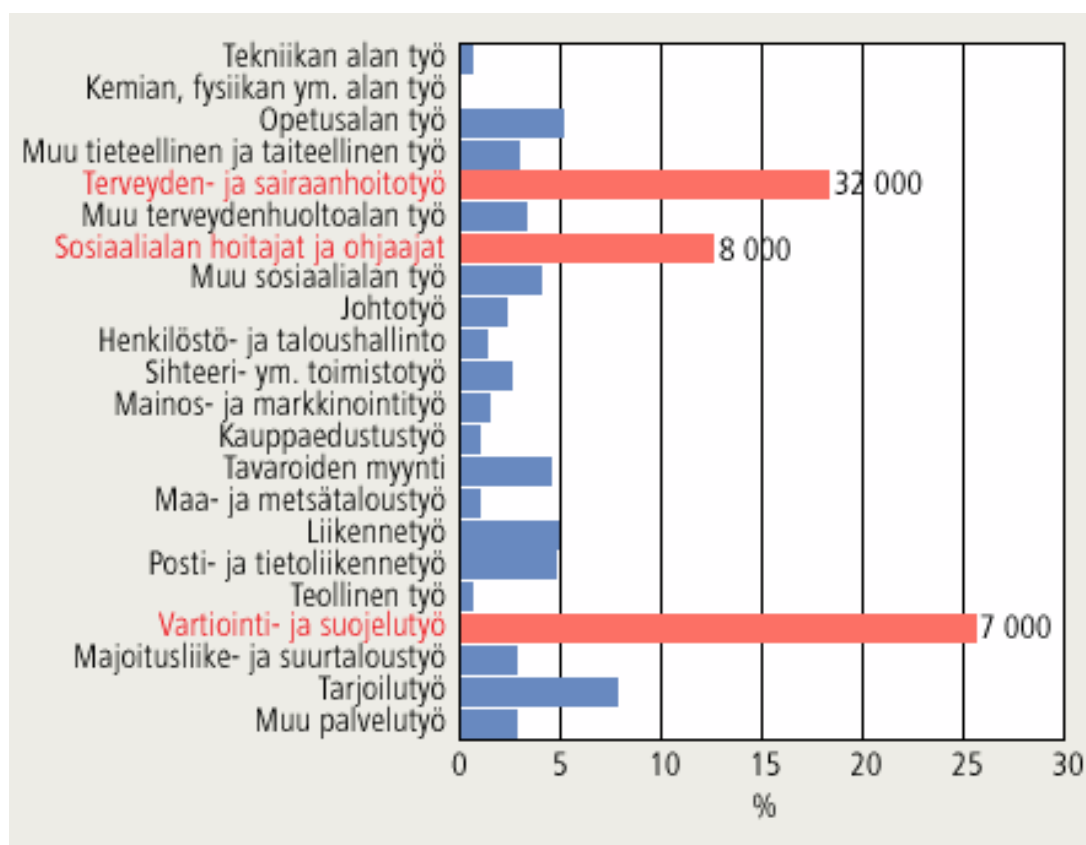
Kuvio 9. Ainakin kerran edeltävän lukukauden aikana teon kohteeksi joutuneiden opettajien osuus 1997 ja 2008, % yläasteiden opettajista (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2009)

Todennäköisyys kohdata väkivaltaa töissä suurenee, jos työskentelee yksin tai henkilöstömäärältään pienessä kohteessa. Väkivallan todennäköisyys kasvaa myös, jos työvuorot sijoittuvat myöhään yöhön tai aikaiseen aamuun alueella, jossa rikollisuutta on paljon, muuta liiketoimintaa tai asutusta vähän (Isotalus ja Saarela 2007, 61).

Isotaluksen ja Saarelan (2007, 62-63) mukaan tyypillisiä aloja tai työpaikkoja joihin liittyy väkivaltatariskejä, ovat muun muassa hotelli- ja ravintola-ala, kaupan ala, liikenne- ja kuljetus-ala, opetusala, poliisiala, vartiointi- ja vankeinhoitoala, päivähoitoala, sosiaaliala, terveyden-

hoito ja sairaanhoito. Sosiaalialalla, joissa ollaan tekemisissä esimerkiksi vammaisten kanssa, voi syntyä monenlaisia vaaratilanteita. Terveystenhoito- ja sairaanhoitoalalla sekavat tai psyykkisesti sairaat potilaat voivat käyttäytyä arvaamattomasti. Opetusalalla oppilaiden rauhoittaminen tai rangaistusten antaminen luo usein vaikeita tilanteita (Isotalus ja Saarela 2007, 62-63). Tämän opinnäytetyön kohteena olevassa koulussa näitä tilanteita syntyy osaksi, koska suuri osa oppilaista on psyykkisesti sairaita, kehitysvammaisia ja opetustilanteissa joudutaan välillä asettamaan rajoja turvallisen oppimisympäristön varmistamiseksi.

Tilastokeskuksen mukaan väkivaltakokemukset olivat vähentyneet hieman vuosina 1999-2007. Eniten työväkivaltaa kokeneita oli terveydenhoitoon ja sairaanhoitoon liittyvissä töissä. Terveysten- ja sairaanhoitoalan tehtäviä kutsutaan yleisesti riskiammateiksi. (Tilastokeskus 2009.) Kuvio 10 selventää eri työpaikkojen väkivaltatilanteita

Kuvio 10. Työväkivaltaa kokeneiden osuus työllisistä ammattiryhmittäin vuonna 2007 (ammattiluokitus 1987). Prosenttia. (Tilastokeskus 2009)

Vuonna 2010 tehdyn työturvallisuuskeskuksen raporttisarja 1:n mukaan työväkivallan riskiammatteluihin kuuluvat terveyden- ja sairaanhoitotyö, sosiaalialan hoitotyö sekä vartiointi- ja suojelutyö. Väkivalta on erityyppistä kaikissa kolmessa eri ammateissa. Naiset kokevat väkivaltaa

enemmän miehiin verrattuna. Sosiaaliala on poikkeus. Siellä miehet joutuvat useammin väkivallan kohteiksi. Tämä johtuu usein siitä, että sosiaali- ja terveydenhuollon aloilla miehet ovat useasti kontrollitehtävissä, joissa väkivallan riski on suurin. (Piispa ja Hulkko 2010, 9-14.)

Työuran keskivaiheilla koetaan väkivallan uhkaa eniten, koska nuoria työntekijöitä voidaan suojata sijoittamalla heidät turvallisempiin tehtäviin. Myös iän karttuessa siirrytään usein turvallisempiin tehtäviin. (Piispa ja Hulkko 2010, 14.)

Yhteistä näille kaikille tässä kappaleessa mainituille raporteille ja tilastoille on se, että työt, jotka liittyvät terveydenhoitoon, sosiaalialaan, opetusalaan tai vastaavaan, ovat erittäin haastavia työväkivallan ehkäisyn näkökulmasta.

8.2 Väkivallan esiintyvyys erityiskoulussa

Kaikkia vaaratilanteita ei tämän opinnäytetyön kohdekoululla ehditä raporttoimaan (Erityisopettajan tiedonanto 1.10.2014). Tämän takia objektiivista kuvaa väkivallasta ei pystytäkään näin numeroiden valossa antamaan. Ne kuitenkin antavat tietynlaista kuvaa, sillä kaikki vakavimmat tapaukset, jotka ovat vaatineet vähintään terveydenhoitajan luona käynnin, on kuitenkin kirjattu raporttiin.

Koululla oli Haipro - raporttien mukaan lukuvuonna 2013-2014 117 erilaista vaaratilannetta, joista 85 liittyi työturvallisuuteen ja 32 oppilasturvallisuuteen. Näistä 85 työturvallisuuteen liittyneistä ilmoituksista 58 liittyi työväkivaltaan. Väkivaltatapauksista kaksi oli sen verran vakavia, että ne johtivat sairaalomiin (Koulun Haipro 2014.)

Koululla tehtiin keväällä 2014 työsuojelutarkastus, jossa olivat mukana koulun rehtori, työsuojelupäällikkö, tämän raportin kirjoittaja työntekijöiden edustajana ja aluehallintovirastosta työsuojeluinsinööri. Työsuojeluinsinöörin 4.6.2014 tekemän tarkastuskertomuksen mukaan tarkastuksessa käsiteltiin seuraavia asioita: työsuojeluvaltuutetun valintaa, työsuojeluvaltuutetun oikeutta saada koulutusta, työsuojelutoimikuntaa, työsuojeluhenkilöstön ilmoittamista työsuojeluhenkilörekisteriin, työterveyshuollon järjestämistä, työterveyshuollon toimintasuunnitelmaa, työterveyshuollon työpaikkaselvitystä, terveystarkastuksia erityistä sairastumisen vaaraa aiheuttavassa työssä, työn vaarojen selvittämistä ja arviointia, työsuojelutoimintaohjelmaa, psykososiaalista kuormitusta, väkivallan uhkaa, häirintää ja epäasiallista kohtelua ja sisäilman aiheuttamaa terveysvaaraa. Tarkastuksella käsiteltiin myös Valmeri (valvontakohteen mittariraportti) -kyselyn tuloksia, joka tuki Kurikan tekemiä havaintoja. Puutteita tuli esille piha-alueen kunnossapitoon liittyen sekä erilaisten metsälenkkeihin liittyvissä asioissa. Psykososiaalista kuormitusta koettiin aiheutuvan erityisesti väkivallan uhasta, johon kuitenkin on mahdollisuuksien mukaan varauduttu hyvin. Työntekijöille teetetyn Valmeri-

kyselyn vastausten mukaan tämän opinnäytetyön kohteena olevalla koululla tuki- ja liikuntaelinten kuormitus oli suurempaa, kun tuloksia verrataan muihin vastaaviin työpaikkoihin. Kokonaisuudessaan työturvallisuusindeksi sai arvoksi 3,82 kun keskiarvo oli 3,66. Valmeri-raportti pitää sisällään 12 vastausta kohdetyöpaikalta ja 59:n vertailutyöpaikan 77 mittausta.

9 Kvalitatiivisen tutkimuksen lähestymistavat ja menetelmät

Seuraavaksi tässä opinnäytetyössä käsitellään laadullisen tutkimuksen teoriaa ja syitä siihen, miksi tämä opinnäytetyö on tehty käyttäen hyväksi laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmiä.

Kvalitatiivinen tutkimus vastaa kysymyksiin mitä ja kuinka. Se kartoittaa, selittää, kuvailee tai ennustaa tilannetta. Kvalitatiivisilla menetelmillä pyritään yleensä ymmärtämään ihmisten toimintaa, niiden tavoitteita, motiiveja ja merkityksiä. Laadullista tutkimusta voidaan toteuttaa monella eri menetelmällä, joista esimerkkeinä ovat toimintatutkimus ja tapaustutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään löytämään niin sanottu punainen lanka - yhtäläinen teoria - pikemmin kuin tilastollisia yleistyksiä. Laadullisessa tutkimuksessa käytetään myös yleensä harkintaa henkilöiden valinnassa. Aineiston koko on yleensä pienempi kuin määrällisessä tutkimuksessa. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2009, 160-161.)

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää puoliksi strukturoidun haastattelun avulla, kuinka väkivaltaiseksi tai vaaralliseksi työntekijät kokevat työnsä ja miten tämä on verrattavissa jo olemassa oleviin tilastoihin. Kyseessä on siis sekä kartoittava että kuvaileva selvitys koulun väkivaltatilanteesta ja siitä, miten työntekijät suhtautuvat siihen. Tämän lisäksi tavoitteena on löytää ratkaisuja fyysisen työväkivallan sekä niistä seuranneiden henkilövahinkojen minimoimiseksi.

Väkivallan seuraukset ovat ikäviä työntekijän kannalta niin fyysisesti kuin psyykkisesti, mutta siitä on myös taloudellisesta näkökulmasta haittaa yritykselle. Pahimmassa tapauksessa työntekijä joutuu olemaan poissa töistä pidemmän aikaa. Tästä seuraa, että joudutaan hankkimaan sijainen ja kouluttamaan hänet. Riitta Hankonen (2013, 62) mainitsee Tehyn lehdessä, että yksi työtapaturma maksaa yritykselle keskimäärin 6000-8000 euroa kokonaisuudessaan (Hankonen 2013, 62).

Kvalitatiivinen lähestymistapa valittiin, koska sen avulla saadaan paremmin selville mielipiteitä ja tuntemuksia kuin kvantitatiivisilla menetelmillä. Puhtaasti tilastoja tutkimalla mielipiteitä ei pystytä kartoittamaan.

Laadullisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmiä on monia, kuten haastattelu, havainnointi ja kysely. Seuraavaksi tässä opinnäytetyössä kuvaillaan hieman näitä eri menetelmiä ja käydään läpi asioita, jotka vaikuttivat menetelmien valintaan.

Haastattelu on tutkijan ohjaama ja ennalta suunniteltu keskustelu tutkijan ja haastateltavan välillä. Yleensä siinä ei ole määritelty vastauksia. Tämä erottaa haastattelun kyselystä. Haastattelun avulla saadaan tietoa vähän tunnetuista aiheista. Tavoitteena on, että haastateltavat voivat tuoda heitä koskevia asioita vapaasti esille. Haastattelun muotoja ovat muun muassa strukturoitu haastattelu, puolistrukturoitu haastattelu, teemahaastattelu, ryhmähaastattelu, syvähaastattelu ja avoin haastattelu. Haastattelumenetelmän eduiksi voidaan sanoa, että sillä saadaan runsaasti tietoa, tekeminen on antoisaa ja menetelmänä se on joustava. Menetelmän huonoiksi puoliksi voidaan mainita sen hitaus, vaativuus ja yleistettävyyden vaikeus. Toisin sanoen on mahdollista, että haastateltavan mielipide on eri haastattelutilanteessa kuin todellisuudessa. (Hirsjärvi ym. 2009, 204-207; Eskola ja Suoranta 2008, 85-87; Ruusuvuori ja Tiittula 2005, 22-23.)

Havainnointi eli observointi on myös yksi yleisesti käytetyistä menetelmistä. Sitä voi kuvailla myös systemaattiseksi tarkkailuksi. Havainnoinnissa kohde on ennalta määritelty, ja sen tulokset rekisteröidään välittömästi. Havainnointi menetelmänä on käytännöllinen, kun kerätään tietoa ei-kielellisestä käyttäytymisestä. Toisin sanoen, kun tutkittavalla henkilöllä on kielellisiä vaikeuksia, tämä menetelmä on erittäin käyttökelpoinen. Havainnoinnin avulla voidaan myös nähdä tilanne juuri sellaisena kuin se todellisuudessa on ja löytää sellaisia käyttäytymismalleja, joista tutkittavat henkilöt ovat haluttomia puhumaan. Haasteina on menetelmän vaativuus, ennustettavuus sekä se, että tietotulva on niin suuri, että rekisteröinti on vaikeaa. Tutkijan läsnäolo saattaa vaikuttaa tutkittavien käyttäytymiseen. Havainnoinnit saattavat olla satunnaisia, valikoivia ja epätarkkoja. Ilmiö saattaa olla niin harvinainen, että sen havainnoiminen vie paljon aikaa, mistä johtuen tutkija voi kadottaa niin sanotun punaisen langan alun perin tärkeille ja keskeisille seikoille. (Hirsjärvi ym. 2009, 212-214; Eskola & Suoranta 2008, 98-103.)

Kysely on hyvä menetelmä, kun halutaan kerätä laaja tutkimusaineisto. Toisin sanoen kyselyn avulla voidaan tavoittaa paljon henkilöitä ja esittää heille monia kysymyksiä. Hyvä kyselylomake tekee aineiston nopean käsittelyn mahdolliseksi. Ongelmana on vastaajien rehellisyys ja huolellisuus. Vastaajat voivat myös ymmärtää kysymyksen väärin, ja tämän kontrolloiminen on hankalaa. On myös vaikea tietää, ovatko vastaajat perehtyneet kysymysten aiheisiin. Lomakkeen tekeminen on vaikeaa sekä aikaa vievää ja vastausten saaminen vaikeaa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 196-204.)

Tässä opinnäytetyössä käytetään puoliksi strukturoitua haastattelua päätiedonkeruumenetelmänä, koska tällä tavalla kysymysten muotoilu ja järjestys on kaikille sama. Tällä pyritään siihen, että kysymyksillä on sama merkitys kaikille haastateltaville. Vastausvaihtoehtoja ei haluttu antaa, jotta jokainen voisi vastata vapaasti ja kuvailla omin sanoin tapahtumaa. Näin ollen saadaan tietoa, miltä vastaajasta oikeasti tuntuu. Puoliksi strukturoidulla haastattelumenetelmällä pystytään myös minimoimaan kysymysten väärinymmärrykset ja samalla arvioimaan vastausten rehellisyyttä. Haastattelu olisi voitu tehdä ryhmässä säästäen aikaa. Tätä ei haluttu tehdä, koska väkivalta aiheena on arka ja haastateltavat voisivat ryhmän painostuksessa antaa niin sanottuja vääriä vastauksia. Ruusuvuori ja Tiittula (2008, 224) mainitsevat kirjassaan, että usein etenkin miehet eivät puhu ryhmässä peloistaan, jos ryhmässä on muita miehiä, vaikka väkivalta olisikin ongelmana työyhteisössä.

Työsuojelupäällikölle ja työsuojeluvaltuutetulle oli tarkoitus lähettää kysely, joka olisi tehty työntekijöiden haastattelujen pohjalta, täydentämään johdon ja JHL-liiton näkemystä työväkivallasta koko organisaatiossa, mutta työsuojelupäällikkö muutti ulkomaille ja työsuojeluvaltuutettu on pitkään poissa töistä. Tutkimuksen toteutuksesta kuvataan tarkemmin seuraavassa kappaleessa.

10 Tutkimuksen toteutus

Tämä opinnäytetyö on toteutettu käyttäen pääsääntöisesti kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä. Tutkimuksen päätarkoitus on selvittää, kokevatko erityiskoulun työntekijät työpaikkansa vaarallisena fyysisen työväkivallan suhteen, mitä he pitävät fyysisenä väkivaltana ja kehittää uusia keinoja vähentää fyysistä työväkivaltaa tai niiden seurauksia. Tämän opinnäytetyön tekijä on pyrkinyt löytämään väkivaltaan liittyvää teoriaa ja tilastoja vastapainoksi työntekijöiden haastatteluille. Teoriasta ja tilastoista saatua tietoa on pyritty ymmärtämään ja syventämään haastattelujen avulla, sekä löytämään niistä ratkaisuja väkivallan minimoimiseen. Aihe rajattiin koskemaan pelkästään oppilaitten aiheuttamaa fyysistä työväkivaltaa, koska kaikilla koulun oppilailla on jonkinasteisia kommunikaatiovaikeuksia. Suuri osa heistä ei osaa puhua ollenkaan, ja tunteiden ilmaiseminen sekä ymmärtäminen tuottaa heille vaikeuksia. Toisin sanoen haastatteluilla tässä työssä on suurin painoarvo.

10.1 Tutkimusmenetelmä ja aineistonkeruu

Opinnäytetyön päätutkimusmenetelmäksi valittiin, kuten aiemmin on jo mainittu, puoliksi strukturoitu haastattelu. Haastattelun kysymykset löytyvät liiteosiosta. Haastateltavat valittiin niin, että saataisiin vastauksia jokaiselta eri koulutuspuolelta ja ammattitaustan omaavalta henkilöltä. Koulussa työskentelee opetustieteiden maistereita, yhteisöpedagogeja, liikunnanohjaajia, kouluttamattomia koulunkäyntiavustajia ja lähihoitajia. Haastateltavien työko-

kemus alalta vaihteli vuodesta kahteenkymmeneen vuoteen. Samat kysymykset esitettiin myös rehtorille, jotta saataisiin selville myös koulun esimiehen näkökulma oppilaiden aiheuttamasta väkivallasta, mutta hän ei päässyt aikataulujen takia vastaamaan haastatteluun. Työntekijöiden haastattelut suoritettiin 22.9. - 8.10. 2014 välisenä aikana, jotka myös nauhoitettiin ja vastaukset kirjoitettiin samalla ylös. Haastattelut kestivät noin 10 minuuttia. Haastateltavat saivat tulostetun kysymyslistan tilanteessa eteensä hyvissä ajoin ennen haastattelun aloittamista. Samalla kysymysten terminologiaa käytiin läpi, jotta jokainen haastateltava ymmärtäisi kysymykset samalla tavalla. Toisin sanoen haastateltavat saivat vastata kysymyksiin ensin itse, jonka jälkeen haastattelussa laajennettiin, mitä he vastauksilla tarkoittivat. Vastaajien henkilöllisyys jätettiin tutkimuksesta pois, jotta saataisiin luotettavampia vastauksia. Samasta syystä haastattelun suoritti tämän opinnäytetyön tekijä, joka on samalla haastateltaville tuttu henkilö. Oletuksena on, että haastateltavalla on vähemmän tarvetta valehdella, kun haastattelija ei ole heidän esimiehensä, ja tutulle on helpompi kertoa arkaluontoisista asioista. Haastattelu suoritettiin suljetussa huoneessa koulun tiloissa joko oppilaiden lähdettyä tai muuten vapaalla ajalla, jotta häiriötekijät saatiin minimoitua. Haastattelut purettiin puhtaaksi kirjoittamalla, jotta yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia olisi helpompi löytää.

10.2 Analysointimenetelmät

Eskolan ja Suorannan (2008, 181-182) mukaan tyypittelyllä tarkoitetaan samankaltaisuuksien etsimistä aineistosta. Huomio voidaan kiinnittää myös tyypillisistä vastauksista erottuviin vastauksiin. Yleisesti ottaen tyypittelyä voidaan muodostaa kolmella eri tavalla, jotka ovat: autenttinen, yhdistetty ja mahdollisimman laaja tyyppi. Autenttinen tyyppi on yhden vastauksen sisältämä esimerkki laajemman aineiston osalta. Yhdistetyllä tyypillä tarkoitetaan mahdollisimman yleistä tyyppiä, joka esiintyy suurimmassa osassa tai kaikissa vastauksissa. Mahdollisimman laajasta tyypistä on kyse silloin, kun jotkut tyyppiin otetut asiat ovat esiintyneet vain yhdessä vastauksessa. Tällöin tyypin tulee olla mahdollinen, vaikkakin ei sellaisenaan todennäköinen (Eskola & Suoranta 2008, 181-182.)

Haastatteluiden analysointimenetelmänä tässä työssä käytetään tyypittelyä. Tutkimuksen teema on selkeästi rajattu oppilaiden aiheuttamaan fyysiseen työväkivaltaan, joten aiheetta ei ole tarvetta lähteä syvemmin teemoittamaan. Tyypittelyn avulla haastateltavien vastauksista pyritään löytämään samankaltaisuuksia ja myös yksittäisiä erilaisia tapauksia. Lopuksi haastattelujen vastauksista sekä tässä opinnäytetyössä käsitellystä teoriasta ja tilastoista saatu tieto on kerätty yhteen. Tulokset ja johtopäätökset käydään tarkemmin läpi seuraavissa luvuissa.

11 Tutkimustulokset

Tässä luvussa tullaan käymään läpi, minkälaisia tuloksia haastattelu tuottaa verrattuna muuhun tässä opinnäytetyössä esitettyyn materiaaliin. Tutkimustulosten jälkeen esitellään tarkemmin haastattelujen yhteenveto ja vertaillaan hieman haastatteluja sekä erityiskoulun omaa tilastointia.

Yleisesti ottaen voidaan sanoa, että mitä vähemmän on henkilöstöä, sitä suurempi riski on joutua väkivallan kohteeksi. Yksin työskentelyä tulee välttää ja jos on olemassa väkivallan uhka, työnantajan pitäisi tarjota mahdollisuus avun kutsumiseen.

Kuten monesta tässä opinnäytetyössä esitetystä tilastosta ja muusta materiaalista voi päätellä, työnteke kehitysvammaisten ja psyykkisesti sairaiden henkilöiden keskuudessa opetusala on vaarallista. Työsuojeluinsinöörin tekemän Valmeri-kyselyn mukaan väkivallan uhka on suurempi tässä erityiskoulussa kuin muissa samantyyppisissä työpaikoissa. Tilastokeskuksen (2009) mukaan opetusala on viiden väkivaltaisimman työn joukossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen (2009) tekemän raportin mukaan opettajat joutuivat lukuvuoden 2008-2008 aikana neljä kertaa väkivallan kohteeksi. Samassa raportissa mainitaan myös, että erityisopettajat kokevat väkivaltaa vielä kolme kertaa enemmän verrattuna normaalikoulun opettajiin verrattuna. Toisin sanoen opetusala ja erityisesti erityisopetus kuuluu riskiammattien piiriin, kun puhutaan fyysisestä työväkivallasta.

Erityiskoulun työntekijät kokevat työnsä pääsääntöisesti turvallisiksi. Eräs vastaajista kokee työnsä turvattomaksi, koska hän kohtasi tuolloin väkivaltaa päivittäin, kun taas muut vastaajista viikoittain. Väkivallan uhka on ilmeinen, mutta se on yleensä ennakoitavissa. Vastauksista ilmeni, että tietyt oppilaat ovat aggressiivisempia ja arvaamattomimpia kuin toiset. Työturvallisuutta voidaan parantaa tehostamalla ja räätälöimällä koulutusta sekä harjoittelua, hankkimalla jokaiselle työntekijälle hälytysjärjestelmä, muokkaamalla ympäristöä ja luomalla yhteiset ohjeistukset.

11.1 Vastaajien taustatiedot

Tutkimukseen haastateltiin viisi työntekijää. He edustavat koko koulun ammattikuntaa. Haastateltavien joukossa on erityisopettaja, lähihoitaja, liikunnanohjaaja, koulunkäyntiavustaja/ohjaaja ja koulunkäyntiavustaja. Haastateltaviin kuuluu sekä naisia että miehiä. Heillä on työkokemusta alalta kehitysvammaisten parissa vaihtelevasti yhdestä vuodesta 20 vuoteen. Yksi haastateltavista, jolla on vain vuosi kokemusta kehitysvammaisten parissa, on kuitenkin työskennellyt muilla riskialoilla useamman vuoden, kuten vanginvartijana ja vahtimestarina.

Tämä saattaa myös vaikuttaa siihen, minkä tyypisiä tekoja hän näki fyysisenä työväkivaltana. Täältä haastateltavat ovat 24-39 vuoden väliltä.

11.2 Haastattelujen yhteenveto

Melkein kaikki vastaajista kokevat väkivaltaa vähintään viikoittain työssään. Kaikki vastaajista ovat joutuneet väkivaltatilanteeseen myös yllättäen. Tästä huolimatta vastaajat kokevat työnsä pääsääntöisesti turvalliseksi. Yksi henkilö, joka kokee työnsä vaaralliseksi, oli kohdannut väkivaltaa viime aikoina työssään muita enemmän. Hänen luokalla on enemmän erityyppisiä oppilaita kuin muiden haastateltavien luokalla. Väkivallan uhka on osa tätä työtä, koska työntekijät kohtaavat sitä vähintään viikoittain työssään. (Eryityskoulun työntekijöiden, haastattelut 2014.)

Työntekijöiden haastatteluissa todetaan (2014), että väkivaltatilanteet pystyy ennakoimaan usein, varsinkin, jos tuntee asiakkaat. Uudet oppilaat tai toisen luokan oppilaat saattavat aiheuttaa useammin yllättäviä tilanteita kuin oman luokan oppilaat. Eräs haastateltava vastasi kysymykseen, kokeeko työn koululla turvalliseksi, että: ”Koen, tietyissä tilanteissa saa olla varuillaan.” (Liikunnanohjaajan, haastattelu 15.9.2014). Kaikki haastateltavat painottivat sitä, että tietyt oppilaat aiheuttavat enemmän vaaratilanteita kuin toiset. Tästä voidaan päätellä, että väkivaltatilanteet ovat ennakoitavissa etukäteen sen mukaan, kenen kanssa ollaan tekemisissä. (Eryityskoulun työntekijöiden, haastattelut 2014.)

Haastattelujen (2014) yhteenvetona voidaan sanoa, että fyysisenä väkivaltana erityiskoulun työntekijät näkevät erityisesti potkimisen, raapimisen, puremisen ja lyömisen, varsinkin, jos teko on tehty vahingoittamistarkoituksessa. Eräs työntekijä mainitsee, että ”Myös voimakkaat niin sanotusti tahattomat lyönnit ja niin edelleen voi tulkita väkivallaksi” (Lähihoitaja, haastattelu 22.9.2014). Fyysisen väkivallan raja siis vaihtelee teon voiman ja tarkoituksellisuuden välillä. Kukaan työntekijöistä ei mainitse tavaroiden heittelyä ja riehumista väkivaltana. Väkivallanteon pitää heidän mielestä kohdistua henkilöön. Tässä mielipiteet vaihtelevat kuitenkin jonkin verran fyysisestä koskemattomuudesta pienten tönäisyjen sietämiseen. Yksi haastateltava kokee kaiken kontaktin fyysisenä väkivaltana. Eräs haastateltava pitää sanallista uhkailua myös fyysisenä väkivaltana, jos sen tekee oppilas, jolla on tapana myös toteuttaa uhkaukset. Haastatteluissa (2014) ilmeni, että monet työntekijät kokevat fyysisen työväkivallan määrittelemisen haastavaksi, koska suuri osa oppilaista on kehitysvammaisia ja autistisia. Kaikki oppilaat eivät välttämättä lyö vahingoittaakseen, vaan se voi olla vain esimerkiksi reaktio kovaan ääneen, kuten eräs haastateltava totesi. (Eryityskoulun työntekijöiden, haastattelut 2014.)

Yleistä on myös se, että kiireessä ei ehditä kaikkia varsinkin työntekijöiden mielestä vähäpätöisimpiä väkivaltatilanteita kirjaamaan työnantajalle. Tästä voidaan päätellä, että melkein

toteutuneita vaaratilanteita ei kirjata juuri lainkaan. Työntekijöille ei ole myöskään varattu erikseen aikaa raportointiin, mikä tämän opinnäytetyön kirjoittajan mielestä olisi tärkeää, jotta myös nämä vähäpätöiset ja melkein toteutuneet vaaratilanteet tulisivat johdon tietoon. (Eryityskoulun työntekijöiden, haastattelut 2014.)

Työntekijöiden haastatteluista (2014) tulee esille, että vammoista yleisimpiä ovat mustelmat ja verinaarmut raapimisesta. Eryityskoulun väkivaltatilanteet eivät yleensä johda sairauslomiin. Vaikka eräs haastateltavista vastasikin, että ”joskus olisi ollut kyllä aihetta mennä hakemaan sairauslomaa” (Eryitysohjaajan, haastattelu 1.10.2014). Kolme viidestä vastaajasta on joutunut käymään terveydenhoitajalla muutaman kerran raapimis- ja puremajälkien takia. Yksi haastateltavista on murtanut kasvonsa väkivallanteen seurauksena. (Eryityskoulun työntekijöiden, haastattelut 2014.)

Melkein kaikki haastateltavat joutuvat työssään yksintyöskentelytilanteeseen ilman työnantajan tarjoamaa hälytysjärjestelmää. Tilanne on kuitenkin hieman epäselvä, sillä eräs haastateltavista vastasi kysymykseen, onko työssäsi käytössä hälytysjärjestelmää hätätilanteiden varalle, että ”Kyllä kai. Ainakin ollut, tosin en itse ole ollut tekemisessä sen kanssa” (Lähihoitaja, haastattelu 22.9.2014). Kyseinen henkilö on työskennellyt erityiskoululla useamman vuoden. Myös eräs toinen haastateltava mainitsi, että yhdellä luokalla on, ainakin ollut, hälytysjärjestelmä. Ongelma kuitenkin on se, että vaikka jollakin luokalla olisi hälytysjärjestelmä, se ei ole kaikkien käytössä. Moni kuitenkin kantaa mukanaan omaa matkapuhelinta. (Eryityskoulun työntekijöiden, haastattelut 2014.)

Joidenkin vastaajien mielestä koululla on varauduttu riittävästi väkivaltatilanteisiin, jos on tarpeeksi henkilökuntaa ja toisten mielestä riittämättömästi. Lähihoitaja mainitsi (haastattelu 22.9.2014), että ”Pääasiassa varautuminen on tilanteessa toimivien henkilöiden vastuulla ja jos henkilökunnan määrä on riittävä niin varautuminen on ihan hyvä. Joskus vain väkeä ei ole tarpeeksi”. Koulutuksen sisältö on melkein kaikkien mielestä hyvä. Se antaa hyvät perusteet, mutta ongelmana nähtiin, että kaikki eivät pääse osallistumaan kursseille ajoissa. Tänä syyskänä (elokuu 2014 - joulukuu 2014) AVEKKI-koulutusta ei järjestetty ollenkaan. Toisena puutteena koulutuksen suhteen nähdään, että kurssin jälkeen asioita ei harjoitella. Myös ohjeistukset väkivaltatilanteisiin ovat suurimman osan mielestä riittämättömät. Työntekijöiden haastatteluista (2014) selkeimmin tulee esille, että väkivaltatilanteita varten pitää harjoitella. Turvavarusteita ei ole, mutta esimerkiksi hanskat kiinnipitotilanteissa vähentäisivät verinaarmuja. Myös muunlainen turvavaatetus on toivottavaa. (Eryityskoulun työntekijöiden, haastattelut 2014.)

Yleisimpiä parannusehdotuksia työn turvallisuuden parantamiseksi koskien väkivaltatilanteita ovat: tilanteiden harjoittelu, lisää koulutusta väkivaltatilanteiden hoitamiseen sekä ennalta

ehkäisyyn, toiminnanohjaus tiloihin, joista löytyy kunnan poistumistie. Kaikki ylimääräinen tai vaarallinen tavara tulee olla lukkojen takana. Kaikista vastauksista paistaa läpi se, että kaikki luokat ja oppilaat ovat erilaisia, joten koulutus ja toimintaohjeet pitää räätälöidä sekä saada kaikkien työntekijöiden tietoon. Rauhoittumistilojen määrä on myös pieni. Rauhoittumistilojen tulee joidenkin mielestä olla turvallisemmat myös oppilaan kannalta. Yksi haastateltavista mainitsi, että siellä voisi olla pehmusteita. Eräs vastaajista mainitsi myös, että ” Voitaisiin myös miettiä, milloin lapsi on psyykkisesti liian sairas opiskelemaan koulussa, eikä vain opettaa vaaroista huolimatta ja toivoa parasta”. (Erytiskoulun työntekijöiden, haastattelut 2014.) Taulukossa 2 löytyy yhteenveto haastattelujen vastauksista.

Haastattelukysymykset	Haastateltavien vastaukset
1) Koetko työn koululla turvallisesti?	Kaikki muut vastasivat kyllä, paitsi yksi.
2) Koetko työssäsi fyysistä väkivaltaa?	Kaikki tuntevat kokevansa fyysistä väkivaltaa työssään.
3) Minkä koet fyysisenä väkivaltana (esim. koetko väkivaltana, jos oppilas ilman henkilökohtaista syytä tai ymmärrystä tönäisee sinua olkapäähän? Missä menee mielestäsi väkivallan raja?	Tässä kolmen vastaajan mielestä pienet tönäisyvät eivät ole väkivaltaa. Heistä tärkeämpää on teon tahallisuus. Kaksi vastaajista koki kaiken, jossa rikotaan ihmisen koskemattomuutta tilaa, fyysisenä väkivaltana. Yksi vastaajista piti jopa uhkailua tavallaan fyysisenä väkivaltana, jos sen suorittaa henkilö, joka yleensä myös toteuttaa uhkaukset.
4) Kuinka usein koet työssäsi fyysistä väkivaltaa?	Neljä vastasi viikoittain. Yksi vastaajista koki päivittäin.
5) Oletko joutunut yllättäen fyysiseen väkivaltatilanteeseen?	Kaikki olivat joutuneet yllättäen fyysiseen väkivaltatilanteeseen.
6) Kuinka usein väkivaltatilanteen pystyy ennakkoimaan?	Melkein kaikki vastasivat, että usein. Yksi vastaajista vastasi, että ennen usein, mutta nyt oman luokan oppilaat ovat niin erityyppisiä kuin ennen, että tilanteet tulevat yllättäen.
7) Oletko saanut vammoja väkivaltatilanteiden seurauksena?	Kaikki olivat saaneet mustelmia ja naarmuja. Yhden vastaajan kasvoihin oli tullut murtumia lyönnistä.
8) Oletko ilmoittanut työnantajalle kaikista työväkivaltatilanteista? Jos et, niin miksi?	Kaikki vastaajat eivät ilmoita kaikista työväkivaltatilanteista, koska niihin ei ole varattu aikaa.
9) Oletko jäänyt sairauslomalle työväkivallan seurauksena?	Kukaan vastaajista ei ollut jäänyt. Yksi vastasi, että joskus olisi ehkä pitänyt, mutta on vain tottunut tekemään töitä tapahtuu, mitä tahansa.
10) Jäätkö työssäsi yksin oppilaiden kanssa?	Kaikki jäävät välillä yksin oppilaiden kanssa.
11) Onko työssäsi käytössä hälytysjärjestelmää hätätilanteiden varalle?	Kolme vastasi, että ei ole. Kaksi vastasi, että yhdellä luokalla on käytössä joku hälytysnappi. Kaikki sanoivat pitävänsä omaa matkapuhelinta mukana varmuudeksi.
12) Kuinka riittävästi mielestäsi koululla on varauduttu väkivaltatilanteisiin?	Kaikkien mielestä koululla ei ole varauduttu tarpeeksi. Usein miehitys on liian pieni. Yksintyöskentelytilanteet nousivat myös tässä esille.
13) Onko työnantajan antama koulutus mielestäsi riittävä suojautumaan väkivallalta?	Kaksi vastasi, ei ole tällä hetkellä. Koulutusta ei ole järjestetty syksyllä, ja kaikki eivät ole päässeet siihen. Sisällöltään koulutus (AVEKKI) on kaikkien mielestä hyvä ja antaa hyvät perusteet. Ongelma on siinä, että suojautumista ei harjoitella.
14) Onko ohjeistukset mielestäsi riittävät?	Neljän vastaajan mielestä ohjeistukset eivät olleet hyvät. Kaksi vastaajista sanoi, mitkä ohjeistukset. Yhden mielestä ne olivat ihan ok.
15) Onko turvavarusteet mielestäsi riittävät?	Kaikki vastasivat, että mitkä turvavarusteet. Toisin sanoen turvavarusteiden määrä ei ole riittävää.
16) Miten parantaisit työn turvallisuutta, koskien väkivaltatilanteita?	Kaikki korostivat harjoittelun tärkeyttä ja koulutusta. Suojausteet tulivat monelle mieleen. Työympäristön muokkaaminen oli myös monen mielestä tärkeää. Yksi mainitsi, että voitaisiin välillä oikeasti miettiä onko joku lapsi opetuskuntoinen esimerkiksi psyykkisesti liian sairas. Eikä vain väkisin yrittää pitää hänelle tunteja, jos hän ei siihen kerta kaikkiaan ilman selkeää väkivallan uhkaa pysty. Toisin sanoen, onko turvallista yrittää opettaa, jos oppilas joka päivä heittelee tavaroita ja huonekaluja, uhkailee tappaa, lyö ja karkaa, eikä tätä terapialla ja lääkityksellä saada kuriin.

Taulukko 2. Haastattelujen yhteenveto (Erytiskoulun työntekijöiden haastattelu 2014)

11.3 Vastaajien kokemukset verrattuna erityiskoulun tilastointiin

Jokainen haastateltavista kokee ainakin kerran viikossa sellaisia tilanteita, joka on heistä fyysistä työväkivaltaa. Tämä tekee yhteensä 35 väkivaltatapausta lukuvuodessa henkilöä kohden. Toisin sanoen, jos lasketaan näiden viiden haastateltujen väkivaltatilanteet yhteensä saamme vastaukseksi 175 väkivaltatapausta. Laskennallisesti ajateltuna työntekijöitä koululla on 21, mikäli jokainen heistä kokee yhden väkivaltatilanteen viikossa, niitä olisi yhteensä 735 kappaletta lukuvuodessa. Tämä tietenkään ei ole todellinen tilanne, koska osa tekee enemmän töitä pyörätuolipotilaiden kanssa ja osa on enemmän toimistossa. 735 väkivaltatapausta on kuitenkin aika paljon enemmän, mitä koulun Haipro-tilastot näyttävät. Niiden mukaan väkivaltatapauksia oli kokonaisuudessaan 58 kappaletta lukuvuonna 2013-2014. Tämän haastattelun perusteella voidaan olettaa, että koulun tilastot eivät anna todellista kuvaa väkivaltatilanteesta koululla, eritoten, kun vähäisimpiä tapauksia ei haastattelujen perusteella kirjataollenkaan.

12 Johtopäätökset ja oman työn arviointi

Opinnäytetyön luotettavuutta olisi voitu parantaa, jos väkivallan vertailukohtana olisi ollut mukana koko organisaation asuntolat, joissa muun muassa koulunkin oppilaita asuu. Tähän johdolta ei valitettavasti saatu lupaa. Opinnäytetyön luotettavuus olisi myös parantunut erityiskoulun esimiehen, rehtorin, haastattelulla, mutta siitä jouduttiin luopumaan aikatalutuksen takia. En myöskään saanut tilastoja erään toisen koulun rehtorilta, jossa on myös erityisluokka, koska hän kieltäytyi antamasta tietoja eteenpäin. Tähän työhön pyrittiin löytämään aineistoa myös ulkomaisista lähteistä, mutta niitä ei löytynyt, vaikka aineiston etsimisessä oli apuna myös Laurea-ammattikoulusta lehtori, joka vastaa tietojen etsimisen opetuksesta. On toisin sanoen syytä olettaa, että erityiskoulujen väkivaltatilanteesta, joissa valtaosa oppilaisista on autistisia, ei ole akateemisia tutkimuksia saatavilla.

Laajuudeltaan tämä opinnäytetyö on kattava ja antaa myös hyvän kokonaiskuvan työntekijöiden näkökulmasta, mitä fyysinen työväkivalta erityiskoulussa on. Tästä voi myös jokainen päätellä, mitä muutoksia normaalikoulun toimintaan pitää tehdä, jos inklusio toteutetaan. Normaalissa koulussa tulee olemaan suuria haasteita väkivallan sekä kiusaamisen torjumiseksi, jos kaikki erityisluokkien ja erityiskoulujen oppilaat siirretään normaaliopetuksen piiriin. Yhtenä vaihtoehtona on vahtimestareiden palkkaaminen myös peruskouluihin, kuten esimerkiksi yliopistoissa ja sairaaloissa on tapana tehdä. Ehkä osaltaan tämä työ tulee avaamaan lisää keskustelua väkivallasta, niin koulu- kuin terveydenhuollon maailmassa.

Opettajiin ja avustajiin kohdistuvasta väkivallasta on puhuttu lehdistössä aika paljon, mutta tilanteiden kirjaaminen, tutkiminen ja työturvallisuuden parantaminen on vielä lastenkengis-

sä. Ainoa ala, johon nimenomaan työväkivallan ehkäisyn kannalta on kiinnitetty tarkemmin huomiota, on kaupanala. Näkisin, että samanlainen malli, kuten KAURIS, voitaisiin rakentaa myös opetuspuolen piiriin. Myös sosiaali- ja terveysministeriön riskienhallintamenetelmä olisi toimiva malli myös kokonaisriskien kartoituksessa ja käsittelyssä, johon väkivaltariskit myös kuuluvat.

Opinnäytetyö eteni aluksi mukavaa vauhtia. Teoria ja työn rakenne oli alusta lähtien aika selvä. Pientä viivästystä tuotti kuitenkin, kun alkuperäisistä suunnitelmista poiketen en pääsyt haastattelemaan niin montaa eri tahoa kuin olisin halunnut. Organisaation työsuojelupäällikkö vaihtoi alkusyksystä tehtäviä ja työsuojeluvaltuutetulle ei löytynyt sopivaa ajankohtaa kyse-lylle. Rehtorin haastattelun peruuntuminen ja työn muuttuminen anonymiksi hankaloitti myös hieman omalta osaltaan alkuperäisen suunnitelman toteutusta. Olen kuitenkin onnellinen koko prosessista ja uskon, että työväkivallan tabusta päästään tulevaisuudessa tälläkin alalla irti. En myöskään jaksa uskoa, että opetuksessa palattaisiin 1980-luvulle, jolloin vaikeammin kehitysvammaisille ei järjestetty opetusta ollenkaan.

12.1 Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys

Tutkimuksen reliaabelius eli luotettavuus tarkoittaa yleisesti ottaen mittaustulosten toistettavuutta. Toisin sanoen, kun mitataan jotain useamman kerran, vastaukseksi pitäisi tulla sama tulos. Reliaabelius voidaan todeta monella tavalla. Esimerkkinä tästä voidaan mainita, että kaksi arvioijaa päätyy samaan tulokseen tai jos samaa henkilöä tutkitaan eri tutkimuskerroilla ja saadaan sama tulos, voidaan sanoa, että tutkimus on reliaabeli. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa on monenlaisia tilastollisia menetelmiä, joilla tutkimuksen reliaabelius voidaan todeta. (Hirsjärvi ym. 2009, 231.)

Tutkimuksen pätevyydellä eli validiudella tarkoitetaan mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata oikeaa asiaa, sitä mitä oli alun perin tarkoituskin mitata. Eräs hyvä tapa parantaa tutkimuksen validiutta on varmistaa, että vastaajat ymmärtävät kysymykset samalla tavalla kuin tutkija. (Hirsjärvi ym. 2009, 231-232.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa validius ja reliaabelius on vaikeampi todeta kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Näitä termejä ei yleensä laadullisessa tutkimuksessa tästä syystä aina käytetä. Yksi tapa tarkastella kvalitatiivisen tutkimuksen validiutta ja reliaabeliutta, vaikka näitä termejä ei käytettäisi, on tarkastella sitä, kuinka tarkasti tutkija kertoo tutkimus-
saan, miten tutkimus on tehty ja miten tuloksiin on päädytty. Haastetutkimuksessa tulisi olla kerrottu olosuhteista ja paikoista, käytetty aika, mahdolliset häiriötekijät, virhetulkinnat haastattelussa ja tutkijan oma itsearviointi tilanteesta. On myös tärkeää kertoa, mihin päätelmät perustuvat. (Hirsjärvi ym. 2009, 232-233.)

Tutkimusmenetelmien käytöstä käytetään nimitystä triangulaatio, jonka avulla validiutta pystytään tarkastelemaan. Teoreettinen triangulaatio on kyseessä silloin, kun tapahtumaa on lähestytty monesta eri teorioiden näkökulmasta. Aineistotriangulaatiossa on kyse useiden eri tutkimusaineistojen käytöstä. Tutkijatriangulaatiolla tarkoitetaan useamman tutkijan osallistumista tutkimuksen tekemiseen. (Hirsjärvi ym. 2009, 233.)

Tämän opinnäytetyön reliaabeliutta ja validiutta on pyritty parantamaan monella eri tavoin. Kysymykset mittaavat hyvin sitä, mitä halutaan mitata. Toisin sanoen haastattelujen kysymysten avulla saadaan selville, mitä työntekijät kokevat väkivaltana, kuinka usein he kokevat väkivaltaa, onko työ vaarallista ja miten työturvallisuutta voitaisiin parantaa. Haastateltavat saivat myös rauhassa miettiä kysymyksiä ja kysyä ennen haastattelua, mitä kysymyksillä tarkoitetaan, mikä myös parantaa koko työn validiutta. Tässä työssä on kerrottu tarkasti, miten haastattelu on tehty ja se, miten tuloksiin on päädytty. Häiriötekijät on pyritty minimoimaan valitsemalla rauhallinen ajankohta ja huone haastatteluja varten. Opinnäytetyössä on teoreettista triangulaatiota, koska teoriapohjaa on tarkasteltu niin opettajien kuin terveydenhoitohenkilökunnan ja yleisen työturvallisuuden näkökulmasta. Aineistoa on kerätty useasta eri lähteestä, kuten Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tekemistä tutkimuksista, oman erityiskoulun tilastoista, työsuojelutarkastuksesta, Tilastokeskuksen tekemistä tutkimuksista ja tämän opinnäytetyön tekijän tekemistä haastatteluista.

12.2 Tulosten tarkastelu

Tämän opinnäytetyön kohteena olevan erityiskoulun fyysinen työväkivaltatilanne on suurempi kuin mitkään tässä opinnäytetyössä esitetyt tilastot kertovat. Työntekijät joutuvat väkivallan kohteiksi viikoittain, jopa päivittäin. Kukaan työntekijöistä ei maininnut tavaroiden heittäilyä väkivaltana. Teon piti aina kohdistua henkilöön. Teon tahallisuus oli myös eräänlainen mittari, minkä työntekijät laskevat fyysiseksi työväkivallaksi. Harjoittelussa ja varusteissa on työntekijöiden mielestä parantamisen varaa. Hälytysjärjestelmän puuttuminen nähtiin suurena puutteena.

Myös kaikki tähän opinnäytetööhön kerätty aineisto, kuten Tilastokeskuksen, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimukset ja työsuojelutarkastus vahvistavat sitä oletusta, että työskentely opetuslalla sekä kehitysvammaisten kanssa on vaarallista ja kuluu niin sanottuihin riskiammatteihin työväkivallan näkökulmasta.

Kaikesta huolimatta työntekijät tuntevat työnsä koululla turvallisiksi, vaikka kohtaavatkin viikoittain fyysistä työväkivaltaa. Syynä tähän saattaa olla, että väkivaltatilanteet johtavat harvoin sairauslomiin. Toisin sanoen tilanteista selviää useimmiten mustelmilla ja verinaarmuilla. Väkivallan uhka on läsnä työpaikalla koko ajan, joten siihen saattaa myös turtua. Ky-

symykseksi jääkin, onko työntekijöiden turvallisuuden tunne liian vahva riskeistä huolimatta. Voitaaisiinko harjoittelun avulla väkivaltatilanteita vähentää ja näin lisätä työntekijöiden valpautta sekä pienentää näistä tilanteista tulevia vammoja? Seuraava taulukko 3 selvittää, miten näihin tuloksiin on päästy opinnäytetyössä esitetyn teorian ja tutkimuksen yhteisvaikutuksena.

TUTKIMUSKYSYMYKSET	HAASTattelun tulokset	TURVALLISUUSTEORIA, TILASTOT JA LAINSÄÄDÄNTÖ	TEORIAN JA HAASTATTELUJEN YHTEENVETO
1) Kokevatko erityiskoulun työntekijät työpaikkansa vaarallisenä fyysisen työväkivallan suhteen?	Videstä haastattelusta yksi koki työnsä vaarallisenä. Useat vastaajista mainitsivat, että välillä saa olla varuillaan. Kaikki sanoivat kokevansa fyysistä väkivaltaa työssään. Kaikki olivat joutuneet yllättäen fyysiseen väkivaltatilanteeseen. Kaikki olivat saaneet mustelmia ja naarmuja. Yksi oli saanut kasvohinsa murtumia lyönnistä. Kaikki joutuivat välillä yksintyöskentelytilanteeseen. Usean mielestä väkivaltatilanteisiin ei olla varauduttu tarpeeksi. Harjoittelussa on puutteita. Koululla ei ole hälytysjärjestelmää hätätilanteiden varalle.	Tilastokeskuksen (2007) mukaan opetusalan työssä koetaan neljänneksi eniten työväkivaltaa verrattuna muihin ammattiryhmiin. Sosiaali-, terveys- ja sairaanhoitoalalla koetaan yhteensä laskettuna työväkivaltaa eniten. Vartiointi- ja suojelutyössä työväkivaltaa koetaan eniten. Opettajat kokevat oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen mukaan noin neljä kertaa lukukaudessa väkivaltaa ja erityisopettajat kolme kertaa enemmän kuin muut opettajat.	Työntekijät eivät pääsääntöisesti koe työpaikkaansa vaarallisenä työväkivallan suhteen, vaikka monet haastattelun vastauksista viittaa siihen, että työpaikka ei ole turvallinen. (Tilastot myös tukevat päätelmää, että opetusala on vaarallinen fyysisen työväkivallan suhteen.) (Työ kohde erityiskoulussa on erityisen vaarallinen, koska oppilaat ovat myös sosiaali- ja terveysalan asiakkaita.) (Työhön kuuluu myös paljon vartiointi- ja suojelutyölle tyypillisiä tehtäviä, kuten asiakkaan poistamista tilasta rauhoittumistilaan.)
2) Mitä työntekijät pitävät fyysisenä väkivaltana?	Kolmen vastaajan mielestä teolla pitää olla pääsääntöisesti tarkoitus vahingoittaa, jotta se koetaan väkivaltana. Kaksi vastaajista piti kaikkea, missä fyysinen omatila rikotaan on väkivaltaa. Kukaan ei maininnut tavaroiden heittäminen väkivaltana.	Yleisesti ottaen väkivaltana pidetään esimerkiksi tavaroiden heittelemistä, solvaamista, huutamista, sanallista tai fyysistä uhkailua, tönimistä, potkimista, puremista, raapimista ja liikkumisen estämistä. (Isotalus ja Saarela 2007, 6)	Työntekijät kokevat fyysisen väkivallan hyvin erilaisilla. (Tämä myös hankaloittaa väkivallan tutkimista ja tilastojen vertailua.)
3) Mitä uusia keinoja työväkivallan vähentämiseen löytyy?	Kaikki korostivat harjoittelun ja koulutuksen tärkeyttä. Suojavaatteet. Työympäristön muokkaaminen. Sairasloma, jos lapsi ei ole opetuskuuntainen. Esimerkiksi, jos hänellä, joka päivä ilmenee jotain väkivaltaista käyttäytymistä eikä terapialla ja lääkkeillä pystytä tähän vaikuttamaan.	KAURIS-Malli. Sosiaali- ja terveydenhuollon riskienkartoitusmalli. Tiettyä varauksella perusopetuslaissa olevat rangaistuskeinot, kuten jälki-istunto ja määräaikainen erottaminen koulusta.	Uuden toimintamallin luominen käyttäen hyväksi KAURISTA ja Sosiaali- ja terveydenhuollon riskienkartoitusmallia. Turvallisuusryhmän luominen ja tehtävien määrittäminen. Ympäristön muokkaaminen turvallisemmaksi. Mahdollinen oppilaan erottaminen koulusta. Suojavaatteiden hankkiminen. Hälytysjärjestelmän hankkiminen jokaiselle työntekijälle. Väkivaltatilanteista raportoinnin tehostaminen eli lisääminen.
4) Koetaanko kohde erityiskoulussa enemmän väkivaltaa kuin muissa vastaavissa työympäristöissä?	Neljä vastaajasta vastasi, että kokee väkivaltaa viikoittain. Yksi vastasi, että kokee väkivaltaa päivittäin.	Työsuojeluviranomaisen teettämän Valmeri-kyselyn mukaan kohde työpaikassa on enemmän väkivaltaa kuin vastaavissa muissa työpaikoissa. Oikeuspoliittisen tutkimuskeskuksen mukaan opettajat kokevat neljä kertaa lukuvuodessa väkivaltaa ja erityisopettajat kolme kertaa enemmän kuin muut opettajat.	Kohde erityiskoulussa koetaan huomattavasti enemmän väkivaltaa kuin muissa kouluissa, koska Haiprossa olevat kirjaukset on paljon suuremmat kuin oikeuspoliittisen tutkimuskeskuksen tulokset. Haastattelujen mukaan fyysistä työväkivaltaa koetaan vieläkin enemmän, mitä Haipro-tilastot näyttävät.

Taulukko 3. Haastattelujen ja teorian yhteenveto

12.3 Johtopäätökset ja kehitysehdotukset

Tämän opinnäytetyön kohdekoulussa työntekijät kokevat fyysistä työväkivaltaa enemmän kuin, kun sen omat tilastot näyttävät. Työsuojelutarkastuksen Valmeri-raportin mukaan väkivallan uhka on tässä koulussa suurempi kuin muissa kouluissa. Toisin sanoen oppilaat käyttäytyvät tässä koulussa väkivaltaisemmin kuin oppilaat yleensä muissa vastaavissa kouluissa. Tästäkin huolimatta erityiskoulun työntekijät tuntevat työnsä pääsääntöisesti turvalliseksi. Opetuksentarjoajan järjestämä koulutus väkivaltaa vastaan on sisällöltään hyvä, mutta harjoittelua pitää lisätä. Tässä luvussa tullaan käymään lyhyesti läpi, mitä kehitysehdotuksia haastatteluiden, turvallisuuteen liittyvien teorioiden ja kirjoittajan oman ajatustyön mukaan olisi hyvä tehdä väkivallan ehkäisemiseksi. Luvussa tullaan esittämään myös muutamia jatkotutkimuksen aiheita, joita kirjoittajalle tuli mieleen tätä opinnäytetyötä tehdessä.

Yhtenä kehitysehdotuksena on rakentaa tiivis ohjeistus siitä, miten tulee toimia väkivaltatilanteessa yleisesti ja myös tarkemmin siitä, miksi oppilaat käyttäytyvät välillä arvaamattomasti. Tähän ohjeistukseen tulee lisätä myös jälkihoito-ohjelma ja tukiverkostot, koska tällä hetkellä koululla ei ole selkeää ohjetta, miten tällaisessa tilanteessa tulee toimia. Työssä jakamisen kannalta on tärkeää päästä puhumaan tukiverkostolle, jos työssä koettu fyysinen työväkivalta alkaa esimerkiksi verottaa yöunia.

Oppilaista tulee rakentaa henkilörekisteri, josta löytyy tietoa, miten oppilas hyökkää päälle ja mistä eleistä sen voi huomata. Tästä on hyötyä sijaisille ja myös vanhemmillekin työntekijöille. Tällaisen rekisterin luomisessa tulee kuitenkin huomioida henkilötietolaki. On erittäin tärkeää, että tällainen arkaluotoinen tieto ei pääse leviämään muualle, siksi se on järkevintä liittää opetuksenjärjestäjän tarjoamien tietojärjestelmien yhteyteen. Helppointa on luoda ja liittää erityiskoulun tietokanta asuntoloiden tietokantaan, jossa osasta oppilaista tällainen tieto on saatavilla. Ongelmaksi tässä muodostuu kotoa kulkevien oppilaiden tiedot, jotka eivät voi olla kaikkien luettavissa koko organisaatiossa. Miten tällainen rekisteri tulisi toteuttaa on yksi jatkotutkimuksen aihe, joka heräsi tätä opinnäytetyötä tehdessä.

Yhtenä kehitysehdotuksena on perustaa koululle turvallisuusryhmä, joka koostuisi rehtorista, jokaisen luokan opettajista ja turvallisuusvastaavasta. Heidän vastuullaan on tällöin kehittää koulun turvallisuutta yleisesti, pääpainon ollessa väkivaltatilanteiden hallinnassa. Työkaluina tässä voitaisiin käyttää sosiaali- ja terveysministeriön riskienhallintamallia yhdistettynä KAURIS-prosessiin ja potentiaalisten ongelmien analyysiin. Riskimatriisit voidaan tehdä, joko luokakohtaisesti tai tarvittaessa jopa oppilaskohtaisesti. Tämän pohjalta parannuksia saadaan nopeasti käytäntöön. Prosessi on hyvä käydä läpi vähintään kaksi kertaa lukukauden aikana väkivallan osalta ja kertaalleen kokonaisvaltaisen turvallisuuden näkökulmasta. POA:n ottaminen käyttöön vaarojen kartoituksessa Haipron ohella tehostaa kokonaisvaltaista riskienhal-

lintaa. Näiden avulla saadaan jokavuotiseen kriisisuunnitelmaan syvyyttä. Turvallisuustoimenpiteet menevät käytäntöön suuremmalla todennäköisyydellä, jos ryhmässä on jokaiselta luokalta ryhmässä edustaja mukana.

Tällä hetkellä luokista ei ole nimitetty ketään Haiprovastaavaksi, tämän opinnäytetyön kirjoittajan lisäksi mikä saattaa olla yksi syy, miksi vaaratilanteita ei kirjata järjestelmään aina. Tämän vuoksi jokaisessa luokassa tulee olla yksi Haiprovastaava, jolle on varattu loppupäivästä aikaa ja joka kirjoittaa kaikki oman luokkansa vaaratilanteet raporttiin päivittäin. Näin ollen turvallisuusryhmä voi alkaa tulevaisuudessa suunnittelemaan ja toteuttamaan parannuksia myös Haipron pohjalta järjestelmällisesti.

Väkivaltatilanteita varten tulee muodostaa harjoittelurinki, jossa työaikana kerrataan, mitä AVEKKI-koulutuksessa on opetettu. Tähän tulee kaikkien voida osallistua, myös sellaisten henkilöiden, jotka eivät ole käyneet AVEKKI-kurssia. Ringissä harjoiteltaisiin oikeita nostotapoja ja otteita, joilla oppilaita voi käsitellä kivuttomasti, sekä ennakointia. Tämä varmaankin vähentää tuki- ja liikuntaelinten kuormitusta, joka on työsuojeluraportin mukaan tässä erityiskoulussa hieman korkeampi kuin muissa vastaavissa työpaikoissa. Harjoittelupäivä tulee järjestää säännöllisesti muutaman kerran lukukaudessa, jotta näitä asioita käytännössä käydään läpi.

Hälytysjärjestelmän hankkiminen jokaiselle työntekijälle on tärkeä sijoitus työturvallisuuteen. Työturvallisuuden kannalta on tärkeää, että paikalla on aina kaksi työntekijää. Tällöin väkivaltatilanteen tai sairauskohtauksen satuttua toinen voi aina mennä hälyttämään apua, vaikka omat puhelimet olisivat rikki tai muuten vain hälytysjärjestelmä ei toimisi. Suurin puute työturvallisuuden ja työturvallisuuslainikin kannalta ovat satunnaiset yksintyöskentelytilanteet ilman yrityksen tarjoamaa hälytysmahdollisuutta. Työsuojeluviranomainen huomasi raportissaan myös tämän puutteen. Varsinkin pidemmällä metsälenkeillä, joita tehdään muun muassa rauhoittaakseen oppilasta, tulee olla esimerkiksi matkapuhelin mukana avun hälyttämistä varten. Yrityksen matkapuhelin tuo turvaa niin työntekijälle kuin oppilaallekin etenkin metsälenkeillä.

Monet parannusehdotuksista liittyvät uusien ohjeistuksien laatimiseen, niiden käyttöönottoon ja ympäristön muokkaamiseen turvallisemmaksi. Uuden työntekijän, sijaisen ja tuntityöntekijän perehdytys tulee uusia turvallisuusnäkökulmasta. Heille on hyvä tehdä tiivis ohjeistus siitä, miten toimia väkivaltatilanteissa ja siitä, miksi oppilaat saattavat käyttäytyä aggressiivisesti. Tällä tavalla uudetkin työntekijät pystyvät, ainakin jollain tasolla, ennakoimaan mahdollisia väkivaltatilanteita ja suojaamaan sekä itseään että lapsia tilanteen sattuessa. Tämän opinnäytetyön kirjoittajan mielestä väkivaltaa on helpompi käsitellä itselleen, kun tietää, miksi oppilas käyttäytyy väkivaltaisesti. Toisin sanoen on siis eri asia torjua lyöntejä ja potku-

ja, kun väkivallantorjunnan keinoilla on pedagoginen ja hoidollinen tavoite. Silloin, kun väkivallan torjuminen muuttuu pelkäksi itsepuolustukseksi, sen psyykkinen rasittavuus myös kasvaa.

Työympäristöä muokkaamalla turvallisuutta saadaan parannettua huomattavasti. Hankkimalla luokkien lattioihin kiinnitettävät kiinteät huonekalut. Tällä tavalla kaappien, pulpettien ja tuolien heittälyt voidaan estää kokonaan. Tilojen siivoaminen kaikesta kovasta tai terävästä irtotavarasta estää myös tavaroiden heittälystä aiheutuvaa väkivallan uhkaa. Kaikkien tavaroiden, kuten lelujen, kirjojen ja saksien siirtäminen lukkojen taakse kaappeihin tekee ympäristöstä yhä turvallisemman. Näin ollen aggressiivisesti käyttäytyvällä lapsella ei ole käytännössä yleensä muuta ”asetta” kuin kynä, kumi ja vihko. Opetustila on hyvä suunnitella siten, että muut lapset ja opettaja pääsevät tarvittaessa pakenemaan luokasta nopeasti, jos esimerkiksi joku oppilaista alkaa käyttäytyä hyvin aggressiivisesti. Tämän takia lamput on hyvä sijoittaa mahdollisimman ylös ja mieluiten polykarbonaattilevyn taakse. Kaikkien ikkunoiden, peilien ja taulujen tulee olla iskunkestäviä. Peilit ja taulut tulee kiinnittää seinään sellaisella tavalla, että niitä on melkein mahdotonta repiä irti. Rauhoittumishuoneiden oviin tulee laittaa iskunkestävä lasi, jotta oppilasta voidaan tarkkailla toisesta huoneesta. Näin ollen avustajan ei tarvitsisi olla kahdestaan samassa huoneessa oppilaan kanssa torjumassa lyöntejä ja potkuja. Opiskelijan ja työntekijän suojaksi rauhoittumishuoneiden tulee olla mahdollisimman riisuttuja kovista huonekaluista. Oppilaan turvallisuutta saadaan parannettua, jos rauhoittumishuoneiden seinissä on pehmusteita.

Tämän oppinäytetyön tekeminen herätti monia jatkotutkimuksen aiheita. Yksi niistä on havainnointitutkimus siitä, miksi lapset käyttäytyvät koulussa välillä väkivaltaisesti. Tämän avulla saatettaisiin löytää lisää toimintamalleja, miten ehkäistä ja minimoida näitä tilanteita. Havainnointitutkimus olisi hyvä tutkimusmenetelmä, koska se on todettu toimivaksi tavaksi saada selville asioita ei - kielellisestä käyttäytymisestä. Tähän erityiskouluun se sopisi todella hyvin, koska tämän koulun oppilaiden ongelmat ovat juuri kommunikaatiossa ja itsensä ilmaisemisessa.

Muita jatkotutkimuksen aiheita, joita tämän oppinäytetyön tekeminen herätti ovat oppilasturvallisuuden parantaminen, psyykkinen väkivalta erityiskouluissa ja inklusion toteuttaminen turvallisuusnäkökulmasta. Erityisopetusta ei ole tutkittu paljon yleisen turvallisuuden näkökulmasta. Tällaisten asioiden tutkiminen tuo mahdollisuuden kehittää sekä oppilaiden että opetustyötä tekevien hyvinvointia ja turvata samalla nuorille paremman tulevaisuuden, varsinkin tulevien inklusiohaasteiden edessä.

Lähteet

- Adamson, M., Donalson, M., Gold, D., Isotalus, N., Kisamo, D., Martino, V., Manda, N., Mkhumba, N., Mndeme, R., Mutabazi, C. & Saarela, K. 2002. African Newsletter on Occupational Health and Safety. Helsinki: Työterveyslaitos. Tulostettu 28.7.2014
http://www.ttl.fi/en/publications/electronic_journals/african_newsletter/african_archives/Documents/africannewsletter1_2002.pdf
- Cohen, L.E. & Felson, M. 1979. Social Change and Crime Rate trends : A routine Activity Approach. American Sociological Review, 44. Pp 588-608. Available online at http://www.cj-sources.com/CJ_Crim_Theory_pdfs/social%20change%20and%20crime%20rate%20trends%20a%20routine%20activity%20approach%20-%20Cohen%20et%20al%201979.pdf
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerrus kirjapaino.
- Flink, A-L, Reiman, T. & Hiltunen, M. 2007. Heikoin lenkki? Riskienhallinnan inhimilliset tekijät. Helsinki: Edita.
- Haipro. 2014. Haipro. Terveysten huollon raportointijärjestelmä. Tulostettu 28.10.2014.
<http://awanic.com/haipro/>
- Hakkarainen, K., Hietanen, A., Heikkinen, A., Jokiniemi, K., Lommi, R. & Taattola, S. 2007. AVEKKI Väkivallan ehkäisy ja hallinta. Kuopio: Savonia-ammattikorkeakoulu. Tulostettu 27.7.2014 http://portal.savonia.fi/pdf/julkaisutoiminta/AVEKKI-toimintatapamalli_Oppilaan_kasikirja.pdf
- Hankonen, R. 2013. Kiireessä sattuu. Tehy 15/2013. Tulostettu 21.11.2014.
http://www.tehy.fi/@Bin/26321945/Tehy15_lowres.pdf
- Heiskanen, M. 2002. Väkivalta, pelko, turvattomuus. Surveytutkimusten näkökulma suomalaisten turvallisuuteen. Helsinki: Tilastokeskus.
- Hietaniemi, P. 2012. Inklusio Suomalaisessa perusopetuksessa -Liikunnan opetus osallistavan opetuksen tukijana. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatustieteen laitos. Pro Gradu -tutkielma Tulostettu 24.10.2014.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/40671/URN%3aNB%3afi%3ajyu-201301081020.pdf?sequence=1>
- Hirsjärvi, S., Remes, P & Sajavaara, P. 1997. Tutkija ja Kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino.
- Isotalus, N & Saarela, K. 2001. Työväkivalta kaupan uhkana. Helsinki : Stakes. Tulostettu 28.7.2014.
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100825/012isotalus.pdf?sequence=1>
- Isotalus, N., Saarela, K., Salminen, S., Vartija, M., & Leino, T. 2009. KAURIS. Kartoita uhkaavat työväkivaltariskit: menetelmä työväkivaltariskien kartoitukseen ja hallintaan. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Isotalus, N. & Saarela, K. 2007. Vältä työväkivalta. Helsinki: Työterveyslaitos. Tulostettu 28.7.2014.
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100825/012isotalus.pdf?sequence=1>
- Kaski, M., Manninen, A. & Pihko, H. 2009. Kehitysvammaisuus. Helsinki: WSOY.

- Korte, A. 2005. Rinnekoti 1965-2000. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino.
Laki Ammatillisesta peruskoulutuksesta (630/1998). 2014. Tulostettu 24.8.2014.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980630>
- Lammi, M. 2003. Erityisopetusta Vantaan kaupungissa - kehitystä, murroksia ja muutoksia. Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos. Pro gradu -tutkielma. Tulostettu 24.10.2014.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/7781/G0000240.pdf?sequence=1>
- Leppänen, J. 2006. Yritysturvallisuus käytännössä. Turvallisuusjohtamisen portfolio. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Louhela, S. & Saarinen, S. 2006. Väkiältä terveyden huollon eritoimialoilla. Tampereen yliopisto. Tulostettu 18.6.2014
<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/93623/gradu01194.pdf?sequence=1>
- Lähitapiola . 2014. Lakisääteiset henkilövakuutukset. Tulostettu 26.8.2014.
<http://www.lahitapiola.fi/yritys/vakuutukset/lakisaahteiset-henkilovakuutukset?gclid=CIOxs7aMs8ACFcLPcgodQg0Amw>
- Niemelä, P. 2000. Turvallisuuden käsite ja tarkastelukehikko. Teoksena inhimillinen turvallisuus. Tampere: Vastapaino.
- Nykänen, A. 2012. Lapsilla on vakavia psyykkisiä ongelmia. Niitä ei ratkaista. Helsingin Sanomat 14.10.2012, D2.
- Nykänen, A., Miettinen, A., Martelius, K., Konttinen, J., Heikkinen, M., Hakala, P. & Berner, A. 2012. Kurinpidolla eikä rangaistuksilla. Pulpetit lentävät, saksia vahditaan. Helsingin Sanomat 14.10.2012, D3.
- Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. 2009. Opettajiin kohdistuva häirintä ja väkiältä 2008. Tulostettu 18.8.2014
http://www.optula.om.fi/material/attachments/optula/julkaisut/verkkokatsauksia-sarja/2xra9UKxz/10_media.pdf
- Opetushallitus. 2014a. Opetustoimen turvallisuusopas. Tulostettu 24.8.2014.
http://www.oph.fi/opetustoimen_turvallisuusopas
- Opetushallitus. 2014b. Perusopetus. Tulostettu 24.8.2014.
http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus
- Perusopetuslaki (628/1998). 2014. Tulostettu 28.8.2014.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L4P16a>
- Piispa, M. & Hulkko, L. 2010. Työväkivallan riskiammatit. Työturvallisuuskeskus TKK. Tulostettu 18.8.2014
http://www.ttk.fi/files/1527/Tyovakivallan_riskiammatit_raportti_1_2010_TTK.pdf
- Rausand, M. 2011. Risk Assessment: Theory, Methods, and Applications. New Jersey: John Wiley & Sons
- Rikoksentorjuntaneuvosto. 2014. Työväkivalta. Valtioneuvosto: Oikeusministeriö. Tulostettu 4.8.2014
<http://www.vakivalta.rikoksentorjunta.fi/fi/index/vakivallanmuotoja/tyopaikkavakivalta.html>
- Rikoslaki (39/1889). 2014. Tulostettu 23.8.2014.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L4>

Riskienhallinta ja Turvallisuussuunnittelu. 2011. Opas sosiaali- ja terveydenhuollon johdolle ja turvallisuusasiantuntijoille. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2011:15. Tulostettu 23.8.2014 http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/_julkaisu/1571326

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005. Haastattelu tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino.

Rytkönen, T., Radmer-Jensen, H. & Koskiniemi, M. 2007. Polulta tielle. Keuruu: Otava.

Suominen, P. 2009. Suomi - Euroopan turvallisin maa? Tutkimus suomalaisten turvallisuus käsityksistä. Poliisin ylijohdon julkaisusarja, 7/2009. Tulostettu 11.6.2014 [http://www.poliisi.fi/intermin/biblio.nsf/3D6379853B32E72DC225768C003279F0/\\$file/7-2009.pdf](http://www.poliisi.fi/intermin/biblio.nsf/3D6379853B32E72DC225768C003279F0/$file/7-2009.pdf)

Szegda, D. & Hokkanen, E. 2009. Apua arkeen ja aistihäiriöihin. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Tilastokeskus. 2009. Työväkivalta on yleistä terveys ja sosiaali-alojen ammattiteissa. Päivitetty 30.0.2009. http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-09-30_002.html

Työturvallisuuslaki (738/2002). 2014. Tulostettu 23.8.2014. [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020738?search\[type\]=pika&search\[pika\]=ty%C3%B6turvallisuuslaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020738?search[type]=pika&search[pika]=ty%C3%B6turvallisuuslaki)

Välimaa, M. 2009. EU: vertailu, Iso-Britannia on Euroopan väkivaltaisimman maa. Helsingin Sanomat. Tulostettu 18.6.2014 <http://www.hs.fi/ulkomaat/artikkeli/EU-vertailu+Britannia+on+Euroopan+v%C3%A4kivaltaisimman+maa/1135247425512>

Julkaisemattomat lähteet

Erityisopettajan haastattelu 1.10.2014

Koulun Haipro. 2014. Koulun vaaratapahtumien tilastot 2013-2014.

Koulunkäyntiavustajan haastattelu 8.10.2014

Kriisisuunnitelma. 2013. Erityiskoulun kriisisuunnitelma 2013-2014.

Liikunnanohjaajan haastattelu 15.9.2014

Lähihoitajan haastattelu 22.9.2014

Perehdytyskansio. 2014. Erityiskoulu.

Työsuojelutarkastus., 2014. Valmeri-raportti.

Yhteisöpedagogin /koulunkäyntiohjaajan haastattelu 25.9.2014

Kuviot

Kuvio 1. Väestön älyllinen suorituskky	13
Kuvio 2. Autismin spektri	17
Kuvio 3. Väkivaltariskien hallintajärjestelmä	23
Kuvio 4. KAURIS-Malli työpaikkatasolla	26
Kuvio 5. Sosiaali- ja terveydenhuollon riskienhallinnan malli.....	28
Kuvio 6. Riskienhallinnan järjestäminen	29
Kuvio 7. Riskimatriisi riskin suuruuden määrittämiseksi	30
Kuvio 8. Oppilaiden tai huoltajien häirintää tai väkivaltaa kokeneiden opettajien osuus, % yläasteiden opettajista (N=1 496)	35
Kuvio 9. Ainakin kerran edeltävän lukukauden aikana teon kohteeksi joutuneiden opettajien osuus 1997 ja 2008, % yläasteiden opettajista	35
Kuvio 10. Työväkivaltaa kokeneiden osuus työllisistä ammattiryhmittäin vuonna 2007 (ammattiluokitus 1987). Prosenttia.	36

Taulukot

Taulukko 1. Älyllisen kehitysvammaisuuden luokittelu	14
Taulukko 2. Haastattelujen yhteenveto	45
Taulukko 3. Haastattelujen ja teorian yhteenveto	49

Liitteet

Liite 1. Erityiskoulun haastattelulomake	57
Liite 2. Riskien vakavuuden ja todennäköisyyden määrittely erityiskoulussa.	59
Liite 3. Perusopetuslaki (21.8.1998/628).....	60
Liite 4. Laki ammatillisesta peruskoulutuksesta (21.8.1998/630)	65
Liite 5. Työturvallisuuslaki (23.8.2002/738)	70

Liite 1. Erityiskoulun haastattelulomake

KOULUN TYÖNTEKIJÖIHIN KOHDISTUVA FYYSINEN VÄKIVALTA

Tämä on puoliksi strukturoitu haastattelu, jossa vastaaja saa nähdä kysymykset etukäteen ja vastata niihin omin sanoin. Tämän jälkeen haastattelija kysyy vielä kaikki kysymykset uudelleen saadakseen varmistuksen, että itse on ymmärtänyt saamansa vastaukset ja että haastattavat ymmärtävät vastaukset samalla tavalla. Vastaamiseen menee noin 10 minuuttia. Tässä tutkimuksessa kartoitetaan oppilaiden aiheuttamaa fyysistä väkivaltaa työntekijää kohtaan työaikana. Tutkimuksen ulkopuolelle on jätetty henkinen väkivalta.

- 1) Sukupuoli
- 2) Ikä
- 3) Koulutus/ Ammattinimike
- 4) Kokemus alalta

1. Koetko työn koululla turvalliseksi ?
2. Koetko työssäsi fyysistä väkivaltaa?
3. Minkä koet fyysisenä väkivaltana? (esim. koetko väkivaltana, jos oppilas ilman henkilökohtaista syytä tai ymmärrystä tönäisee sinua olkapäähän? Missä menee mielestäsi väkivallan raja?)
4. Kuinka usein koet työssäsi fyysistä väkivaltaa?
5. Oletko joutunut yllättäen fyysiseen väkivaltatilanteeseen?
6. Kuinka usein väkivaltatilanteen pystyy ennakoidaan?
7. Oletko saanut vammoja väkivaltatilanteiden seurauksena?
8. Oletko ilmoittanut työnantajalle kaikista työväkivaltatilanteista, jos et niin miksi?

9. Oletko jäänyt sairauslomalle työväkivallan seurauksena?
10. Jäätkö työssäsi yksin oppilaiden kanssa?
11. Onko työssäsi käytössä hälytysjärjestelmää hätätilanteiden varalle?
12. Kuinka riittävästi mielestäsi koululla on varauduttu väkivaltatilanteisiin?
13. Onko työnantajan antama koulutus mielestäsi riittävä suojautumaan väkivallalta?
14. Onko ohjeistukset mielestäsi riittävät?
15. Onko turvavarusteet mielestäsi riittävät?
16. Miten parantaisit työn turvallisuutta, koskien väkivaltatilanteita?

Liite 2. Riskien vakavuuden ja todennäköisyyden määrittely erityiskoulussa.

Tapahtuman todennäköisyys	Tapahtuman seuraukset tai vakuus		
	Lievästi haitallinen	Haitallinen	Erittäin haitallinen
Hyvin epätodennäköinen	Merkityksetön riski	Vähäinen riski <ul style="list-style-type: none"> (b4) Juoksee tyhjiin luokkaan, jossa on vaarallisia esineitä 	Kohtalainen riski <ul style="list-style-type: none"> (a1) Hoitaja unohtaa lääkkeen, jos lähtee koulusta pois (a2) Oppilas voi karata jononkin (joki lähellä + autot) (c4) Vahingoittaa itseään tai muita saksilla/kynillä yms (ei ole tapahtunut) (b5) Juoksee auton alle (b6) Tulipalon vaara (jos jää esim. hella päälle) (b8) saa epilepsia kohtauksen ja kaatuu pahasti (b10) Voi tukehtua esineisiin tai ruokaan (b13) Sähköiskunvaara tökkää pistorasiaan (b14) karkaa juoksee autotielle auton alle (b15) Kiipeää pöydälle ja heiluttaa lamppua ja saa sähköiskun tai lamppu tippuu päälle (b16) Juoksee ikkunan läpi
Epätodennäköinen	Vähäinen riski <ul style="list-style-type: none"> (b11) Juoksee lenkillä jokeen 	Kohtalainen riski <ul style="list-style-type: none"> (c7) Pukkaa päällä ikkunaa (c8) Lyö ikkunaa (c9) Särkeä ikkunan ja satuttaa itsensä (b9) Keittiössä tunnilla kuumaa hella /terävät veitset (b12) polttaa keittiössä itsensä levyn tai uunin kanssa (b19) Ampiaiset pistää kevyällä 	Merkittävä riski <ul style="list-style-type: none"> (b1) Oppilas laittaa suuhunsa jotain myrkyllistä (b7) Syö vessan desinfiointiainetta (b18) Käärme puree (c10) Särkeä peilin ja satuttaa itsensä
Todennäköinen	Kohtalainen riski <ul style="list-style-type: none"> (c1) Toinen oppilas voi lyödä (c3) Toinen oppilas tulee ja puree tai lyö (b2) Oppilas liukastuu tai kompastuu ja lyö päänsä lattiaan (b3) Kaatua ja lyödä pään 	Merkittävä riski <ul style="list-style-type: none"> (c2) Toinen oppilas voi purra (sairaala bakteerit yms.) (c5) toinen oppilas työntää päin ikkunaa (c6) toinen oppilas voi ajaa polkupyörällä päälle (b17) Kiivetä korkealle ja tipahtaa 	Sietämätön riski

Liite 3. Perusopetuslaki (21.8.1998/628)

TURVALLISUUTEEN LIITTYVÄÄ LAINSÄÄDÄNTÖÄ

PERUSOPETUSLAKI (21.8.1998/628)

7 luku

29 § [\(30.12.2013/1267\)](#)

Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön

Opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.

Kouluun ei saa tuoda eikä työpäivän aikana pitää hallussa sellaista esinettä tai ainetta, jonka hallussapito on muussa laissa kielletty tai jolla voidaan vaarantaa omaa tai toisen turvallisuutta taikka joka erityisesti soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen ja jonka hallussapidolle ei ole hyväksyttävää syytä.

Opetuksen järjestäjän tulee laatia opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suunnitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteutumista. Opetuksen järjestäjän tulee opetussuunnitelman yhteydessä laatia ja ohjeistaa suunnitelma kurinpitokeinojen ja kasvatustieteellisen käytännön käytöstä ja niihin liittyvistä menettelytavoista. Opetushallituksen tulee opetussuunnitelman perusteissa antaa määräykset suunnitelmien laatimisesta.

Opetuksen järjestäjän tulee hyväksyä järjestyssäännöt tai antaa muut koulussa tai muussa opetuksen järjestämispaikassa sovellettavat järjestysmääräykset, joilla edistetään koulun sisäistä järjestystä, opiskelun esteetöntä sujumista sekä kouluyhteisön turvallisuutta ja viihtyisyyttä.

Edellä 4 momentissa tarkoitetuissa järjestyssäännöissä ja muissa järjestysmääräyksissä voidaan antaa kouluyhteisön turvallisuuden ja viihtyisyyden kannalta tarpeellisia määräyksiä käytännön järjestelyistä ja asianmukaisesta käyttäytymisestä sekä tarkempia määräyksiä 2 momentissa tarkoitetuista esineistä tai aineista sekä niiden käytöstä ja säilytyksestä. Lisäksi määräyksiä voidaan antaa koulun omaisuuden käsittelystä, koulun tilojen siisteydestä huolehtimisesta sekä oleskelusta ja liikkumisesta koulurakennuksissa ja koulun alueella.

Pykälässä säädettyt oikeudet ja velvollisuudet ovat voimassa ajan, jolloin oppilas osallistuu opetussuunnitelman tai opetuksen järjestäjän hyväksymän muun tämän lain tai sen nojalla annettujen säädösten nojalla laaditun suunnitelman mukaiseen opetukseen tai toimintaan.

Koulun opettajan tai rehtorin tulee ilmoittaa tietoonsa tulleesta koulussa tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta niihin syyllistyneen ja niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle.

35 a § [\(30.12.2013/1267\)](#)

Kasvatuskeskustelu

Oppilas, joka häiritsee opetusta tai muutoin rikkoo koulun järjestystä, menettelee vilpillisesti tai kohtelee muita oppilaita tai koulun henkilökuntaa epäkunnioittavasti tai heidän ihmisarvoaan loukkaavasti, voidaan ensisijaisena toimenpiteenä määrätä osallistumaan yhteensä enintään kaksi tuntia kestäväan kasvatuskeskusteluun. Kasvatuskeskustelu voidaan järjestää kerralla tai useammassa osassa koulupäivän aikana tai sen ulkopuolella.

Kasvatuskeskustelussa yksilöidään toimenpiteeseen johtanut teko tai laiminlyönti yhdessä oppilaan kanssa ja tarvittaessa selvitetään laajemmin käyttäytymisen syyt ja seuraukset sekä keinot koulussa käyttäytymisen ja oppilaan hyvinvoinnin parantamiseksi.

Kasvatuskeskusteluun määrää koulun opettaja tai rehtori. Kasvatuskeskustelu tulee kirjata ja siitä tulee ilmoittaa oppilaan huoltajille. Huoltajalle tulee varata mahdollisuus osallistua kasvatuskeskusteluun tai osaan siitä, jos se 2 momentissa esitetty huomioon ottaen katsotaan tarpeelliseksi.

36 § [\(13.6.2003/477\)](#)

Kurinpito

Oppilas, joka häiritsee opetusta tai muuten rikkoo koulun järjestystä taikka menettelee vilpillisesti, voidaan määrätä jälki-istuntoon enintään kahdeksi tunniksi tai hänelle voidaan antaa kirjallinen varoitus. Jos rikkomus on vakava tai jos oppilas jatkaa edellä tarkoitettua epäasiallista käyttäytymistä jälki-istunnon tai kirjallisen varoituksen saatuaan, oppilas voidaan erottaa enintään kolmeksi kuukaudeksi. Kirjallinen varoitus ja määräaikainen erottaminen ovat kurinpitorangaistuksia.

Opetusta häiritsevä oppilas voidaan määrätä poistumaan jäljellä olevan oppitunnin ajaksi luokahuoneesta tai muusta tilasta, jossa opetusta annetaan, taikka koulun järjestämästä tilaisuudesta.

Oppilaan osallistuminen opetukseen voidaan evätä enintään jäljellä olevan työpäivän ajaksi, jos on olemassa vaara, että toisen oppilaan taikka koulussa tai muussa opetustilassa työskentelevän henkilön turvallisuus kärsii oppilaan väkivaltaisen tai uhkaavan käyttäytymisen vuoksi taikka opetus tai siihen liittyvä toiminta vaikeutuu kohtuuttomasti oppilaan häiritsevän käyttäytymisen vuoksi.

Kotitehtävänsä laiminlyönyt oppilas voidaan määrätä työpäivän päätyttyä enintään tunniksi kerrallaan valvonnan alaisena suorittamaan tehtäviään.

Jälki-istunnossa voidaan teettää kirjallisia tai suullisia tehtäviä, harjoituksia ja tehtäviä, joiden tulee olla kasvatusta, opetusta ja kehitystä tukevia, oikeassa suhteessa oppilaan tekoon tai laiminlyöntiin sekä ikä ja kehitystaso huomioon ottaen oppilaalle sopivia. Oppilas voidaan myös velvoittaa istumaan hiljaa jälki-istunnon ajan. ([30.12.2013/1267](#))

Jälki-istuntoa ei voida järjestää siten, että oppilas joutuisi sen seurauksena jäämään pois opetussuunnitelman tai muun koulun toimintaa koskevan suunnitelman mukaisesta opetuksesta. ([30.12.2013/1267](#))

36 b § ([13.6.2003/477](#))

Häiritsevän ja turvallisuutta vaarantavan oppilaan poistaminen

Rehtorilla ja opettajalla on oikeus poistaa luokahuoneesta tai muusta opetustilasta taikka koulun tilaisuudesta oppilas, joka ei noudata 36 §:n 2 momentissa tarkoitettua poistumismääräystä. Rehtorilla ja opettajalla on myös oikeus poistaa koulun alueelta oppilas, joka ei poistu saatuaan tiedon 36 §:n 3 momentissa tarkoitettua opetuksen epäamisestä.

Jos poistettava oppilas koettaa vastarintaa tekemällä välttää poistamisen, rehtorilla ja opettajalla on oikeus käyttää sellaisia oppilaan poistamiseksi välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina oppilaan ikä ja tilanteen uhkaavuus tai vastarinnan vakavuus sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen.

Rehtori ja opettaja voivat 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa toimia yhdessä tai kumpikin erikseen. Oppilaan poistamisessa ei saa käyttää voimankäyttövälineitä. Voimakeinojen käyttöön turvautuneen opettajan tai rehtorin tulee antaa kirjallinen selvitys tapahtuneesta opetuksen järjestäjälle.

Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain ([39/1889](#)) 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

36 d § ([30.12.2013/1267](#))**Oikeus ottaa haltuun esineitä tai aineita**

Rehtorilla tai koulun opettajalla on yhdessä tai erikseen oikeus työpäivän aikana ottaa haltuunsa oppilaalta 29 §:n 2 momentissa tarkoitettu kielletty esine tai aine tai sellainen esine tai aine, jolla oppilas häiritsee opetusta tai oppimista.

Jos haltuun otettavaa esinettä tai ainetta hallussaan pitävä oppilas koettaa vastarintaa tekeväällä välttää haltuun ottamisen, rehtorilla tai koulun opettajalla on oikeus käyttää sellaisia esineen tai aineen haltuun ottamiseksi välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina oppilaan ikä ja tilanteen uhkaavuus tai vastarinnan vakavuus sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. Oikeus käyttää voimakeinoja koskee vain oppilaan omaa tai muiden turvallisuutta vaarantavia esineitä tai aineita sekä esineitä tai aineita, joita käytetään oppimisen tai opetuksen häiritsemiseen.

Edellä 1 tai 2 momentissa tarkoitetussa haltuunotossa ei saa käyttää voimankäyttövälineitä. Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään [rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa](#) ja 7 §:ssä.

Pykälässä säädetyt oikeudet ja velvollisuudet ovat voimassa myös ajan, jolloin oppilas osallistuu opetussuunnitelman tai opetuksen järjestäjän hyväksymän muun tämän lain tai sen nojalla annettujen säädösten nojalla laaditun suunnitelman mukaiseen opetukseen tai toimintaan.

36 e § ([30.12.2013/1267](#))**Oikeus tarkastaa oppilaan tavarat**

Koulun opettajalla ja rehtorilla on työpäivän aikana oikeus tarkastaa oppilaan mukana olevat tavarat, oppilaan hallinnassa olevat koulun säilytystilat ja päällisin puolin hänen vaatteensa, sellaisen 29 §:n 2 momentissa tarkoitetun kielletyn esineen tai aineen haltuun ottamiseksi, jolla voidaan vaarantaa omaa tai toisen turvallisuutta, jos tällaisen esineen tai aineen hallussa pito on ilmeistä ja oppilas pyynnöstä huolimatta kieltäytyy niitä luovuttamasta tai ei luotettavasti osoita, ettei hänen hallussaan niitä ole.

Oppilaalle tulee ennen tarkastusta ilmoittaa tarkastuksen syy.

Tarkastajan tulee olla oppilaan kanssa samaa sukupuolta. Tarkastuksessa tulee olla läsnä tarkastajan lisäksi toinen täysi-ikäinen koulun henkilökuntaan kuuluva. Oppilaan pyynnöstä tarkastuksessa tulee olla läsnä hänen valitsemansa koulun henkilökuntaan kuuluva, jos tämä on saapuvilla.

Edellä 3 momentissa säädetystä tarkastuksen suorittamistavasta voidaan kuitenkin poiketa, jos se on asian kiireellinen luonne huomioon ottaen turvallisuuden kannalta ehdottoman välttämätöntä.

Pykälässä säädetyt oikeudet ja velvollisuudet ovat voimassa myös ajan, jolloin oppilas osallistuu opetussuunnitelman tai opetuksen järjestäjän hyväksymän muun tämän lain tai sen nojalla annettujen säädösten nojalla laaditun suunnitelman mukaiseen opetukseen tai toimintaan.

Liite 4. Laki ammatillisesta peruskoulutuksesta (21.8.1998/630)

TURVALLISUUTEEN LIITTYVÄÄ LAINSÄÄDÄNTÖÄ

LAKI AMMATILLISESTA PERUSKOULUTUKSESTA (21.8.1998/630)

5 Luku

28 § [\(30.12.2013/1269\)](#)

Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön

Opiskelijalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Oppilaitokseen ei saa tuoda eikä työpäivän aikana pitää hallussa sellaista esinettä tai ainetta, jonka hallussapito on muussa laissa kielletty tai jolla voidaan vaarantaa omaa tai toisen turvallisuutta taikka joka erityisesti soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen ja jonka hallussa pidolle ei ole hyväksyttävää syytä.

Koulutuksen järjestäjän tulee laatia opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelma opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suunnitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteutumista. Koulutuksen järjestäjän tulee laatia suunnitelma kurinpitokeinojen käyttämisestä ja niihin liittyvistä menettelytavoista. Opetushallituksen tulee opetussuunnitelman perusteissa antaa määräykset suunnitelmien laatimisesta.

Koulutuksen järjestäjän tulee hyväksyä järjestyssäännöt tai antaa muut oppilaitoksessa sovellettavat järjestysmääräykset, joilla edistetään sisäistä järjestystä, opiskelun esteetöntä sujumista sekä oppilaitosyhteisön turvallisuutta ja viihtyisyyttä.

Edellä 4 momentissa tarkoitetuissa järjestyssäännöissä ja muissa järjestysmääräyksissä voidaan antaa oppilaitosyhteisön turvallisuuden ja viihtyisyyden kannalta tarpeellisia määräyksiä käytännön järjestelyistä ja asianmukaisesta käyttäytymisestä sekä tarkempia määräyksiä 2 momentissa tarkoitetuista esineistä tai aineista sekä niiden käytöstä ja säilytyksestä. Lisäksi määräyksiä voidaan antaa oppilaitoksen omaisuuden käsittelystä sekä oleskelusta ja liikkumisesta oppilaitoksen tiloissa ja sen alueella.

35 § [\(12.8.2011/951\)](#)**Kurinpito**

Opiskelijalle voidaan antaa kirjallinen varoitus, jos hän:

- 1) häiritsee opetusta;
- 2) käyttäytyy väkivaltaisesti tai uhkaavasti;
- 3) menettelee vilpillisesti tai muuten rikkoo oppilaitoksen järjestystä;
- 4) kieltäytyy 34 a §:ssä tarkoitetun huumausainetestin koskevan todistuksen esittämisestä; taikka
- 5) on 34 a §:ssä tarkoitetun selvityksen perusteella käyttänyt huumausaineita muihin kuin lääkinnällisiin tarkoituksiin siten, että hänen toimintakykynsä on heikentynyt.

Jos teko tai laiminlyönti on vakava tai jos opiskelija jatkaa 1 momentissa tarkoitettua epäasiallista käyttäytymistä kirjallisen varoituksen saatuaan, hänet voidaan erottaa oppilaitoksesta määräajaksi, enintään yhdeksi vuodeksi sekä erottaa asuntolasta määräajaksi tai opintojen jäljellä olevaksi ajaksi.

Opetusta häiritsevä, väkivaltaisesti tai uhkaavasti käyttäytyvä tai toisen henkeä tai terveyttä vaarantava opiskelija voidaan määrätä poistumaan jäljellä olevan oppitunnin ajaksi luokahuoneesta tai muusta tilasta, jossa opetusta annetaan, taikka oppilaitoksen järjestämästä tilaisuudesta.

Opiskelijan osallistuminen opetukseen voidaan evätä enintään kolmen työpäivän ajaksi, jos on olemassa vaara, että toisen opiskelijan tai oppilaitoksessa tai muussa opetustilassa työskentelevän turvallisuus kärsii opiskelijan väkivaltaisen tai uhkaavan käyttäytymisen vuoksi taikka opetus tai siihen liittyvä toiminta vaikeutuu kohtuuttomasti opiskelijan häiritsevän käyttäytymisen vuoksi.

Jos opiskelija kieltäytyy 32 a §:n 1 momentissa tarkoitetuista terveydentilan toteamiseksi suoritettavista tarkastuksista ja tutkimuksista, häneltä voidaan pidättää oikeus opiskeluun siihen asti, kunnes hän suostuu tarvittaviin tarkastuksiin ja tutkimuksiin. Jos opiskelija kieltäytyy 32 a §:n 4 momentissa tarkoitetusta rikosrekisteriotteen nähtäväksi antamisesta, häneltä voidaan pidättää oikeus opiskeluun siihen asti, kunnes hän suostuu toimittamaan rikosrekisteriotteen nähtäväksi.

35 b § ([13.6.2003/479](#))**Häiritsevän tai turvallisuutta vaarantavan opiskelijan poistaminen**

Rehtorilla ja opettajalla on oikeus poistaa luokkahuoneesta tai muusta opetustilasta taikka oppilaitoksen tilaisuudesta opiskelija, joka ei noudata 35 §:n 2 momentissa tarkoitettua poistumismääräystä. Rehtorilla ja opettajalla on myös oikeus poistaa oppilaitoksen alueelta oppilas, joka ei poistu saatuaan tiedon 35 §:n 3 momentissa tarkoitettua opetuksen epäämisestä.

Jos poistettava opiskelija koettaa vastarintaa tekemällä välttää poistamisen, rehtorilla ja opettajalla on oikeus käyttää sellaisia opiskelijan poistamiseksi tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina opiskelijan ikä ja tilanteen uhkaavuus tai vastarinnan vakavuus sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen.

Rehtori ja opettaja voivat 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa toimia yhdessä tai kumpikin erikseen. Oppilaan poistamisessa ei saa käyttää voimankäyttövälineitä. Voimakeinojen käyttöön turvautuneen opettajan tai rehtorin tulee antaa kirjallinen selvitys tapahtuneesta koulutuksen järjestäjälle.

Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain ([39/1889](#)) 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

35 d § ([30.12.2013/1269](#))**Oikeus ottaa haltuun esineitä tai aineita**

Rehtorilla tai opettajalla on yhdessä tai erikseen oikeus työpäivän aikana ottaa haltuunsa opiskelijalta 28 §:n 2 momentissa tarkoitettu kielletty esine tai aine.

Jos haltuun otettavaa esinettä tai ainetta hallussaan pitävä opiskelija koettaa vastarintaa tekemällä välttää haltuun ottamisen, rehtorilla tai opettajalla on oikeus käyttää sellaisia esineen tai aineen haltuun ottamiseksi välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina opiskelijan ikä ja tilanteen uhkaavuus tai vastarinnan vakavuus sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. Oikeus käyttää voimakeinoja koskee vain opiskelijan omaa tai muiden turvallisuutta vaarantavia esineitä tai aineita.

Edellä 1 tai 2 momentissa tarkoitettussa haltuunotossa ei saa käyttää voimankäyttövälineitä. Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään [rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa](#) ja 7 §:ssä.

Pykälässä säädettyt oikeudet ja velvollisuudet ovat voimassa myös ajan, jolloin opiskelija osallistuu opetussuunnitelman tai koulutuksen järjestäjän hyväksymän muun tämän lain tai sen

nojalla annettujen säädösten nojalla laaditun suunnitelman mukaiseen koulutukseen tai toimintaan.

35 e § [\(30.12.2013/1269\)](#)

Oikeus tarkastaa opiskelijan tavarat

Opettajalla ja rehtorilla on työpäivän aikana oikeus tarkastaa opiskelijan mukana olevat tavarat, opiskelijan hallinnassa olevat oppilaitoksen säilytystilat ja päällisin puolin hänen vaatteensa, sellaisen 28 §:n 2 momentissa tarkoitetun esineen tai aineen haltuun ottamiseksi, jolla voidaan vaarantaa omaa tai toisen turvallisuutta, jos on ilmeistä, että opiskelijan hallussa on tällaisia esineitä tai aineita ja opiskelija pyynnöstä huolimatta kieltäytyy niitä luovuttamasta tai ei luotettavasti osoita, ettei hänen hallussaan niitä ole.

Opiskelijalle tulee ennen tarkastusta ilmoittaa tarkastuksen syy.

Tarkastajan tulee olla opiskelijan kanssa samaa sukupuolta. Tarkastuksessa tulee olla läsnä tarkastajan lisäksi toinen täysi-ikäinen oppilaitoksen henkilökuntaan kuuluva. Opiskelijan pyynnöstä tarkastuksessa tulee olla läsnä hänen valitsemansa oppilaitoksen henkilökuntaan kuuluva, jos tämä on saapuvilla.

Edellä 3 momentissa säädetystä tarkastuksen suorittamistavasta voidaan kuitenkin poiketa, jos se on asian kiireellinen luonne huomioon ottaen turvallisuuden kannalta ehdottoman välttämätöntä.

Pykälässä säädetyt oikeudet ja velvollisuudet ovat voimassa myös ajan, jolloin opiskelija osallistuu opetussuunnitelman tai koulutuksen järjestäjän hyväksymän muun tämän lain tai sen nojalla annettujen säädösten nojalla laaditun suunnitelman mukaiseen koulutukseen tai toimintaan.

35 f § [\(30.12.2013/1269\)](#)

Haltuun ottamisen ja tarkastamisen yleiset periaatteet

Edellä 35 d ja 35 e §:ssä tarkoitetut toimenpiteet on toteutettava mahdollisimman turvallisesti. Toimenpiteillä ei saa puuttua opiskelijan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja yksityisyyteen enempää kuin on välttämätöntä opiskelurauhan ja turvallisuuden varmistamiseksi. Esineiden ja aineiden haltuun ottamisessa ja opiskelijan tarkastamisessa on noudatettava olosuhteiden edellyttämää hienotunteisuutta. Toimenpiteiden käyttö tulee oppilaitoksissa suunnitella ja ohjeistaa.

Edellä 35 d §:n mukaisten voimakeinojen käyttöön turvautuneen opettajan tai rehtorin tulee antaa kirjallinen selvitys tapahtuneesta koulutuksen järjestäjälle. Opiskelijan tarkastaminen ja esineiden ja aineiden haltuun ottaminen tulee kirjata. Haltuun ottamisesta ja tarkastamisesta on ilmoitettava alaikäisen opiskelijan huoltajille mahdollisimman pian

Liite 5. Työturvallisuuslaki (23.8.2002/738)

TYÖTURVALLISUUSLAKI (23.8.2002/738)

5 LUKU

[27 §](#)**Väkivallan uhka**

Työssä, johon liittyy ilmeinen väkivallan uhka, työ ja työolosuhteet on järjestettävä siten, että väkivallan uhka ja väkivaltatilanteet ehkäistään mahdollisuuksien mukaan ennakolta. Tällöin työpaikalla on oltava väkivallan torjumiseen tai rajoittamiseen tarvittavat asianmukaiset turvallisuusjärjestelyt tai -laitteet sekä mahdollisuus avun hälyttämiseen.

Edellä 1 momentissa tarkoitettua työtä ja työpaikkaa varten työnantajan on laadittava menettelytapaohjeet, joissa ennakolta kiinnitetään huomiota uhkaavien tilanteiden hallintaan ja toimintatapoihin, joilla väkivaltatilanteen vaikutukset työntekijän turvallisuuteen voidaan torjua tai rajoittaa. Tarvittaessa on tarkistettava turvallisuusjärjestelyjen ja -laitteiden toimivuus.

[29 §](#)**Yksintyöskentely**

Työssä, jossa työntekijä työskentelee yksin ja johon siitä syystä liittyy ilmeinen haitta tai vaara hänen turvallisuudelleen tai terveydelleen, työnantajan on huolehdittava siitä, että haitta tai vaara yksin työskenneltäessä vältetään tai se on mahdollisimman vähäinen. Työnantajan on myös työn luonne huomioon ottaen järjestettävä mahdollisuus tarpeelliseen yhteydenpitoon työntekijän ja työnantajan, työnantajan osoittaman edustajan tai muiden työntekijöiden välillä. Työnantajan on myös varmistettava mahdollisuus avun hälyttämiseen

2 LUKU

[8 §](#)**Työnantajan yleinen huolehtimisvelvoite**

Työnantaja on tarpeellisilla toimenpiteillä velvollinen huolehtimaan työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä työssä. Tässä tarkoituksessa työnantajan on otettava huomioon työhön, työolosuhteisiin ja muuhun työympäristöön samoin kuin työntekijän henkilökohtaisiin edellytyksiin liittyvät seikat.

Huolehtimisvelvollisuuden laajuutta rajaavina tekijöinä otetaan huomioon epätavalliset ja ennalta arvaamattomat olosuhteet, joihin työnantaja ei voi vaikuttaa, ja poikkeukselliset tapahtumat, joiden seurauksia ei olisi voitu välttää huolimatta kaikista aiheellisista varotoimista.

Työnantajan on suunniteltava, valittava, mitoitettava ja toteutettava työolosuhteiden parantamiseksi tarvittavat toimenpiteet. Tällöin on mahdollisuuksien mukaan noudatettava seuraavia periaatteita:

- 1) vaara- ja haittatekijöiden syntyminen estetään;
- 2) vaara- ja haittatekijät poistetaan tai, jos tämä ei ole mahdollista, ne korvataan vähemmän vaarallisilla tai vähemmän haitallisilla;
- 3) yleisesti vaikuttavat työsuojelutoimenpiteet toteutetaan ennen yksilöllisiä; ja
- 4) tekniikan ja muiden käytettävissä olevien keinojen kehittyminen otetaan huomioon.

Työnantajan on jatkuvasti tarkkailtava työympäristöä, työyhteisön tilaa ja työtapojen turvallisuutta. Työnantajan on myös tarkkailtava toteutettujen toimenpiteiden vaikutusta työn turvallisuuteen ja terveellisyys.

Työnantajan on huolehdittava siitä, että turvallisuutta ja terveellisyttä koskevat toimenpiteet otetaan huomioon tarpeellisella tavalla työnantajan organisaation kaikkien osien toiminnassa.

[9 §](#)

Työsuojelun toimintaohjelma

Työnantajalla on oltava turvallisuuden ja terveellisyys edistämiseksi ja työntekijöiden työkyvyn ylläpitämiseksi tarpeellista toimintaa varten ohjelma, joka kattaa työpaikan työolojen kehittämistarpeet ja työympäristöön liittyvien tekijöiden vaikutukset (*työsuojelun toimintaohjelma*). Toimintaohjelmasta johdettavat tavoitteet turvallisuuden ja terveellisyys edistämiseksi sekä työkyvyn ylläpitämiseksi on otettava huomioon työpaikan kehittämistoiminnassa ja suunnittelussa ja niitä on käsiteltävä työntekijöiden tai heidän edustajiensa kanssa.

LUKU 4

18 §

Työntekijän yleiset velvollisuudet

Työntekijän on noudatettava työnantajan toimivaltansa mukaisesti antamia määräyksiä ja ohjeita. Työntekijän on muutoinkin noudatettava työnsä ja työolosuhteiden edellyttämää turvallisuuden ja terveellisuuden ylläpitämiseksi tarvittavaa järjestystä ja siisteyttä sekä huolellisuutta ja varovaisuutta.

Työntekijän on myös kokemuksensa, työnantajalta saamansa opetuksen ja ohjauksen sekä ammattitaitonsa mukaisesti työssään huolehdittava käytettävissään olevin keinoin niin omasta kuin muiden työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä.

Työntekijän on työpaikalla vältettävä sellaista muihin työntekijöihin kohdistuvaa häirintää ja muuta epäasiallista kohtelua, joka aiheuttaa heidän turvallisuudelleen tai terveydelleen haittaa tai vaaraa.

1. Tapaturmavakuutuslaki: 1,4,4a,8 ja 39
2. Rikoslaki: 24 luku 3 ja 4, 35 luku 1, 4 kuku 4 ja 5
3. Työterveyshuoltolaki: 12
4. Pakkokeinolaki: 1 luku 1

(Finlex.fi ja Isotalus ym. 2009,10.)